

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2018/04 ■ III. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2018/04. ■ III. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

Alapító: Legfőbb Ügyészség

Kiadó: Országos Kriminológiai Intézet

Főszerkesztő: Prof. Dr. Vókó György DSc OKRI igazgató, professor emeritus (PPKE)

Felelős szerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD tudományos főmunkatárs, OKRI,
egyetemi oktató (PPKE)

Olvasószerkesztő: Dr. Kőhegyes Anikó

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. Belovics Ervin PhD legfőbb ügyész helyettes,
tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE), egyetemi magántanár (ELTE)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Prof. Dr. Polt Péter PhD legfőbb ügyész, tanszékvezető egyetemi tanár (NKE),
c. egyetemi tanár (PPKE)

Dr. Lajtár István PhD legfőbb ügyész helyettes, c. egyetemi tanár (KRE)

Dr. Fejes Péter PhD győri fellebbviteli főügyészségi ügyész, egyetemi docens (ELTE)

Dr. Nánási László PhD c. fellebbviteli főügyészségi ügyész, Bács-Kiskun megyei főügyész,
c. egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem)

Dr. Békés Ádám PhD ügyvéd, egyetemi docens (PPKE)

Prof. Dr. Domokos Andrea PhD egyetemi tanár (KRE)

Prof. Dr. Gellér Balázs József PhD ügyvéd, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE)

Prof. Dr. Görgényi Ilona PhD egyetemi tanár (Miskolci Egyetem)

Szerkesztőbizottsági titkár: Dr. Sárk Eszter tudományos munkatárs, OKRI

Tördelő, grafikus: Dr. Kőhegyes Anikó

Weboldal tervező: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály

TARTALOM

2018/04

TANULMÁNYOK

- 06** Bérces Viktor – Fedor Zsuzsanna
A bíróság elé állítás alkalmazási feltételeiről
- 18** Bakonyi Mária
Régi és új dilemmák a hamis vád és a hatóság félrevezetése kapcsán

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

- 50** A büntetőjog hazai rendszere megújításának
konkcionális céljai és hatásai
Beszámoló az MTA TK Jogtudományi Intézetben,
2018. október 11-én tartott konferenciáról

HÍREK

- 72** Nánási László
160 éve született a tudós koronaügyész, Vargha Ferenc
- 80** Vókó György
Büntetésváltoztatás a végrehajtási szakaszban
– nemzetközi összehasonlításban

NEMZETKÖZI FIGYELŐ

- 92** Udvarhelyi Bence
A társadalmi innováció pénzügyi alapjainak büntetőjogi védelme
az Európai Unióban a Rómaitól a Lisszaboni Szerződésig
- 108** Farkas Krisztina
A kulturális javak védelmének rendészeti eszközrendszere Olaszországban

KÖNYVAJÁNLÓ

- 124** Könyvismertető
Kiss Anna
Klein Tamás – Szabó Endre Győző – Tóth András:
Technológia jog – Robotjog – Cyberjog
- 128** Válogatás a szakirodalomból

BÉRCES VIKTOR¹ – FEDOR ZSUZSANNA²

A BÍRÓSÁG ELÉ ÁLLÍTÁS ALKALMAZÁSI FELTÉTELEIRŐL

Az „egyszerűsítő” eljárásokról általában

Az Európa Tanács már 1981-ben kiadta az opportunitás elvén alapuló jogintézmények bevezetésének szükségességéről szóló ajánlását. E törekvések mögött elsősorban az igazságszolgáltatás tehermentesítésének és a konfliktuskezelési kultúra fejlesztésének szándéka húzódik meg. Megjegyzendő, hogy az egyes európai jogrendszerek – beleértve az USA-t is – már az ajánlás kibocsátását megelőzően is ismertek „rövidített eljárási lehetőségeket.” Sőt, napjainkban az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) sem tekinti feltétlenül az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: Egyezmény) megsértésének, ha a tagállami bíróságok – az ügy tárgyának (pl. adóbírság megállapítása), illetőleg a terhelt személyes érdekeinek (pl. reszocializáció) függvényében – mellőzik a tárgyalások megtartását.³

A hazai jogirodalomban Cséka már 1995-ben felhívta a figyelmet arra, hogy „jogalkotókban, jogalkalmazókban, elméleti szakemberekben (...) időről időre megérlelődik az a meggyőződés, hogy a bűnözés visszaszorításán hivatásszerűen munkálkodó szervek mennyiségi és minőségi teljesítményét javítani, hatékonyságát fokozni és így a velük szemben támasztott társadalom elvárásoknak fokozottabban eleget tenni csakis az eljárás bürokratikus kinövéseinek kigyomlásával, felesleges kötöttségeinek felszámolásával, egyszóval az eljárási szabályok (...) egyszerűsítése útján lehet.”⁴

Erdei szerint „(...) semmi akadályja nincs, hogy a közvetlenség, a szóbeliség és a nyilvánosság elveit megvalósító tárgyalás elhagyásával kapjon a beismerő vádlott büntetést.”⁵

1 Dr. Bérces Viktor PhD, adjunktus, PPKE-JÁK

2 Dr. Fedor Zsuzsanna ügyészégi fogalmazó, Budapesti XX., XXI. és XXIII. Kerületi Ügyészség

3 Nem állapította meg az Egyezmény megsértését a Bíróság abban az ügyben, amelyben a kérelmezőt az áfabevallásával kapcsolatos hiányosságok miatt több mint 300 euró adóbírsággal sújtották. Jussila v. Finland judgment of 23 November, 2006, no. 73053/01. In: GRÁD András – WELLER Mónika: *A strasbourgi emberi jogi bírászkodás kézikönyve*. HVG-ORAC, Budapest, 2011. 317.

4 CSÉKA Ervin: *Bűnözési helyzet, eljárás-egyszerűsítés, nyomozás*. In: ERDEI Árpád (szerk.): *Tények és kilátások*. Budapest, KJK, 1995. 18.

5 ERDEI Árpád: *A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene*. Magyar Jog, 1991/4. 210.

Hack szerint „a viszonylag egyszerű megítélésű, és nem túl nagy súlyú ügyekben is két-tő-három év után születik meg az ítélet (...) Nem jobb-e, ha azokban az ügyekben, ahol nem feltétlenül szükséges, és ahol a tárgyalási garanciák amúgy sem érvényesülnek, ott az egyszerűbb eljárások felé mozdul a jogalkotó, és a jelentősebb súlyú ügyekben ezzel megteremti a gyorsabb ítélezés lehetőségét (...)”⁶ – teszi fel kérdésként a szerző.

Megjegyzendő az is, hogy egy korábbi AB határozat alapján a pergazdaságossági, illetőleg egyéb egyszerűsítési szempontok önmagukban nem indokolhatják az eljárási garanciák mellőzését.⁷ Ennek ellenére az új Be. számos, az eljárás egyszerűsítését szolgáló, az 1998. évi XIX. törvényből részben „átemelt”, részben átnevezett, részben pedig újonnan bevezetett konstrukciót tartalmaz:

- a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése együttműködő terheltek esetén⁸,
- a közvetítői eljárás (LXVI. fejezet),
- a feltételes ügyészi felfüggesztés (LXVII. fejezet),
- a bíróság elé állítás (XCVIII. fejezet),
- az egyezség (XCIX. fejezet), illetőleg
- a büntetővégzés meghozatalára irányuló eljárás (C. fejezet).

Cséka az alábbi kérdést veti fel e konstrukciók létjogosultságával kapcsolatban: a büntető-eljárásban végbemenő igazságszolgáltatás klasszikus intézménye, a tárgyalás nem egyéb, mint a terhelt egyik eljárási jogosítványa, amelyről egyszerűen (...) le lehet mondani? Mi a viszony e külön eljárást megalapozó beismerés kiemelt törvényi jelentősége, illetőleg a bizonyítási eszközök és bizonyítékok előre meghatározott bizonyító erejét kizáró törvényi szabályozás között? E külön eljárásban mi a vád tárgya (ténybeli és jogi tartalma): az, amit a vádlott beismer, avagy a vád „megformálásában” van szerepe az ügyésznek is?⁹

6 HACK Péter: *A büntetőeljárás reformja*. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Magyar Kriminológiai Társaság, Bíbor, Miskolc, 2009. 65.

7 72/2009. (VI. 10) AB határozat IV/5. pontja

8 Ennek alapján, ha a bűncselekmény elkövetője a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervvel megkötött megállapodásban foglaltakat teljesíti, vele szemben büntetőeljárás nem indítható, illetve a folyamatban lévő büntetőeljárást meg kell szüntetni. Garanciális szabály azonban, hogy nem köthető megállapodás, ha az elkövetővel szemben olyan bűncselekmény miatt kell büntetőeljárást folytatni, amellyel más életét szándékosan kioltotta vagy amellyel szándékosan maradandó fogyatékossgot vagy súlyos egészségromlást okozott. A megállapodást fel kell bontani, ha a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv arról szerez tudomást, hogy az információt szolgáltató személy ilyen bűncselekményt követett el [219. § (2) bek.].

9 CSÉKA Ervin: Bevezető. *Jogtudományi Közlöny*, Budapest, 1998. 113.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának No. R/87/18. sz. Ajánlása kifejezetten az ilyen processzustípusokkal foglalkozik, és kisebb súlyú ügyekben megengedi igénybevételüket, ha az eset körülményei folytán az ügyben releváns tények megállapíthatóknak látszanak és bizonyosnak tűnik, hogy a gyanúsított követte el a bűncselekményt. Ekkor az igazságügyi hatóságok írásbeli eljárást folytatnak, mellőzve a tárgyalást, és az ítélettel egyenrangú döntést hoznak. Az Ajánlás felhívja a tagországok figyelmét annak megfontolására is, hogy az ilyen súlyú ügyekben tegyék lehetővé a vádlott távollétében történő döntéshozatalt, feltéve, hogy a terhelt megfelelő tájékoztatást kapott a tárgyalás időpontjáról és a jogi képviselő igénybevételének jogáról.

„Az elmúlt néhány évtizedben a büntetőeljárások gyorsításáról nagyon sokat hallunk (...) Globális és egyben még mindig megoldásra váró probléma az igazságszolgáltatások tehermentesítése és gyorsítása. Ezért az utóbbi időben az igazságszolgáltatás működőképességének fenntartása jegyében, az államok elfogadnak és működtetnek olyan jogintézményeket, melyek a tradicionális elvek részbeni feladásával, a konszenzuális elemek megerősödésével szolgálják az eljárások gyorsítását.”¹⁰

Belovics 2015-ben készült tanulmánya nyomán a bíróságok a bíróság elé állítást és az – egykori – „tárgyalás-mellőzéses” eljárást alkalmazták leggyakrabban. A vizsgált időszakban az ügyész az ügyek 18,7%-ában bíróság elé állítás révén, míg az ügyek 30,5%-ában tárgyalás mellőzésére tett indítvánnyal emelt vádat. „Megállapítható tehát, hogy a bírósági szakba került ügyek csaknem 50%-a tekintetében alkalmazta az ügyészség az eljárás gyorsítását szolgáló (...) jogintézményeket.”¹¹ A szerző ugyanakkor megjegyzi azt is, hogy ezen konstrukciók alkalmazásának gyakorisága ellenére a rendes eljárás szabályai alapján elbírált ügyek átlagos tartama nem csökkent. „Ennek okát a legtöbb gyakorlati szakember egyes bűncselekmények, így különösen a szellemi tulajdonjog elleni, a költségvetést károsító és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények növekedésében, de különösen azok egyre bonyolultabbá válásában látja. Ezekben az ügykategóriákban szinte minden esetben szükség van (...) szakértő kirendelésére, az olykor több tízezer oldalt kitevő könyvelési és egyéb iratok, elektronikus adatok feldolgozására, elemzésére.”¹²

Kadlót szerint az ilyen eljárásokat „csökkent garancia-rendszer” jellemzi: ez elsősorban az – általában – törvényi feltételként előírt beismerő vallomáshoz, a védelemhez való jog ebből fakadó beszűküléséhez, illetőleg a tárgyalási elv korlátozottságához köthető.

10 PÁPAI-TARR Ágnes: *Vádalku – az amerikai és a magyar valóság*. <http://jesz.ajk.elte.hu/papai45.html>

11 BELOVICS Ervin: *A büntetőeljárás időszerűsége*. In: Ad Valorem. Ünnepi Tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2016. 44.

12 BELOVICS (2016) 44.

A szerző szerint ugyanakkor e „garancia-deficit” korrigálható, s ha ezek kellően „hatékonnyak, biztonságosak, követhetőek és ellenőrizhetők – a processzualis igazságosság követelménye nem sérül.”¹³

A Bíróság a tisztességes eljárással kapcsolatos döntéseiben többször deklarálta, hogy az eljárási garanciák teljesülése esetében nem mennyiségi, hanem formális elvárások vannak. A konkrét eljárások tehát valamennyi garancia együttes érvényesülése ellenére is lehetnek tisztességtelenek, illetőleg mindössze néhány garanciális jogintézmény teljesülése esetén is lehetnek tisztességesek.¹⁴

Az „egyszerűsítő” eljárásokkal kapcsolatban egyes szerzői álláspontok az alábbi követelményeket emelik ki:

- a terhelt önkéntes részvételén kell alapulniuk, amelyeket különböző jogi biztosítékokkal kell megerősíteni, így pl. a beleegyezés után meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy a terhelt korábbi döntését akár meg is változtassa;¹⁵
- a törvénynek meg kell határoznia az együttműködés pontos jogi tartalmát, így pl. az alkalmazási feltételeket, a terhelttel szemben támasztott elvárásokat, az adott konstrukcióval járó pozitív jogkövetkezményeket¹⁶ stb.

Az egyes eljárások többféle módon csoportosíthatók, így például:

- a) a terhelti hozzájárulás szükségessége szerint,
- b) a beismerő vallomás feltételként történő előírása szerint¹⁷,
- c) a büntetési tételek meghatározottsága, illetőleg annak mértéke szerint,

13 KADLÓT Erzsébet: *Milyen büntető eljárásjogot akarunk?* In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés, Magyar Kriminológiai Társaság, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 55.

14 Pl. Patrimol vs. France (23/11/1993); Doorson vs. Netherlands (26/03/1996); Hulko Gunes vs. Turkey (19/06/2003) In: KADLÓT (2009) 55.

15 „Érvényesülnie kell azonban az igazságszolgáltatási érdeknek is: azaz a változtatás nem valósíthat meg joggal való visszaélést, vagyis a védekezés kereteit az időszerűség követelményével kell összesítmítani.” KADLÓT (2009) 55.

16 KADLÓT (2009) 55.

17 Erdei szerint nem elegendő a sommás eljárás alkalmazásához a csupán nyomozati beismerés: amennyiben a bíróság előtt a terhelt ezt nem hajlandó megismételni, az ügy rendes tárgyalási eljárásra kellene, hogy kerüljön. „Az érdekeltség összetevőinek megfelelő egyensúlya segítségével válik kizárhatóvá, hogy a terhelt taktikázása az eljárás egyszerűsítése helyett időhúzást eredményezzen.” ERDEI (1991) 214–215.

d) az ügyészség, illetve bíróság diszkrecionális jogkörének jellege (terjedelme) szerint, továbbá

e) az érintett perszakasz típusa szerint.

E processzusokkal kapcsolatban egyébiránt többnyire legalitási kifogások olvashatók a hazai szakirodalomban. Király szerint e tényezők akkor merülhetnek fel, ha az „egyszerűsítést” nem az ügy tárgyatól, hanem a terhelt személyétől teszi függővé a jogalkotó.¹⁸ Megjegyeznénk, hogy ezen állásponttal csak részben tudunk egyetérteni, hiszen ilyen alapon a fiatalkorúakkal szembeni speciális szabályokat sem lehetne törvényesnek nevezni. Hack szerint ugyanakkor szükséges lenne átgondolni, hogy „feltétlenül érdemes-e ragaszkodni a tárgyaláshoz, mint kizárólagos eljárási formához (...), amely lényegét tekintve sokkal jobban hasonlít a szabálysértési eljáráshoz, mint a büntető eljárásra, nevezetesen amikor a bíró négy szemközt van a vádlottal és csak a külsőségekben tér el a tárgyalás attól (...).”¹⁹

A vádhatóságnak az „egyszerűsítő” eljárások indítványozása, illetőleg elrendelése vonatkozásában – nemzetközi és hazai viszonylatban is – központi szerepe van. Mindez azt jelenti, hogy az ügyészség – tradicionális vádemelési funkciója mellett – folyamatosan vizsgálja: van-e törvényi lehetőség a büntetőeljárások lerövidítésére vagy akár teljes mellőzésére. Azt is mondhatjuk, hogy az európai jogrendszerek többsége a vádhatóságot tekinti az eljárások „szűrőjének”, amely lényegében összefügg e szervezet általános törvényességi felügyeleti jogkörével.

Ezen eljárási lehetőségek alkalmazása elsősorban a terhelt beismerő vallomásának, illetőleg hatóságokkal történő együttműködésének függvénye.

A bíróság elé állítás specifikuma

A processzus alkalmazásának feltételei a következők:

a) A bűncselekmény elkövetésétől számítva tizenöt nap még nem telt el (objektív feltétel): megjegyeznénk, hogy ezen rövid határidő alatt is arra kell törekednie az ügyészségnek, hogy az ügygel kapcsolatos jogi álláspontját mielőbb eljuttassa a bíróság, illetőleg a védő számára. A vádhatóságnak tehát arra kell törekednie, hogy az említett eljárási szereplők

18 KIRÁLY Tibor: *Bizonyítás a készülő büntetőeljárási kódexben*. In: TÓTH Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjogi olvasókönyv*. Osiris, Budapest, 2003. 215.

19 GYÖRGYI Kálmán szavaival élve a „nagyzenekari formátumot” csak azon esetekre érdemes alkalmazni, ahol az feltétlenül indokolt. HACK (2009) 64.

lehetőleg ne csak a tárgyalás napján szembesüljenek a vádban foglaltakkal. Az ügyiratok továbbítása céljából mindez álláspontunk szerint legalább 1-2 napos időköz betartását teszi szükségessé a vádhatóság részéről. Jóllehet, ezen elvi szabály érvényesülése nem csak az ügyész „korrektségén” múlik, hiszen nem lehet „kivédeni” az olyan helyzeteket, amikor a védő meghatalmazására közvetlenül a tárgyalás napján kerül sor. A kirendelések esetében azonban e problémát rugalmasabban lehetne kezelni.

b) A deliktumra a törvény tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetést rendel (objektív feltétel): ebből az következik, hogy az eljárás alkalmazási körébe „bagatell” és nagyobb tárgyi súlyú deliktumok is tartozhatnak. Mindenképpen vizsgálatra szorul ugyanakkor, hogy halmazati büntetésnél, továbbá a visszaesőkre vonatkozó szabályoknál milyen büntetési tétel az irányadó. Amennyiben a bűncselekmények tízévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendők, hiába emelnék meg a büntetési tételt a különös rendelkezések, akkor is fennállnának a bíróság elé állítás feltételei, ugyanis – ilyen esetekben – a bűncselekmények mindig csak és kizárólag önmagukban vizsgálandók. Arra azonban figyelemmel kell lenni, hogy mindegyik bűncselekményre legfeljebb tízévi szabadságvesztés büntetést írjon elő a Btk.²⁰

c) A terheltet a bűncselekmény elkövetésén tetten érték (objektív feltétel): a tettenérés fogalmát a bírói gyakorlat alakította ki, s lényegét tekintve abban áll, hogy

1. a bűncselekményt az elkövető – részben, vagy egészben – „szemtanúk” előtt hajtja végre, vagy

2. az elkövetőt üldözés vagy a helyszínről való távozása közben elfogják.²¹ Tettenéréssel egyébiránt leggyakrabban az ittas állapotban elkövetett járművezetés vétségének elkövetésekor lehet találkozni, amikor az eljáró rendőrjárőrök a gépjárművel közlekedő terheltet félreállítják, igazoltatják, és vele alkoholszondát fújatnak. Tettenérésről beszélünk akkor is, amikor a bolti lopások elkövetőjét a biztonsági kamerákon keresztül a biztonsági szolgálat végig figyelemmel kíséri. A tettenérés és a beismerő vallomás körében külön kiemелendő, hogy nem csak a bíróság elé állítás feltételei vonatkozásában van relevanciájuk, hanem a büntetés kiszabásánál is. Ennek az a magyarázata, hogy bár a beismerő vallomás a büntetés kiszabásakor nyomatékos enyhítő körülménynek minősül, azonban, ha az elkövetőt tetten érték, a beismerő vallomást a töretlen bírói gyakorlat kisebb mértékkel veszi figyelembe enyhítő körülményként.

20 BELOVICS – TÓTH : *Büntető eljárásjog*. Harmadik, átdolgozott kiadás, HVG-ORAC, Budapest, 2017. 538.

21 Az elkövetőt visszatartó, „elfogó” személy természetesen nem csak hatósági, hanem civil személy is lehet.

d) Az ügy megítélése egyszerű (szubjektív feltétel): e körben két dolog vizsgálandó:

1. a tényadatok egyszerűsége (ld. a rendelkezésre álló tényadatok alapján egyértelmű-e az, hogy ki, mikor, mit, hol és hogyan követett el), illetőleg
2. a minősítés egyszerűsége. Mindezt csak az adott ügy kapcsán lehet elbírálni a terhelt esetleges egyéb, folyamatban lévő büntetőeljárásaira figyelemmel, illetve arra nézve, hogy egyértelműen megállapítható-e konkrét bűncselekmény elkövetése. Ha a bizonyítékok egymással „zárt logikai láncolatot” alkotnak, és nincs szükség az átlagosnak megfelelő terjedelmű bizonyítás lefolytatására, továbbá, ha a bűncselekmény jogi megítélése egyszerű, a bíróság elé állítás ezen feltétele teljesül.

e) A bizonyítékok rendelkezésre állnak (szubjektív feltétel): a megfelelő bizonyítottsági szint eseti megítélés kérdése, mindazonáltal számos olyan bizonyítási eszköz állhat az ügyész rendelkezésére, amely az ilyen eljárások elrendelését megalapozza (pl. egy jól kivethető kamera- vagy hangfelvétel és/vagy ujjlenyomat, teljes feltáró jellegű beismerő vallomás stb.). Megjegyeznénk ugyanakkor, hogy a bűncselekmény tárgyi súlya, illetőleg a szükséges bizonyítottsági szint között nem mindig van összefüggés. Ennek megfelelően sok esetben előfordulhat, hogy míg egy enyhébben minősülő – pl. zsebtolvajlás útján elkövetett – lopás bizonyítékok hiányában nem vonható az eljárás hatálya alá, addig egy súlyosabban büntetendő rablás esetében az összes feltétel adott az eljárás lefolytatásához.

A jogalkotó külön jogkövetkezményt fűz a terhelt beismerő vallomása esetéhez: ennek alapján a konstrukció alkalmazásának a gyanúsítottként történő kihallgatásától számított egy hónapon belül is helye van, ha a fenti feltételek fennállnak és a terhelt a bűncselekmény elkövetését beismerte.²² E vallomásoknak ugyanakkor nézetünk szerint nem kell a bűnösségre is kiterjedniük. Példának okáért, az egyedi azonosító jellel visszaélés büntetettének terheltje bevallja ugyan, hogy kicserélte az autókön a rendszám táblákat, azonban arra hivatkozik, hogy nem tudta, ezen cselekményével bűncselekményt valósít meg. A ténybeli tévedésre való hivatkozás ellenére mindez olyan ténybeli beismerésnek minősül, amely a bíróság elé állítás említett feltételeként értékelhető.²³

Természetesen ezen eljárás alkalmazásának lehetősége is felveti azt a kérdést, hogy „(...) az egyszerűsítés, gyorsítás szempontjai szinte szükségképpen meg kell, hogy előzzék a garanciális megfontolásokat, így a büntető eljárás érdemi feladata (tehát többek között a közvetlenség elvének érvényre juttatása) feltételeinek reális biztosítását?”²⁴ Ezt a kérdést nehéz

22 724. §

23 Ezzel együtt természetesen nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a terhelt tévedésre való hivatkozása jogos-e, illetőleg annak vizsgálata igényel-e további bizonyítási cselekményeket.

24 CsÉKA: Bevezető. Jogtudományi Közlöny, 1998/4., 114.

megválaszolni, de annyi bizonyos, hogy ezen modell tekintetében is adottak a nemzetközi tapasztalatok:

a) Spanyolországban (2003-tól kezdődően) gyorsított eljárásokra van lehetőség egyes, kevésbé súlyos bűncselekmények esetében. A processzust olyan gyakori vétségek elkövetésekor alkalmazzák, amelyek egyszerű ténybeli megítélése lehetővé teszi az eljárás tizenöt napon belüli befejezését. Jelenleg az ügyek kb. 5%-ában alkalmazzák.²⁵

b) Az olasz eljárási kódexben a „giudicio direttissimo” elnevezésű perjogi konstrukció feltételei hasonlóak a magyar szabályozáshoz, ugyanakkor kisebb eltérés tapasztalható a határidők tekintetében: az ügyésznek a tettenéréskor elfogott gyanúsítottat 48 órán belül kell az illetékes bíró elé állítania. Ezt követően, ha az ügyész úgy látja, hogy – a tiszta bizonyítási helyzet ellenére – az eljárás rövideje nem elegendő a teljeskörű nyomozáshoz, „közvetlen eljárást” indítványozhat, amelyben 90 nap áll rendelkezésre a nyomozás lefolytatására.²⁶

c) Az Angliában ismeretes gyorsított eljárásban (Accelerated Procedure) a vádlott írásban értesítheti a vádhatóságot arról, hogy beismerő vallomást kíván tenni. Ha ezt elfogadják, tárgyalás tartása nélkül folytatják le az eljárást.²⁷

Botos már korábban felvetette Magyarországon annak lehetőségét, hogy kisebb ügyekben, tettenérés esetén – francia mintára – minden esetben, azonnal bíróság elé állítsák az elkövetőt. Erről rövid nyomozati feljegyzést lehetett volna készíteni, amely tartalmazta volna az elkövető és a tanúk nevét, a helyszínt, valamint az elkövetés módját. A szerző ehhez hoztette: „Bár eretnokségnek hangzik, mégis azt kell mondanom, hogy a rendőrkapitányságokon létrehoznám az ügyeletes bírói rendszert (az ügyeletes ügyészi rendszerrel együtt) és az előállítási ügyekben az ügyeletes ügyész szóban előterjesztett indítványára az ügyeletes bíró nyomban dönthetne az előreláthatóan is kisebb tartamú büntetés mértékéről és neméről. Ez ellen a határozat ellen az érdekelt ügyésznek, a vádlottnak, továbbá esetleges védőjének fellebbezési joga lehetne a városi bíróságokhoz, és a városi bíróságok ugyancsak egyes bírói eljárásban döntenének a fellebbezés alaposágáról vagy alaptalanságáról, a helyes büntetési nem és mérték alkalmazásáról, esetleges további bizonyítás felvételéről.

25 KISS Anna – MÉSZÁROS Ádám: *A nyomozások időszzerűsége, a nyomozás gyorsítása*. http://www.bm-tt.hu/assets/letolt/rendtudtar/be_gyorsitas_kutjel_meszaros_kiss_2011%20doc.pdf, 6–7.

26 PUSZTAI László: *Az új olasz büntetőeljárási törvény a hazai kodifikáció nézőpontjából*. Magyar Jog, 1991/4. 236.

27 LÉVAI Miklós: *A büntetőjogi jogkövetkezmények rendszere Angliában és Walesben; kriminálpolitikai tanulmányok*. Kriminológiai Közlemények, 1991/42.

A városi bíróságok tehát – egyúttal mint fellebbezési bíróságok – végleges határozatot hozhatnának.”²⁸

Jelen elgondolás megvalósítását kissé problematikusnak véltük volna a funkciómegosztás elve szempontjából, ugyanis a rendőrkapitányságokon működő ügyeletes-rendszer olyanná tette volna a jogszolgáltatást, mintha a bírói ítéletek rendőri utasításra születnének meg. A nyomozó, illetőleg ítélkező szervek munkája egymáshoz képest nemcsak független kell, hogy legyen, hanem annak is kell látszania. Az a terhelt, akivel szemben már a rendőrségen ítéletet hoznak, joggal érezheti azt, hogy ügyében sérül a pártatlanság elve. A szerző azon nézőpontjával sem tudunk egyetérteni, amely az ilyen „gyorsított ügyekben” – a jogorvoslati rendszert felülírva – járásbíróságok hatáskörébe adná a fellebbviteli eljárás lefolytatásának lehetőségét, azzal meg pláne nem, hogy az általuk hozott határozat – további rendes jogorvoslati lehetőség hiányában – jogerőssé és végrehajthatóvá váljon. Úgy véljük, hogy az egyesbírók többsége nem tudna mit kezdeni azon hatásköri komplexitással, amelynek alapján egyik nap tényállás-felderítési, másik nap felülvizsgálati jellegű tevékenységet kellene folytatni.

„Summa summarum”, a bíróság elé állítás nézetünk szerint nem igényel szervezeti átalakítást, az eljárás „hivatásos szereplőivel” szemben pedig nincs szükség különösebb szakmai jellegű specializációt szolgáló előírásra sem.

A hatályos Be. szabályanyagával kapcsolatos záró gondolatok

A jelenleg hatályos törvényi szabályok szerint az ügyészség köteles közölni a gyanúsítottal, ha bíróság elé kívánja állítani, egyúttal haladéktalanul köteles védő kirendeléséről gondoskodni, ha a gyanúsított nem kíván védőt meghatalmazni.²⁹ Álláspontunk szerint a szabályozás fenntartása mindenképpen indokolt, hiszen a processzus „rögtönössége” valamennyi hatósági cselekmény vonatkozásában megkívánja a védői jelenlétet, valamint azt, hogy a terhelt kellő időben megértse az eljárás menetét, illetőleg lefolytatásának indokait. Megjegyezzük, hogy a vádhatóság képviselőjének ilyen esetekben tehát nem csak a bíróság elé állítás tényének közlése, hanem a processzus lényegének ismertetése is az alapvető feladatai közé tartozik. Sokszor látni nyomozási iratokban azt, hogy a terhelt a gyanúsított kihallgatása során akként nyilatkozik: nem egyezik bele a gyorsított eljárás lefolytatásába,

28 BOTOS Gábor: *Néhány gondolat a büntetőeljárás koncepciójához*. Rendészeti Szemle, 1994/9. 16–21.

29 726. § (1)–(2) bek.

azonban ezt az ügyésznek figyelmen kívül kell hagynia, amennyiben a bíróság elé állítás feltételei egyébként fennállnak, és nincs egyéb olyan körülmény, mely indokolttá teszi a rendes eljárás lefolytatását.

Az eljárás – és egyben a bizonyítás kereteit döntően meghatározó dokumentum – továbbra is az ügyészség által készített „speciális vádirat”, a feljegyzés, amely tartalmazza a gyanúsított azonosítására alkalmas személyes adatokat, a bíróság elé állítás tárgyát képező cselekmény leírását, e cselekmény Btk. szerinti minősítését, illetőleg a bizonyítási eszközök felsorolását³⁰ (e dokumentum lényegében a vádiratot helyettesíti, annál rövidebbnek tekinthető, ugyanakkor a szerkezeti felépítését tekintve ahhoz hasonlatos). E tartalmi szabályokból látható, hogy a jogalkotó a feljegyzésekkel kapcsolatban is megkívánja a törvényes váddal szemben támasztott követelmények érvényesülését.

Ha az ügyészség tájékoztatja a bíróságot arról, hogy a gyanúsítottat bíróság elé kívánja állítani, a bíróság nyomban kitűzi a tárgyalás határnapját. Az ügyészség ezt követően a gyanúsítottat bíróság elé állítja, idézi a védőt, illetőleg biztosítja, hogy a bizonyítási eszközök a tárgyaláson rendelkezésre álljanak, valamint a védő a fogva tartott gyanúsítottal a tárgyalás előtt tanácskozhasson.

A bírósági eljárás általános szabályai körében az alábbi szabályokat szükséges kiemelni:

- a védő részvétele kötelező;
- az ügyészség – jellemzően – közvetlenül a tárgyalás megkezdése előtt adja át a feljegyzést, a nyomozás ügyiratait és az egyéb tárgyi bizonyítási eszközöket a bíróságnak;
- az ügyész a vádat szóban terjeszti elő, azzal, hogy a vád előterjesztése után a bíróság az ügyiratokat az ügyészségnek köteles visszaküldeni, ha a konstrukció alkalmazásának feltételei – az utólagos bírósági vizsgálat alapján – (már) nem állnak fenn;
- ha a tárgyaláson felvett bizonyítás eredményéhez képest további bizonyítási eszközök felkutatása szükséges, és ezért a tárgyalás tizenöt napon belül vagy újabb elnapolás nélkül nem folytatható, a bíróság az ügyiratokat visszaküldi az ügyészségnek;
- az ügyészség a vádat akkor módosíthatja, ha a bíróság elé állítás feltételei a módosított vád szerinti bűncselekményre is fennállnak; egyébként a bíróság az ügyiratokat visszaküldi az ügyészségnek.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a vádlott és a tanú bíróság általi kihallgatását csak annyiban tartjuk indokoltnak, amennyiben a vádhatóság képviselője, illetőleg a védő – a felkészülési idő rövidségére hivatkozva – nem él a „keresztkérdés” lehetőségével. Jóllehet, utóbbi körülmény szinte mindig fennáll ezen eljárás esetében, mégsem lenne szabad

30 726. § (4) bek.

automatikusan és kizárólagosan a bíróság jogának tekinteni a kérdés lehetőségét. Hovátovább, némi hiányérzetünk van azzal kapcsolatban, hogy jelen processzus törvényi szabályai között szó sem esik a védő eljárási jogosultságairól. Ez annál is inkább indokolt lenne, mivel az eljárás gyors lefolyása eleve több garanciális elem beiktatását követelné meg.³¹

Összegezve megállapítható, hogy ezen eljárási forma változatlan fenntartásának jogpolitikai indokai között elsősorban célszerűségi és pergazdaságossági törekvések húzódnak meg. E szemlélet kétségtelenül redukálja a bizonyítás egészének büntetőeljáráson belüli szerepét, s a mai napig vitatott az eljárásjog-tudomány képviselői között, van-e egyáltalán szükség ilyen jogintézményekre, illetőleg alkalmazásuk mennyiben hat ki a büntetőeljárás eredeti, valós funkcióinak érvényesülésére (pl. anyagi igazság feltárása, a tárgyalás közvetlenségének elve, a nyilvánosság elve stb.). A magunk részéről úgy véljük, mindenképpen az általános eljárási szabályok alkalmazása – tehát bizonyítás lefolytatása – szükséges akkor, ha

1. az ügy megítélése bonyolultabb vizsgálatot (pl. tanúkihallgatásokat, szakértői bizonyítást) igényel, vagy
2. a terhelt tagadásban van a vádiratban foglalt bűncselekmények bármelyikének tekintetében.

A bíróság elé állítás konstrukciójának álláspontunk szerint azért lehet jövője Magyarországon, mert olyan egyszerűsítő forma, amelyben a büntetőügy eljut egészen a bírósági szakaszig. Mindez nem véletlen, hiszen az eljárások tárgyát nagyobb tárgyi súlyú bűncselekmények is képezhetik, ezek megítélése pedig nem nélkülözheti a bírósági eljárást. Mindemellett, a bíróság elé állításhoz nem szükséges a terhelt beleegyezését kérni, ugyanis célja nem az, hogy a terhelt – együttműködő magatartása miatt – esetleg enyhébb elbánásban részesüljön, hanem az, hogy az eljárás minél gyorsabban véget érjen.

31 Ezen állapotot próbálja ellensúlyozni néhány elvi jellegű döntés: így például feltétlen eljárási szabálysértést és felülvizsgálati eljárást eredményező ok valósul meg, ha a bíróság elé állítás esetén az elsőfokú bíróság a tárgyaláson szakértői bizonyítást rendel el, majd a szakvélemény több hónappal később történt beérkezése után az ügyész és a védő távollétében megtartott tárgyalás alapján hozza meg az ítéletét (LB Bfv. 1. 735/1998. sz., illetve BH 1999/5/201. sz. jogeset). In: FENYVESI Csaba: *A védőügyvéd – A védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról*. Dialóg-Campus, Budapest – Pécs, 2002. 343.

BAKONYI MÁRIA¹

RÉGI ÉS ÚJ DILEMMÁK A HAMIS VÁD ÉS A HATÓSÁG FÉLREVEZETÉSE KAPCSÁN

„Hamis a vád mindig, ha a vádló a följelentés lényeges tárgyára vagy lényeges körülményeire nézve hazudott. Hazugság pedig az, ha valaki valónak állítja azt, ami nem való, akár tudja, hogy az állítás ellenkezője a való, akár pedig azt mondja valónak, amiről nem bír tudomással.”²

2018. július 1-jétől – a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény hatályba lépésének időpontjától – az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények nyomozása nem az ügyészség kizárólagos hatáskörébe tartozik; ezekben az ügyekben (is) az általános nyomozó hatóság, a rendőrség nyomoz. Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények között hagyományos deliktum a hamis vád büntette, valamint a hatóság félrevezetésének vétsége. A két bűncselekmény szubszidiárius, összehasonlításuk indokoltnak mutatkozik, mert az igazságszolgáltatás elleni deliktumok magát az igazságszolgáltatást kívánják befolyásolni, mely befolyásolás, ha érvényesülni képes, a lényegét, vagyis az igazságot ferdíti el, és igazságtalan döntéseket eredményez.³

A két bűncselekmény közötti különbségekről

A hamis vád bűncselekmény törvényi tényállásának megalkotásával a törvényhozó azt kívánta megakadályozni, hogy ártatlan személyek ellen büntető – esetleg fegyelmi vagy szabálysértési – eljárást indítsanak és folytassanak le.⁴

¹ Dr. Bakonyi Mária ügyész, Siklói Járási Ügyészség

² EDVI ILLÉS Károly: *A magyar büntető törvénykönyv magyarázata*. Harmadik, teljesen átdolgozott kiadás, II. kötet, XIII. fejezet, Révai testvérek Irodalmi Intézet R.-T., Budapest, 1909. 257. : Anyaggy. II. k. 379. I.

³ BELOVICS Ervin: *A hamis vád elkövetési magatartásainak sajátosságai*. Iustum Aequum Salutare, 2011/4. 38.

⁴ FÖLDVÁRI József: *Az igazságszolgáltatás elleni bűntettek*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965. 63.

A hazai jogirodalomban a hatóság félrevezetésének a jogtárgy sajátos megfogalmazásából adódó következtetéseket Angyal Pál vonta le és a hamis önvádolást önálló deliktumként szabályzandónak tartotta, mivel a „*hamis önvádolás éppúgy sérti az igazságszolgáltatás érdekét, mint a hamis vád*”⁵ Angyal azonban a büntetté nyilvánítás ellen szóló körülményként megemlíti azt, hogy „az ily cselekmény legtöbbször beteges agyrém szülötte, mikor a büntetésnek nincs célja.”⁶ Földvári József 1965-ben megjelent monográfiájában Angyal ellenvetését nem tartotta helytállónak, amelyet egyébként a gyakorlati tapasztalatok is megdöntöttek.⁷

A címben szereplő bűncselekmények között a leglényegesebb különbség abban található, hogy míg a hamis vád „más” ellen követhető el, addig a hatóság félrevezetésének jellegzetessége az, hogy az elkövető saját magát jelenti fel, vagy nem azonosítható személy, „ismeretlen tettes ellen” tesz feljelentést, tudatában lévén annak, hogy bűncselekmény egyáltalán nem valósult meg. Tehát az eltérés – ahogy azt Földvári József megfogalmazta – röviden abban jelölhető meg, hogy a *hatóság félrevezetésének megvalósítása éppen azt az érdeket nem fenyegeti, amely a hamis vád esetében elsődlegesen szenved sérelmet: ártatlan személy becsülete, közösségi és magánélete, testi és pszichikai állapota*.⁸

A hatóság félrevezetésének megvalósítása elsősorban az igazságszolgáltatás rendes menetét, zavartalan működését veszélyezteti. E veszély konkrétan az igazságszolgáltatási apparátus indokolatlan foglalkoztatásában nyilvánul meg.⁹

A hamis vád és a hatóság félrevezetése társadalomra veszélyessége között általában csak mennyiségi, de nem minőségi különbség van. A hamis vád társadalomra veszélyessége általában nagyobb, tekintettel arra, hogy a magatartás több irányú és súlyosabb megítélés alá eső hátrányos következmények beállásával fenyeget, mint a hatóság félrevezetésének elkövetési tevékenysége – fejti ki Földvári József.¹⁰

5 ANGAL Pál: *Pénzhamisítás, hamis tanúzás és hamis eskü. Hamis vád*. Attila Nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1940. 240.

6 Uo.

7 FÖLDVÁRI (1965) 161.

8 Uo. 162.

9 Uo. 163.

10 Uo.

A hamis vád büntetésének jogtörténeti előzményeiről

Babilóniában, Hammurapi uralkodó nevéhez kötődik egy törvénykönyv, amely időszámításunk előtt a XVIII. századból maradt fenn. A Perrendtartás című fejezet 1. §-a szerint „Ha ember embert bevádol, gyilkosság vádját szórja ellene, de rá nem bizonyítja: vádlója ölessék meg, azonban ha kisebb jellegű a vallomása, akkor csak bírságot kell fizetni”. A 2. § szerint „Ha valaki bűbájosság vádját szórja más ellen, de rá nem bizonyítja az, akivel szemben bűbájosság vádja forog fenn, a folyóhoz menjen, a folyóba merüljön; ha a folyó elragadja: vádlója fogja a házát elfoglalni; ha azonban az illetőt a folyó ártatlannak nyilvánítja, úgy, hogy épen marad, az aki ellene a bűbájosság vádját szórta ölessék meg.”¹¹ A házasságtöréssel kapcsolatos XX. fejezet 131. §-a szerint „Ha valakinek a feleségét tulajdon férje vádolja, de más férfival fekvve rajtakapva nem lett: az istenre esküt tesz és a családjához tér vissza.”¹² Manu törvényei szerint „aki másra rosszat mond”, rágalmazásként került felelősségre vonásra, ugyanis ebben az időben még egy bűncselekményként értékelték a (mai) hamis vádat és a rágalmazást.¹³

A római jog a *calumnia* három nemét, úgymint a polgári jog szerinti calumniát, a becsületsértést, s a hamis följelentés által elkövetett calumniát különböztette meg.¹⁴

A római jogban állítólag Traianusnál merül fel először a tálió eszméje,¹⁵ és az „oculom pro oculo, dentem pro dente” elvnek megfelelően a régebbi jogokban a hamisan vádoló személyt úgy büntették, mint ahogyan a vádlottat kellett volna büntetni a vád valóságára esetén.¹⁶

A Biblia Ószövetségi részében található Zsuzsanna története, amely a hamis vádnak a tálió elve szerinti megbüntetését tartotta indokoltnak.¹⁷ A történet szerint az igen szép és istenfélő Zsuzsanna, a gazdag Jojakim felesége volt. Férjének a háza szomszédságában gyümölcsöskertje is volt, a zsidók nála szoktak összejönni, lévén mindnyájuknál tekintélyesebb.

11 Kmoskó Mihály: *Hammurabi törvényei*. Az Erdélyi Múzeum Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár, 1911. 29.

12 Uo.

13 Földvári (1965) 19.

14 Edvi Illés (1909) 247.

15 Feldner, Adolf: *Die falsche Anschuldigung*. Lübeck, 1896. 5.

16 Földvári (1965) 20.

17 Dániel könyve, Függelék 13,1-13,64 Biblia, Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1973. 1025–1027.

Abban az esztendőben a nép két olyan vént tett meg bírónak, akik szemet vetettek Zsuzsannára, és „felgerjedt bennük iránta a vágy”. Mivel gyakran megfordultak Jojakim házában, tudták, hogy Zsuzsanna délidőben mindig a férje gyümölcsöskertjébe megy hűsölni, lesték hát a kedvező alkalmat.

Az egyik napon, amikor nagy hőség volt, Zsuzsanna bement a gyümölcsöskertbe, majd két szolgálólányát elküldte azzal, hogy hozzanak neki olajat, illetve kenőcsöt, és zárják be a kert kapuját, mert meg szeretne fürödni. Amikor a szolgáló eltávozott, a két vén kapva kapott az alkalmon, előbújtak rejtekhelyükről, és közölték Zsuzsannával: „*Lángol bennünk utánad a vágy. Érts hát egyet, és légy a miénk! Különböző tanúbizonyságot teszünk ellened, hogy itt volt veled egy ifjú, azért küldted ki a lányokat.*” Zsuzsanna elutasította az ajánlatokat, mondván: „*Jobb nekem ártatlanul a kezeimbe esnem, mint az Úr ellen vétkezni.*”

Ezután Zsuzsanna sikoltozni kezdett, a vének pedig kiabáltak ellene, melyre a ház népe az egyik vén által szélesre tárt hátsó kapun berontott, hogy lássák mi történt. A vének elmondták vádjaikat, majd másnap bosszút lihegve megjelentek Jojakim házában, és a lefátyolozott arcú Zsuzsannától követelték: tegye le a fátylát, hogy a szépségével jóllakhasanak.

A két vén kezét Zsuzsanna fejére tette és a következőket adták elő: „*Mialatt mi egyedül sétálgattunk a gyümölcsöskertben, ez bejött két szolgálójával, bezáratta a kert kapuját, majd elküldte a szolgálókat. Akkor odament hozzá egy ifjú, aki addig rejtőzködött és lefeküdt vele. Mi a kert szögletében tartózkodtunk, de megláttuk a törvényszegést, s odarohantunk hozzájuk. Tetten értük őket, de az ifjút nem tudtuk elfogni, mert erősebb volt nálunk. Kinyitotta a kaput és elmenekült. Ezt azonban elfogtuk és vallatóra fogtuk*” azonban nem akarta elmondani, ki volt az ifjú.

Zsuzsanna tagadta a vádakat, mondván: „*hazug módon megrágalmazták, és gonosz módon rá fogtak olyan dolgokat, amelyeket ő nem követett el*”. A gyülekezet azonban hitelt adott a két vén szavainak – hiszen ők bírák is voltak –, és Zsuzsannát halálra ítélte.

A halálos ítélet végrehajtása előtt Dániel megismételte az eljárást, és kérte, hogy először is a két vént jó messzire különítsék el egymástól. Ezután magához hívatta az egyiket és felvette neki a kérdést: „... *ha csakugyan láttad, mondd meg milyen fa alatt láttad őket együtt?*” A vén azt válaszolta: „*A mézgafa alatt*”. Dániel ezután félreállította, és hívatta a másikat, akinek ugyanezt a kérdést tette fel: „*Milyen fa alatt kaptad rajta őket, hogy együtt voltak?*” A másik vén pedig azt válaszolta: „*Tölgyfa alatt.*”

A gyülekezet tagjai ezek után a két vénre rontottak, és „*úgy bántak el velük, ahogyan gonoszságukban ők akartak elbánni embertársaikkal*”: meg kellett halniuk.

A magyar jogtörténeti előzmények

A magyar jogrendben a hamis vádolást meglehetősen hosszú időn keresztül *személy elleni támadásnak* vélték: az 1768-as Theresiana és a 1787-es Josefina is a bíróság előtti és a bíróságon kívüli hamis vádolást egyaránt a becsület elleni bűntettek sorában szabályozta – idézte fel monográfiájában Földvári.

Az 1795-ös büntetőkódex-tervezet¹⁸ a hamis vádat a *közbiztonságot sértő deliktumok* között helyezte el, mert a bizottság álláspontja szerint ezek a bűncselekmények nemcsak az egyén érdekeit sértik, hanem kihatnak az igazságszolgáltatás működésére is, azt nehezítik. A hamis vád vagy rágalmazás a tervezet meghatározása szerint valamely személynek bűntett elkövetésével történő megvádolása.

Az 1843. évi magyar büntetőjavaslat szerzői nem nyilvánították a „*hamis föladást*” a rágalom vagy becsületsértés egyik kvalifikált esetének, hanem mint külön bűntettet külön fejezetbe foglalták, mégpedig a vezéreszmét világosan kifejező, s a rendszert képező sorrendben: a hamis tanúzástól és a hamis esküről szóló fejezet után, továbbá az „*álnok gyanúsításról*”¹⁹ vagyis a hamis bűnjelek koholásáról vagy a létezők meghamisításáról szóló fejezet előtt, tehát abban a csoportban, melynek mindegyik önálló része az igazságügy elleni külön delictumról szól.²⁰

Az 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről (ismertebb nevén a Csemegi-kódex) az állami igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények között helyezte el a hamis vádat, és a XIII. fejezetben, a 227–231. §-okban szabályozta a hamis vád törvényi tényállását. „*Hamis vádat követ el az: a ki másat valamely hatóság előtt, büntetendő cselekmény elkövetésével tudva hamisan vádol, vagy ellene tudva hamis bűnjeleket vagy bizonyítékokat kohol vagy állít elő.*”

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény a hamis vádat szintén az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények között szabályozza. A szocialista

18 DEGRÉ Alajos: *A Négyeskönyv büntetőjogi elvei*. Angyal Szeminárium Kiadványai (szerk.: BERTA Emil – JENCS Árpád) 34. szám, Attila Nyomda R.-T., Budapest, 1936.

19 A tervezet szerint a hamis föladást az követte el, „aki másat büntettért a felsőbbségnek tudva hamisan felad”, míg az álnok gyanúsításban az bűnös „aki más ellen szándékosan hamis bűnjelet kohol, vagy valamely bűnjelet meghamisít oly célzattal, hogy az által valakit büntető közkeresetbe keverjen vagy a folyamatban lévő bűnkeresethez valaki ellen hamis bizonyítványokat szolgáltatasson.”

20 EDVI ILLÉS (1909) 248.

büntető törvénykönyvünk szerint a hamis vádnak két alapesete ismert:²¹ a hamis vádolás [172. § (1) bekezdés a) pont], illetve a bizonyítékkoholás [172. § (1) bekezdés b) pont].

Az 1961. évi V. törvény a hamis vád bizonyítékkoholással való elkövetése esetében kihagyta a törvény szövegéből a *bűnjelekre* való hivatkozást, csupán a „*bizonyíték*” szó maradt meg a törvény szövegében és mellőzte a törvényhozó az *előállításra* vonatkozó kifejezést.

Az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 233. § (1) bekezdése szerint:

„Aki

a) a hatóság előtt más bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol,

b) más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, büntettet követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A 2013. július 1. napján hatályba lépett, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 268. § (1) bekezdésének megfogalmazása „hasznló”²² a korábbi büntető törvénykönyv (1978. évi IV. törvény) 233. § (1) bekezdésében meghatározott hamis vád törvényi tényállásához, azonban itt az a) és a b) pontban a „más” illetve „más” szöveg kerül az első helyre, kiemelve ezzel azt, hogy *hatóság előtt* „más” kell bűncselekmény elkövetésével hamisan vádolni, illetve „más” ellen kell bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot a *hatóság tudomására* hozni.

A jelenleg hatályos törvényszöveg:

„268. § (1) Aki

a) más hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol,

b) más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A hatóság félrevezetésének vétsége a Csemegi-kódexben nem szerepel. A hatóság félrevezetése az 1961. évi V. törvény a 175. §-ában és az 1973. évi IV. törvény 237. §-ában – a büntetési tételeket és a hamis vád paragrafusszámát leszámítva – teljesen azonos megszövegezésű.

21 1961. évi V. törvény 172. § (1) Aki más hatóság előtt

a) büntett elkövetésével hamisan vádol, vagy

b) ellene büntetettre vonatkozó bizonyítékot kohol, hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

22 268. § (1) Aki

a) más hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol,

b) más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A ma hatályos 2012. évi C. törvény 271. §-a szerint:

„(1) Aki hatóságnál büntetőeljárás alapjául szolgáló olyan bejelentést tesz, amelyről tudja, hogy valótlan – és a 268. § esete nem áll fenn –, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki hatóságnál szabálysértési, illetve fegyelmi jogkör gyakorlójánál szabálysértési, illetve fegyelmi eljárás alapjául szolgáló olyan bejelentést tesz, amelyről tudja, hogy valótlan – és a 269. § esete nem áll fenn –, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki hatóságnál egyéb hatósági eljárás alapjául szolgáló olyan bejelentést tesz, amelyről tudja, hogy valótlan – és a 269. § esete nem áll fenn –, elzárással büntetendő.”

Szembetűnő, hogy a jelenleg hatályos szabályozás a hamis vád törvényi tényállásának megfogalmazását „ismétli” a hatóság félrevezetése vétségénél, megkülönböztetve, hogy a valótlan bejelentést büntetőeljárásban, szabálysértési eljárásban, illetve fegyelmi jogkör gyakorlója előtt, továbbá egyéb hatósági eljárásban is el lehet követni.

A hamis vád kapcsán kialakult dogmatikai vita végeredménye

Az első írott, magyar büntető törvénykönyv kodifikálása idején még folytak a szakirodalmi viták a hamis vád rendszertani helyét illetően.²³ Egyes szerzők a hamis vádat rágalmazásnak minősítették, s így a (magán)személyek elleni bűncselekmények közé sorolták, mások hamisítási deliktumként, illetve az állami igazságszolgáltatás ellen irányuló kriminális magatartásként értelmezték. Végül akadt olyan szakirodalmi felfogás is, mely vegyes természetű bűncselekménynek tekintette a hamis vádat.²⁴

Angyal szerint „az állami igazságszolgáltatást érő sértések és veszélyeztetések annyira jellegzetesek, hogy azok mellett a magánszemélyt érő sérelmek elmosódnak”, másrészt „nem forog fenn minden hamis vádolás esetében a becsületsértés megvalósulása sem”.

Edvi Illés Károly „A Magyar Büntetőtörvénykönyv Magyarázata” című, 1909-ben megjelent művében a következőket rögzíti: „A hamis vád tehát mindenkor két lényeges jogsértést egyesít magában. Ezek egyike azt a *magán*, névszerint a *becsület ellen* intézett delictumok jellegével ruházza föl, míg a másik inkább a *közbüntettek* sorozatában jelöli ki

23 KÖHALMI László: *A hamis vád tényállása a szabályozási változások sodrásában*. <http://jesz.ajk.elte.hu/ko-halmi54.pdf>

24 ANGAL (1940) 223.

részére a helyet. Ezért a törvényhozások aszerint, amint az egyik vagy másik ismérvet fogadták el lényegesebbnek, majd a becsület elleni delictumokkal kapcsolatban, majd az állam igazságszolgáltatása elleni büntetendő cselekmények között szabályozták azt.”²⁵

A XX. század büntetőjogászai *igazságszolgáltatás elleni támadásnak* fogják fel a hamis vádat.²⁶ Eltérés annyiban található, hogy míg egyesek kizárólag csak az igazságszolgáltatás érdekeit látják megsértve, addig mások elismerik: ezen érdekek mellett egyéb – elsősorban személyi – érdekek is sérelmet szenvednek, például a becsület, személyi szabadság, polgári érdek, a megvádolt nyugalma stb.²⁷

„*Ha nem ismernénk el azt*” – fejtette ki Földvári József – „*hogy a hamis vád sérti a megvádolt személy becsületét, esetleg életét, személyes szabadságát, akkor halmazatot kellene megállapítanunk a hamis vád és a becsületet sértő bűncselekmények között. A halmazat mellőzésének elvi alapja éppen az, hogy e cselekmény szükségszerűen együtt jár többfajta érdeksérelemmel*”.²⁸

Mára már tisztázódott, hogy *a hamis vád komplex jogi tárgyú bűncselekmény*: a törvényhozó különböző társadalmi viszonyokat kíván védeni e büntett tényállásának megalkotásával. Az ilyen komplex jogi tárgyú bűncselekményeknél azonban mindig ki kell deríteni, hogy melyik életviszony támadása az elsődleges, a cselekményre jellemző. A törvényi tényállás lényegét – és így rendszerbeli helyét is – a benne körülírt cselekmény által elsődlegesen sértett vagy veszélyeztetett életviszony határozza meg. A hamis vádolásra nem a becsület-sértő hatás jellemző. Büntetést érdemlőségét az igazságszolgáltatási munkában előidézett következményei határozzák meg,²⁹ a másik oldalról pedig sérti a megvádolt személy becsületét, esetleg életét, személyes szabadságát (a büntetésétől függően).

A legújabb büntető törvénykönyvünkhöz fűzött kommentár szerint „*a hamis vád jogi tárgya az igazságszolgáltatás, a cselekmény azonban annak zavartalan, befolyástól mentes működésén túl a hamisan megvádolt személy becsületét, jó hírét, sőt esetleg személyi szabadságát is sérti, és ezek megőrzése társadalmi érdek*.”³⁰

25 EDVI ILLÉS (1909) 247.

26 ANGYAL (1940) 236.

27 FAYER László: *A magyar büntetőjog kézikönyve*. Harmadik kiadás II. kötet, Franklin-Társulat Irodalmi Intézet és Könyvnyomda Társaság, Budapest, 1905. 85.

28 FÖLDVÁRI (1965) 67.

29 FÖLDVÁRI (1965) 68.

30 MÉSZÁR RÓZA: *Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények*. Magyar Büntetőjog – Kommentár a gyakorlat számára, 3. kiadás, II. kötet, XXVI. fejezet, HVG-ORAC, Budapest, 2017. 1061.

Ha a hamisan megvádolt személy nem is értesül az ellene megindított eljárásról, mert például a hatóság elutasította a feljelentést, vagy a nyomozás megszüntetésére úgy került sor, hogy nem (is) vonták felelősségre gyanúsítottként, valóban kérdéses lehet a hamisan feljelentett személy sértetti pozíciója. Ha gyanúsítottként kihallgatják, esetlegesen letartóztatásba is kerül, vagy más személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést alkalmaznak vele szemben, sértetti pozíciója egyértelműen megállapítható (de erre később még visszatérünk).

A hamis vád elkövetési magatartásai

A hamis vádat – amint az már a fentiekben leírtakból kitűnik – kétféle magatartással lehet elkövetni: *hamis vádolással*, illetve *bizonyítékok koholásával*.

A Csemegi-kódex szerint a szoros értelemben vett hamis vádat kellett hatóság előtt elkövetni, a „hamis gyanúkéltésnél” a törvényhozó ezt nem kívánta meg.

A hamis vádolás

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint „*vádol*”: aki azt állítja valakiről, hogy valamely tiltott, vagy jogtalan, aljas tettet követett el, illetve valamely megvetésre méltó tulajdonság jellemzi.³¹

Földvári szerint a vádolásnak minősülő tevékenység nem igényel formai feltételeket, ugyanakkor társadalmilag helytelenített tevékenység állítását jelenti, és alkalmas bizonyos társadalmi reakció kiváltására.

Egyértelműen megállapítható, hogy a hamis vád megvalósításának legyakoribb módja a *feljelentés*, amely azt jelenti, hogy büntetendő cselekményt hoznak a hatóság tudomására, és amely megvalósítható szóban, írásban, más egyéb módon, akár ráutaló magatartással is. Schnierer Aladár szerint a vádolásnak olyan cselekményre kell vonatkoznia, amely büntetést von maga után.³² A *vádolás* nem szoros perjogi, hanem *mindennapi jelentéstartalommal*

31 JUHÁSZ József – SZÖKE István – O. NAGY Gábor – KOVALOSZKY Miklós: *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978. 1451.

32 SCHNIERER Aladár: *A büntetőjog általános tanai az 1878. évi V. és az 1879. évi XL törvénycikkek alapján*. Második, átdolgozott és bővített kiadás, Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, Budapest, 1888. 351.

értendő, míg a hatóság fogalma alá minden büntető ügyben hatáskörrel rendelkező bírói, közigazgatási vagy rendőri hatóság sorolandó.

Fayer László „A magyar büntetőjog kézikönyve” című könyvében lakonikus tömörséggel az alábbiakat jegyzi le: „*Nem följelentést kíván meg a magyar törvény, hanem vádat.*”

Edvi Illés Károly szerint: „*A törvény e kifejezéssel él: aki mást hamisan vádol. Pörjogi értelemben ezalatt nem csupán a följelentés, hanem a büntetőpör folyama alatt előforduló további vádolási cselekmények is értendők, aminők például a vád fönntartása főtárgyaláson, föllebbezés a megszüntető vagy fölmentő ítélet ellen stb.*”³³

Edvi Illés további magyarázatot is fűz az előzőekhez: „Szükséges továbbá, hogy a följelentés önkéntes, vagyis olyan legyen, amelyre a följelentő önmaga, a bíróság vagy más hatóság fölhívása nélkül határozza el magát, minélfogva például az, aki a bíróság által tanú gyanánt vallomástételre felhívatván, ennek folytán vallomást tesz, s ez alkalommal valakit hamisan vádol, nem a hamis vádat, hanem hamis tanúzást követ el...”³⁴

A vádnak objektíve és szubjektíve hamisnak kell lennie, azaz: szükséges egyfelől a gonosz szándék, mely a „*vád alaptalanságának tudatában áll*”, és másfelől kell, hogy a vádlottra ráfogott tény tárgyilag valótlan legyen, a vádló tehát „*ment marad a büntetéstől, ha a feljelentett tény nem való ugyan, ő azonban azt valónak gondolta.*”

Irk Albert szerint a vád „*objektíve hamis, ha az a valóságot nem fedi, így ha a feljelentett vagy egyáltalán nem követett el bűncselekményt, vagy csekélyebb más bűncselekményt vitt véghez. Szubjektíve hamis, ha a tettes ennek tudatában vádol*”.³⁵

A *subjectiv hamisságot* a Csemegi-kódex azzal fejezte ki, hogy „*tudva hamisan vádol*”. A „*tudva hamis*” azt jelenti Edvi Illés szerint, hogy rosszhiszemű. A rosszhiszeműség pedig nem szorítható csak arra az esetre, melyben a följelentő annak ellenkezőjét tudta, amit feljelentett, hanem rosszhiszemű az is, aki valamit mint határozott tényt állít, amiről nem tudja, s nem is tudhatja, hogy tény, s eszerint nincs oka azt hinni, hogy való.

A Csemegi-kódex alapján hamis vádat állapított meg a Curia a vádlott ellen:

- ki erőszakos nemi közösülés miatt tett följelentést, mert vádját semmivel sem tudta valószínűvé tenni, (Bj. T. VI. 315.),
- ki tudva, hogy közte és a bepanaszoltak közt egy adásvételi szerződés jött létre, az utóbbiakat mégis magánokirathamisítással vádolta (XII. 258.),

33 EDVI ILLÉS (1909) 253.

34 Uo. 253–254.

35 IRK ALBERT: A Magyar Anyagi Büntetőjog, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó És Nyomda R.-T., Pécs, 1928. 427.

- ki a járásbíró főljelentette, hogy birtokháborítási perében a kihallgatott tanúk vallomását hamisan vette jegyzőkönyvbe (XIX. 251.),
- ki magzatelhajtás miatt tett főljelentést, holott az illető nő terhes állapotban sem volt, mert nem hozott föl olyan adatot, mely főljelentésének jóhiszeműségét mutatná (XX. 22.).³⁶

Viszont felmentette a Curia a vádlottat:

- ki a főszolgabíróhoz beadott főljelentésében nem határozottan vádolta lopással a sértettet, hanem csak a való ténykörményeket adta elő s ezekből vonta le a következtetést (Grill Dt. VIII. 8781/92 és 93. 917.),
- ki a rajta elkövetett erőszakoskodás miatt tett főljelentésében a tetteseket nem nevezte meg, mert eszerint ki van zárva annak föltevése, hogy valaki ellen hamis vádat emelni szándékozott volna (9152/93 és 94. 918.).³⁷

Az 1961. évi V. törvény indokolása a vádolás értelmezével kapcsolatban az alábbi megjegyzést tartalmazza: „A hamis vád elkövetési cselekményét a javaslat álláspontja szerint nem szükséges közebről meghatározni. Le kell azonban szögezni, hogy a vádolás helyütt első-sorban nem a perjogi aktust jelenti, hanem minden olyan tevékenységet, amely büntető (a 173. § esetében fegyelmi, vagy szabálysértési) eljárás megindítására alapul szolgálhat; így mindenekelőtt a feljelentést.”³⁸

Az 1961. évi V. törvény 172. §-ához fűzött indokolás szerint: „*vádolás minden olyan tevékenység, amely büntető (fegyelmi vagy szabálysértési) eljárás megindítására alapul szolgálhat.*”

Az 1961. évi V. törvény alapján kialakult joggyakorlat szerint »A „vádolást” azonosították általában a tényállítással, sőt a tényre közvetlenül utaló kifejezés használatával is, például hamis tanúzással való vádolásnak minősítették azt a cselekményt, hogy a tagadó vádlott az észrevételezési jog keretében az ügy lényeges körülményeiről vallomást tevő tanú kihallgatása után azt mondta: „a tanú nem vallott igazat”«. Az idők folyamán a gyakorlat – e kérdésben – egységesé vált.”³⁹

36 Felsorolta: Edvi Illés (1909) 259.

37 Uo. 270.

38 A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 296.

39 LÁSZLÓ Jenő (szerk.): Az 1978. évi IV. törvény (BTK) előkészítése, Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 1989. 7.

Néhány példa a bírói gyakorlatra ebből az időszakból

Hamis vádat nemcsak az érdemi intézkedésre hivatott hatóság előtt lehet elkövetni (BJD 4954.).⁴⁰

Halmazat mellőzésével csupán hamis vádban állapítható meg a vádlott bűnössége, ha a vallomás a hamis vád és a hamis tanúzás törvényi tényállását egyaránt betölti s az adott esetben a törvényi büntetési tételek is azonosak. A hamis vád és a hamis tanúzás elhatárolása (BJD 4955.).⁴¹

Ugyanabban a feljelentésben három személynek hamis megvádolása büntett elkövetésével három rendbeli hamis vádat valósít meg (BJD 4957.).⁴²

Hamis vádolást csak olyan valótlan tényállítás valósít meg, amely meghatározott – nem feltétlenül megnevezett – személy bűnös, illetve fegyelmi vétségnek minősülő tevékenységére utal (BJD 4959.).⁴³

Az 1978. évi IV. törvény pótolta a vádolás fogalmának definiálását, és az indokolás a következőket rögzítette: *„vádolás lehet bármely tevékenység, amely büntető, fegyelmi vagy szabálysértési eljárás megindítására alapul szolgálhat, függetlenül megnyilvánulási formájától; hogy nem célzatos cselekmény, hanem eshetőleges szándékú is lehet; hogy kötelező válaszadás keretében is megvalósulhat és a vádlott eljárásjogi pozíciójából is elkövethető.*⁴⁴

A Büntető Törvénykönyvhöz fűzött magyarázat szerint „vádol”: A miniszteri indokolás is hangsúlyozza, hogy nem a kifejezés jogi értelmében vett „vád”-ról van szó, hiszen az ügyészi vádmonopólium folytán magánszemély – a magánvádas ügyektől eltekintve – nem emel vádat („vádol”), hanem gyanúsít, feljelent, vádaskodik, rendszerint azért, hogy az ügyészt indítsa vádemelésre. Ehhez képest a törvénytövegben szereplő „vádol” kifejezésen olyan tényállítást kell érteni „amely arra utal, hogy meghatározott személy bűncselekményt követett el, és amely tényállítás a büntetőeljárás kiváltására alkalmas.”⁴⁵

40 Büntetőjogi Döntvénytár Bírósági Határozatok 1968. január – 1969. december, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 269.

41 Büntetőjogi Döntvénytár Bírósági Határozatok 1968. január – 1969. december, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 270.

42 Büntetőjogi Döntvénytár Bírósági Határozatok 1968. január – 1969. december, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 273.

43 Büntetőjogi Döntvénytár Bírósági Határozatok 1968. január – 1969. december, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 273–274.

44 LÁSZLÓ (1989) 6.

45 A Büntető Törvénykönyv magyarázata, Második kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 687.

Tényállítás az olyan tartalmú kijelentés, amely szerint valamely bűncselekmény történeti tényállását alkotó esemény múltbeli megvalósulása a megvádolt személy magatartásaként (mint annak cselekvése vagy mulasztása) realizálódott, például „X fejbe ütött, letépte és elvitte a nyakláncomat.” De a tényállítást – a magyarázat szerint – meg kell különböztetni a *tényre utaló kifejezéstől*, amely általánosságban utal bizonyos fajta cselekmények elkövetésére anélkül, hogy azokat eseményszerűen, hely, idő, mód stb. szempontjából közelebbről megvilágítaná. (Például: X tolvaj = X lopni szokott.)⁴⁶ A vádolás tartalmát alkotó „tényállítás” valójában a dolog természeténél fogva két tény állítása:

1. bűncselekmény történt,
2. azt a megvádolt követte el.

Bíróági gyakorlat az adott időszakból

A hamis vád büntettének alapesete valósul meg, ha a terhelt az ellene indult eljárásban más, létező személynek adja ki magát, de ténylegesen csak a terhelttel szemben került sor olyan eljárási cselekményre, intézkedésre, amely jellegénél fogva csak a terhelttel, vagy a terheltre tekintettel folytatható (pl. házkutatás, lefoglalás stb.).

A tényre utaló kifejezés valójában értékítélet, s ezért nem valósíthat meg hamis vádat (BJD 7330.).

Ha a vádaskodó által leírt tényállás – amit ő tévesen bűncselekménynek minősít – a törvény helyes értelme szerint nem bűncselekmény, bűncselekményre vonatkozó hamis vád nem valósul meg (BJD 7326.), ami persze nem zárja ki a szabálysértésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozó hamis vádért való esetleges felelősséget.

A hamis vád tárgyául szolgáló cselekmény jogi megítélése szempontjából a „vádolás” időpontja az irányadó; ha a feljelentett cselekmény büntetendő volta a „vádolás” és az alapügy befejezése közötti időben bekövetkezett jogszabályváltozás – például a szabálysértési értékhatár felemelése – folytán megszűnik, ez a körülmény a hamis vád létrejöttét és minősítését nem érinti (BJD 7328.).

Nem valósít meg hamis vádat az, ha az elkövető a megvádoltnak valótlanul olyan további rész-cselekményt is tulajdonít, amely ugyan önállóan is büntetendő lenne, de amely egységet alkot a megvádolt által valóban elkövetett bűncselekménnyel (BJD 4956., BH1982. 499.).

⁴⁶ A Büntető Törvénykönyv magyarázata, Második kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 687.

Lehetséges, hogy a vádban megjelölt cselekményre vonatkozó tényállítás teljes egészében valótlan. Előfordulhat az is, hogy a bűncselekmény megtörtént, és úgy, ahogy a vádaskodó előadta, csak éppen más követte el, mint akinek tulajdonítja. Megállapítható a hamis vád akkor is, ha a bűncselekmény lényegében megtörtént, de a vádaskodó elhallgatja a büntetőeljárás akadályát, vagy olyan körülményt fűz valamilyen cselekményhez, amely miatt az bűncselekménynek látszik (BJD 7329.).

Hamis vád büntettét valósítja meg a meghatalmazott védő, aki a legfőbb ügyészhez intézett beadványában azt állítja, hogy az általa védett terhelt ellen tudatosan hamis tények alapján azért emelt vádat, mert így kívánta megghiúsítani az őt megbízó bűnözők büntetőjogi felelősségre vonását (BH2009. 39.).

A vád ténybeli hamisságát a bíróság a hamis vád miatt indult eljárásban önállóan állapítja meg, e vonatkozásban az alapügyben hozott határozat nem köti (BH1978. 457.).

A szóhasználat szerint „ismeretlen tettes” vagy meg nem nevezett személy ellen tett feljelentés is megvalósíthatja a hamis vádat, ha valójában egyedileg meghatározott személyre tereli a gyanút (BJD 2811., BJD 2814.).

A tanúvallomásról készített jelentésben a vallomás tartalmának valótlan rögzítése a nyomozó részéről nem hamis vád, hanem hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás (BJD 10.164.).

A hamis vád tipikusan egyenes szándékkal elkövetett bűncselekmény, de nem zárható ki az eshetőleges szándék sem (BH2001. 97.).

A 2012. évi C. törvény 268–270. §-aihoz fűzött indokolás meghatározza a hamis vádolás fogalmát.

„Hamis vádolás: arra vonatkozó állítás, hogy konkrétan meghatározott, illetve konkrétan beazonosítható személy bűncselekményt követett el.”

Az intellektuális közokirat-hamisítással halmazatban megvalósul a hamis vád akkor is, ha a terhelt által megadott személyi adatok nem mindenben egyeznek annak a valós személynek az adataival, akinek kiadja magát ((BH2016. 231.).

Összefoglalva

Vádolásnak tekinthető az alakszerűségekhez nem kötött és azoktól nem is korlátozott minden olyan tevékenység, amely alkalmas arra, hogy valaki ellen büntető, fegyelmi vagy szabálysértési eljárást indítsanak és folytassanak le.

Bizonyíték koholása

A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint „kohol”: aki kigondol, kieszel, (valótlanságot, rágalmat) kiagyal.⁴⁷

Bűnjelek vagy bizonyítékok koholása vagy előállítása bizonyos dolgoknak – melyek az adott bűncselekmény elkövetésekor nem léteztek – olyatén feltüntetését jelenti, hogy meghatározott személy ellen bizonyítékkal szolgáljanak, illetve a deliktumnál tényleg előfordult dolgoknak más ellen a gyanú keltésére való felhasználását.⁴⁸

A büntetőeljárásban a bizonyítás egy emberi megismerő tevékenység, melynek elsődleges célja a múltban történt – jogilag releváns – tények megismerése, majd ezeknek megfelelően a helyes jogi minősítés megállapítása, és büntetés kiszabása vagy a vádlott felmentése. Ehhez kapcsolódóan a Kúria is kimondta, hogy a bűnösséget megalapozó tényállás megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a bizonyítékok olyan bizonyosságerejűek, amelyek a bűncselekmény más által való elkövetésének lehetőségét kizárják (BJD 7648.).

Azokat a tényeket, amelyek a bizonyítandó tények megállapítására szolgálnak, bizonyító tényeknek, másként bizonyítékoknak nevezzük.⁴⁹

A büntető eljárási jog tudományában a bizonyítékok két fajtája között tesznek különbséget: a *személyi* és a *tárgyi bizonyítékok* közt. Személyi bizonyítékok például a tanú és a terhelt vallomása.

Angyal Pál annak idején úgy vélte, hogy a koholás megvalósulhat személyi és tárgyi bizonyítékok vonatkozásában egyaránt, ezzel Földvári József „vitába szállt”, szerinte bizonyítékkoholás csak tárgyi bizonyítékok tekintetében valósulhat meg. Angyal két példát hozott fel a személyi bizonyítékok koholására, mégpedig a tanúk, illetve a szakértők megtévesztését.

A jogfejlődés során azonban tisztázódott: a megtévesztett tanú – ha a tévedése bizonyítást nyert – nem büntethető tévedés mint büntethetőséget kizáró ok miatt, míg a tanút megtévesztő személy felbujtóként (vagy közvetett tettesként) vonandó felelősségre hamis tanúzás vagy hamis tanúzásra felhívás miatt (annak függvényében, milyen ügyben hallgatták ki a „hamis” tanút).

Megtévesztett szakértő esetében, ha az ügyben tárgyi bizonyíték kerül felhasználásra, akkor hamis vád, ha pedig tárgyi bizonyíték produkálása nélkül történik, akkor hamis tanúzás

47 Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985. 747.

48 IRK (1928) 426.

49 A büntető eljárásjogról szóló törvény 73. § (2) bekezdés

felbujtójaként vagy közvetett tetteseként vonják felelősségre a megtévesztő személyt, míg a szakértő – megtévesztése folytán – büntetlen marad.

A jelenleg hatályos büntető törvénykönyv magyarázata szerint megvalósíthatja a hamis vádat a tanú, a szakértő és a tolmács is, azonban alapvető feltétel a *vádolás*, abban az értelemben, hogy a tanúsított magatartás alkalmas a büntetőeljárás lefolytatására. Ha már folyik az eljárás, természetesen hiányzik e feltétel, s így hamis vád megállapítására sem kerülhet sor.⁵⁰

A bizonyítási eszközök mindig valamilyen külső forrásból (azaz nem a hatóságtól) származnak, és az eljárási cselekmények révén válnak az eljárás tárgyává és közvetítik a bizonyítékokat. A most tárgyalt rendelkezésben a „koholt bizonyíték” szerepel, de a törvény nem említi külön a bizonyítási eszközöket.⁵¹ Ezt követően – magyarázza tovább a kommentár – márpedig az „koholt” bizonyítékot, aki – szándékosan – hamis bizonyítási eszközt (bizonyítékot) hoz létre, illetve valamilyen létező bizonyítási eszközt (bizonyítékot) megváltoztat. Gyakorlatilag csak tárgyi bizonyítási eszközöket („tárgyi bizonyítékokat”) lehet koholni, ideértve az okiratokat és az okiratszerű tárgyakat. A most irányadó joggyakorlat szerint a hamis személyi bizonyíték „koholása” hamis tanúzásra felhívásként vagy felbujtásként büntetendő.

A 2017. évi XC. törvény XXXIII. fejezete a „Tárgyi bizonyítási eszköz, elektronikus adat” címet viseli, és a 204. § (1)–(3) bekezdései szabályozzák a tárgyi bizonyítási eszköz fogalmát⁵²,

50 KÓHALMI László – CSÁK Zsolt: *Az igazságszolgáltatási bűncselekmények. Új Btk. Kommentár.* Budapest, 2013. 110.

51 MÉSZÁR (2017) 1065.

52 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 204. § (1) Tárgyi bizonyítási eszköz minden olyan tárgy – ideértve az iratot és az okiratot is – amely a bizonyítandó tény bizonyítására alkalmas, így különösen az,

a) amely bűncselekmény elkövetésével összefüggésben az elkövető nyomait hordozza,

b) amely a bűncselekmény elkövetése útján jött létre,

c) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy

d) amelyre a bűncselekményt elkövették.

(2) Irat minden olyan tárgyi bizonyítási eszköz, amely műszaki, vegyi vagy más eljárással adatokat rögzít, így különösen a papíralapú vagy elektronikus adatként létező szöveg, rajz, ábra.

(3) Okirat az az irat, amely valamely tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozatmegtételeének bizonyítására készül, és arra alkalmas. Az okiratra vonatkozó rendelkezések irányadók az okiratról készült kivonatra is.

míg a 205. § (1) és (2) bekezdései az elektronikus adat⁵³ fogalmát határozzák meg. Álláspontom szerint a bizonyítékkoholás az e körbe tartozó „tárgyakra” vonatkozik.

Földvári József szerint csak olyan bizonyítékok koholása valósítja meg a hamis vádat, melyek az ártatlan vádlott terhére szólnak. Erre utal a törvényi tényállásban az „ellene” szó.⁵⁴

Az 1978. évi IV. törvényhez fűzött magyarázat szerint *a bizonyíték koholt*, ha in concreto nem létezik az a bizonyítási ok, amelynek folytán egyébként az ilyen fajta (bizonyító) tények általában oksági kapcsolatban szoktak lenni meghatározott másfajta (a bizonyítandó) tényekkel. A lopott dolog például általában a tolvajnál szokott lenni, az a bizonyító tény tehát, hogy valakinek a holmijai között van elrejtve az ellopott pénz, általában az iménti összefüggés mint bizonyítási ok folytán igazolja, hogy az illető tolvaj. Ha azonban A ellopta munkásszállói szobatársa, B pénzét, majd mikor B a lopást felfedezte és pénzét keresni kezdte, A a lopott bankjegyeket észrevétlenül szobatársuk, C holmijai közé csempészte, az in abstracto létező bizonyítási ok in concreto nem létezett, a bizonyíték tehát koholt.⁵⁵

A 2012. évi C. törvény 268–270. §-aihoz fűzött indoklás meghatározza a bizonyítékkoholás fogalmát is, eszerint a *„bizonyíték koholása hamis tartalmú bizonyítási eszköz vagy eszközök létrehozását, illetőleg bizonyítási eszközök tartalmának meghamisítását jelenti, így koholt az addig egyáltalán nem létezett, vagy nem az adott bűncselekmény kapcsán keletkezett bizonyíték, amelyet a passzív alany gyanúba keverése céljából készítettek.”*

„Az eljáró szervek befolyásolására alkalmas bizonyítékok létrehozása lényegében kétféleképpen történhet meg: lehetséges, hogy a bizonyító tény maga az elkövető állítja elő (például általa meghamisított békekölcsönkötvényt, okiratot rejt el a sértett íróasztalában) és előfordulhat, hogy valamely meglévő tárgyat használ fel célja érdekében. Az első esetben tehát lényegében kétféle tevékenységet is kifejt: előállít, készít valamilyen tárgyat, majd olyan helyzetbe hozza, hogy abból bizonyíték lehessen.(...) A második helyen említett lehetőség annyiban tér el ettől, hogy nincs szükség az első tevékenység kifejtésére, mivel

53 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról 205. § (1) Elektronikus adat a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak azinformációs rendszer által való végrehajtását biztosítja.

(2) Ahol a törvény tárgyi bizonyítási eszközt említ, azon e törvény eltérő rendelkezése hiányában az elektronikus adatot is érteni kell.

54 FÖLDVÁRI (1965) 70.

55 A Büntető Törvénykönyv magyarázata, Második kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 693.

már az elkövető rendelkezésére áll valamilyen tárgy, amely megfelelő helyzetbe hozás által bizonyítékként szerepelhet.

Lényegében kétféle módon lehet bizonyítékok koholásával megvalósítani a hamis vád büntetettét: először, ha az elkövető a bűncselekménynél nem szerepelt tárgyat úgy állítja be, hogy az meghatározott személy ellen gyanút kelt, és másodszor, ha az elkövető egy bűncselekmény elkövetésével valóban összefüggő tárgyat meghatározott személlyel hoz olyan kapcsolatba, hogy ellene bizonyítéku szolgált. ⁵⁶

„A fentiekre példák: ha valaki egy bűncselekmény színhelyén hagyja ártatlan személy holmiját, aminek alapján a gyanú ráterelődik. (...) Ha valamely bűncselekmény elkövetésére felhasznált olyan eszközt, amelynek alapján következtetni lehet a bűncselekmény elkövetésére, az elkövető más személynél rejt el.” ⁵⁷

„Mindkét esetre tehát az jellemző” – összegzi Földvári monográfiájában – „, hogy az elkövető olyan összefüggést teremt, mely alapján meghatározott személy kerül bűncselekmény elkövetésének gyanújába.” ⁵⁸

A koholt bizonyíték különböző vonatkozásokban lehet hatással a bírói meggyőződés kialakulására: teremthető olyan összefüggés, amely bizonyítja azt, hogy ártatlan személy elkövetett valamely, a hatóságok által eddig még fel nem tárt bűncselekményt. Bizonyítékot szolgáltathat olyan tekintetben, hogy a hatóságok által már ismert valamely bűncselekményt meghatározott személy követte el. Mindkét esetben vonatkozhat a bizonyíték arra, hogy meghatározott személy *milyen eszközzel* követte el, illetve *hogyan* követte el a bűncselekményt.

Koholható olyan bizonyíték is, amely az elkövetés *helyének vagy idejének* megállapítása tekintetében alkalmas a bíróság állásfoglalásának befolyásolására.

A hatóság félrevezetésének elkövetési magatartásai

Az elkövetési tevékenységet a törvényhozó a „bejelentés megtételében” határozta meg. A bejelentés történhet szóban és írásban, hatósági felszólításra vagy anélkül egyaránt. Ebben teljesen megegyezik a hamis vád tényállásában szabályozott „vádolással”. A bejelentést bármilyen

⁵⁶ TRAYTLER Endre: *Néhány igazságszolgáltatási elleni büntettről*. Magyar Jog 1962. 402., idézte: FÖLDVÁRI (1965.) 92.

⁵⁷ FÖLDVÁRI (1965) 92.

⁵⁸ FÖLDVÁRI (1965) 92.

hatóság előtt meg lehet tenni, és alkalmasnak kell lennie „büntető, fegyelmi, szabálysértési vagy egyéb eljárás” megindítására.

A „büntető eljárás alapjául szolgáló”, „szabálysértési, illetve fegyelmi eljárás alapjául szolgáló”, „egyéb hatósági eljárás alapjául szolgáló” bejelentés alapozza meg ezen bűncselekmény megállapíthatóságát, tehát a törvényi szóhasználat realitást és nem lehetőséget fejez ki.⁵⁹

Ha az apparátus indokolatlan foglalkoztatása, működésbe hozatala nem történik meg, semmiféle érdek sem szenved sérelmet, mivel a hamis vád által sértett egyéni és közösségi érdekek itt még veszélybe sem kerülnek.⁶⁰

További jellemzője a bejelentésnek az, hogy „valótlan”.

Összefoglalóan megállapíthatjuk: a hamis vád és a hatóság félrevezetése között a jogi tárgy tekintetében fennálló különbség mellett az a további objektív jellegű eltérés, hogy a hatóság félrevezetésénél szükséges a büntető stb. eljárás megindítása mint az elkövetési magatartás eredménye.

Elkövethető-e a hatóság félrevezetése bizonyítékkoholással?

Figyelemmel arra, hogy a törvényhozó elkövetési magatartásként a „bejelentés megtételét” kívánja meg, szinte kizárt a hatóság félrevezetésének bizonyítékkoholással történő elkövetése. Az természetesen nem kizárt, hogy valaki önbetörést követ el – mellyel biztosítási összeghez kíván jutni –, és ehhez olyan nyomokat „kreál”, mintha valóban „más” személy követte volna el a betörést, de a hatóság előtt ehhez olyan nyilatkozat (bejelentés) megtétele szükséges, amely alkalmas a büntetőeljárás megindítására.

A bejelentés nem azonos a „feljelentéssel”, de annyiban kétségtől megegyeznek, hogy egyik sem azonosítható minden olyan magatartással, amely alkalmas a büntető stb. eljárás megindítására. Ebből következik, hogy a hamis vád büntetnének megvalósítására alkalmas cselekmények köre tágabb, mint azon cselekmények köre, amelyek a hatóság félrevezetését megvalósíthatják.⁶¹

⁵⁹ Uo. 166–167.

⁶⁰ Uo. 167.

⁶¹ Uo. 169–171.

A terhelt mint a hamis vád tettese

A „védekezési hazugság” kérdése a hamis vád problematikájának meglehetősen bonyolult területe – vagyis, hogy a gyanúsított hamis ténybeli védekezést tartalmazó vallomása mennyiben szolgálhat alapul a hamis vád címén történő felelősségre vonáshoz – teszi fel a kérdést az 1978. évi IV. törvényhez fűzött magyarárat.

A pusztá tagadás nem minősíthető „vádolásnak”. Ha tehát ketten – A és B – leütik az áldozatot kirablás céljából, és miközben értékeit szedik el, az magához tér, mire A nagy erővel hasba rúgja, ezzel halálos sérülést okozva, majd az eljárás során a rúgást tagadja, ami egyet jelent azzal az állítással, hogy a sértett halálát jelentő rúgás B-től származott, A hamis vádért nem felel még akkor sem, ha B-t a hatóság gyanúba veszi, vagy akár el is ítélik.

Tóth Mihály mutatott rá, hogy a tagadás további tények állítása nélkül akkor sem alapozza meg a hamis vád miatti felelősséget ha az elmondottak egyenértékűnek tekinthetők annak közvetett állításával, hogy a tettét más – akár egyedileg meghatározott személy – követte el (például, ha a körülmények folytán a bűncselekményt csak két szóba jöhető személy valósíthatta meg, az egyik személy tagadása nyilván egyben a másik vádolását jelenti). „Annak, hogy az ilyen cselekményt ki kell rekeszteni a hamis vád lehetséges elkövetési köréből, világos az indoka: a tagadás és a beismerés közötti választás joga a terheltet feltétel nélkül meg kell illesse, s ha a tagadáshoz – akár közvetve – a hamis vád ódiума társulna, a választási jog nyilvánvalóan elenyészne, illetve arra korlátozódna, hogy a terhelt vagy önmagát, vagy más vádoljon.”⁶²

Belovics Ervin az alábbi eseteket is példának hozza fel már idézett tanulmányában:

- Elképzelhető, hogy a terhelt a védekezése során az általa megvalósított bűncselekmény létrehozójaként egy kitalált, nem létező személyt jelöl meg. Ilyenkor a hamis vád a megvádolt személy fiktív volta miatt szóba sem jöhet.
- Előfordulhat, hogy a terhelt a büntetőjog-ellenes magatartását egy általa konkrétan megjelölt személynek tulajdonítja. A védekezési szabadság azonban – ahogy már utaltam rá – erre nem vonatkoztatható, vagyis az ilyen jellegű hazugság létrehozza a hamis vádat.

Hamis vádért felel a terhelt, ha az általa elkövetett közvádas bűncselekményt másnak tulajdonítja. Ennek egyik esete, amikor a tetten ért terhelt más létező személynek adja ki magát, s ezzel azt a személyt teszi ki eljárásnak (BH1984. 92.).⁶³

62 TÓTH Mihály: *A terhelt védekezési szabadságának tartalma a magyar büntető eljárásban, különös tekintettel a nyomozásra*. Jogász Szövetségi Értekezések. Budapest, 1982. 29.

63 *A Büntető Törvénykönyv magyarázata*. Második kötet, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 690.

A bűncselekmény elkövetésén tetten ért személy – aki a hatóság tagjai előtt a testvére személyi adatainak bemondásával igazolja magát – a testvér sérelmére hamis vád büntetést követi el, annak ellenére, hogy a személyazonosságát utóbb megállapítják és a testvére ellen a büntetőeljárás nem indul meg (BH2005. 91.).

Az 2017. évi XC. törvény 39. §-a a terhelt jogait és kötelességeit sorolja fel, míg a terhelt kihallgatására nézve a 185. § (1) bekezdése tartalmazza részletesen az ún. terhelti figyelmeztetést, melynek részei a következők (a továbbiakban együtt: terhelti figyelmeztetés):

- a) nem köteles vallomást tenni, a vallomástételt, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta,
- b) a vallomás megtagadása az eljárás folytatását nem akadályozza, és nem érinti a terhelt kérdezési, észrevételezési és indítványtételi jogát,
- c) ha vallomást tesz, bizonyítékként felhasználható, amit mond, illetve rendelkezésre bocsát,
- d) *mást bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat, kegyeleti jogot hamis tényállítással nem sérthet.*

A terhelti figyelmeztetésben „szerepel” a hamis vád tilalma, ebből következik, hogy a védekezési szabadságnak ez a tilalom az egyik határa.

Földvári szerint, ha a terhelt – akár nyomozati, akár a bírósági szakban – kihallgatása során olyan „bejelentést tesz”, amelynek alapján ügyétől elkülönült büntető eljárást indítanak, e büntett megvalósítása miatt felelősségre vonható, ha bejelentése valótlan volt.

Hangsúlyozza Földvári azt is, hogy a fentebbi megállapítás csak olyan esetekre vonatkozik, amikor a terhelt nem az ellene indított üggyel összefüggésben ró alaptalan és felesleges munkavégzést az illetékes szervekre.⁶⁴

A hamis vád és a hatóság félrevezetése passzív alanya

A jogtörténeti előzményeket áttekintve megállapítható, hogy hamis vádat csak „más”, tehát az elkövetőtől teljesen különböző személy ellen lehet elkövetni. Ha a hamis vádolást elkövető személy saját magát vádolja hamisan bűncselekmény elkövetésével, vagy saját maga

⁶⁴ FÖLDVÁRI (1965) 171.

ellen „gyárt” bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot, nem hamis vád miatt vonandó felelősségre, hanem hatóság félrevezetésének vétsége miatt.

Az egyetlen feltétel a passzív alany vonatkozásában az, hogy *a hamis vádolásnak és a bizonyítékkoholásnak egyedileg meghatározott, felismerhető, élő, beazonosítható személy ellen kell irányulnia*.⁶⁵ *Ha az elkövető a cselekményt már meghalt személynek tulajdonítja (akár közli a halál tényét, akár nem), ezzel kegyeletsértést valósíthat meg (Btk. 228. §).*⁶⁶

Fayer László ezt úgy fogalmazza meg, hogy *a vádnak határozott személyre és határozott cselekményre kell „intéztetnie”*. Az általánosságban tartott hamis vádak nem valósítják meg e bűncselekményt.⁶⁷

A hamisan megvádolt személy felismerhetővé tételének módja közömbös. Legegyszerűbb, ha név alapján teszik meg a feljelentést (vezetéknév és keresztnév alapján), de egy személy beazonosítható úgy is, hogy csúf-, bece-, vagy mások által használt egyéb nevét közlik.

A hamis vád sértettje nevének feltüntetése nélkül elkövethető a hamis vád oly módon is, hogy az elkövető a sértettre jellemző egyéb olyan ismertetőjegyeket közöl, amelyekből csak a sértettre lehet következtetni, pl. az elkövető meghatározza annak a háznak a leírását, amelyben a sértett lakik, feltéve, hogy a házban az elkövető által megadott személyleírás alapján más személy nem lakik. Ugyanez áll munkahely és személyleírás vonatkozásában is, a lényeg az, hogy a hamis vádolás és a bizonyítékkoholás következtében félreérthetetlenül *egy meghatározott személyre terelődjön a bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja*.⁶⁸

A Btk. általános részében meghatározott büntethetőséget kizáró okok – így a gyermekkor, a kóros elmeállapot, a jogos védelem stb. – kizárják a büntetőjogi felelősséget. Akinek megvan a beszámítási képessége, és aki az egyéb büntethetőségi feltételeknek is megfelel, magától értődően sértettje lehet a hamis vád büntettének. Erre figyelemmel jogosan tehetjük fel azt a kérdést, hogy a beszámítási képességgel nem rendelkező, illetőleg még tágabban, a büntethetőségi feltételekkel nem rendelkező személyek lehetnek-e hamis vád sértettjei, hiszen ha a hamis vád alapján megindult eljárásban a megvádolt személyről az derül ki, hogy nincs beszámítási képessége, a bíróságnak fel kell mentenie.

65 HEIBORN, Paul: *Falsche Anschuldigung, Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts*. Berlin, 1906. Besonderer Teil III. Teil, 105.

66 MÉSZÁR (2017) 1062.

67 FAYER (1905) 85.

68 FÖLDVÁRI (1965) 74.

A hamis vád esetében az igazságszolgáltatási apparátus tagjai felesleges és indokolatlan munkát kénytelenek végezni, amíg megállapítják a megvádolt személy büntethetőségének akadályát. Ugyanakkor a beszámítási képességgel nem rendelkező személy ellen is el lehet követni a becsületsértést, így nem zárható ki a hamis vád passzív alanyainak köréből.⁶⁹

Álláspontom szerint tehát – Földvári Józseffel egyetértve – a beszámítási képességgel nem rendelkező személy ellen is el lehet követni a hamis vádat.

Más a helyzet azonban akkor, ha az elkövető úgy vádol beszámítási képességgel nem rendelkező személyt bűncselekmény elkövetésével, hogy a vádolásból azonnal szembetűnik a sértett eme sajátossága.⁷⁰ Ilyen esetekben nemcsak az igazságtalan ítélet meghozatala kizárt, hanem az eljárás megindítása is.

A hamis vád elkövethető jogos védelmi helyzetben, végszükségben cselekvő személy sérelmére, és megvalósul olyan esetekben is, amikor az elévülési idő letelte miatt nem kerülhetne sor marasztaló ítéletre.

Összefoglalva: a hamis vád elkövethető olyan személyekkel szemben is, akiknél a büntethetőségnek akár szubjektív, akár objektív feltételei közül egyesek hiányoznak, kivéve, ha az elkövető – a hamisan vádoló – a feltételek hiányára utal, mert magától értetődik, hogy a büntethetőséget kizáró okok fentiekben – nem teljes körben – felsorolt említése ugyanúgy kizárja a hamis vád megállapíthatóságát, mint a beszámítási képesség hiányának feltüntetése.⁷¹

Mégis megállapítható a hamis vád az utóbbi esetben, ha a megvádolt személlyel szemben a büntethetőségi akadály ellenére intézkedést lehet alkalmazni (a Btk. 78. §-a szerinti kényszergyógykezelést).⁷²

Abban az esetben tehát, ha a vádat tartalmazó feljelentésben, magánindítványban stb. az elkövető valós eseményeket ír le, és utal az általa ismert büntetőjogi felelősségre vonatkozó tényezőre, hamis vádról nem beszélhetünk. Amikor a közölt események valótlanok, azonban az elkövető az akadályozó tényezőt is megjelöli – például elkövetési időpontként olyan napot közöl, amelyre, illetve a leírt magatartásra figyelemmel az elévülés már nyilvánvalóan bekövetkezett – a hamis vád nem jön létre, ám más bűncselekmény, például a rágalmozás igen.

69 Uo. 72–73.

70 Uo. 73.

71 Uo. 73.

72 MÉSZÁR (2017) 1062.

A harmadik lehetőség, hogy a leírt események megtörténtek, de a vádaskodó elhallgatja az általa ismert büntetőjogi felelősségre vonást megakadályozó körülményeket, ilyenkor a hamis vád bűncselekménye megvalósul, kivéve, ha a valós események megalapoznák a kényszergyógykezelés elrendelését, és a hallgatás kizárólag a kóros elmeállapottal kapcsolatos.

Végül, amennyiben a leírtak valótlanul tartalmazzák egy személy elleni erőszakos vagy egy közveszélyt okozó bűncselekmény megtörténtét, és a vádaskodó közli, hogy a megvádolt a Btk. 24. §-ának (1) bekezdése szerinti kóros elmeállapotú, a hamis vád szintén létrejön.⁷³

Míg a hamis vád megállapításának pozitív feltétele, hogy az alapul szolgáló cselekmény egyedileg felismerhető, meghatározott személy ellen irányuljon, ezzel szemben a hatóság félrevezetésének az az előfeltétele, hogy – egy kivételtől eltekintve – a cselekmény nem irányulhat egyedileg felismerhető személy ellen. E negatívumban rejlik a hatóság félrevezetésének legjellemzőbb momentuma.

A hatóság félrevezetése során az elkövető közvetlenül nem veszélyezteti senkinek a szabadságát, vagyoni vagy más érdekét. Igazságtalan ítélet hozatalának közvetlen veszélyét sem idézi elő. E bűncselekmény „csak” felesleges munkavégzést, idő-, anyag- és munkaerőpazarlást okoz, és csupán közvetetten, távolról fenyegeti egyesek érdekeit. A hamis vád büntette viszont veszélyezteteti vagy sérti meghatározott személy legfontosabb, legszemélyesebb érdekeit is.⁷⁴

Az egyetlen kivétel, amelyet Földvári megemlít, az úgynevezett „önvádolás” esete, amikor egy személy saját magát vádolja bűncselekmény (illetve a legújabb szabályozás szerint fegyelmi eljárás alapjául szolgáló cselekmény vagy szabálysértés) elkövetésével. *Az elkövető bejelentést tesz, amikor magát vádolja. A bejelentés nem felel meg a valóságnak, és ezt az elkövető tudja. A bejelentés alkalmas büntető, fegyelmi, szabálysértési vagy egyéb eljárás megindítására.*

Más oldalról nézve a cselekményt, megállapítható, hogy rendelkezik a minősítéshez szükséges negatív jellegű feltétellel is: az önvádolás nem alkalmas a hamis vád tényállása alapján történő értékelésre, mivel a tényállás kifejezetten megkívánja a vádolásnak „más” ellen irányuló sajátosságát.⁷⁵

73 BELOVICS (2011) 25–38.

74 FÖLDVÁRI (1965) 164–165.

75 Uo. 165.

A hamis vád miatt indítandó eljárás feltételei

A Btk. 270. § (1) bekezdése szerint, ha a hamis vád folytán eljárás indult, ennek az alapügynek a befejezéséig hamis vád miatt büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. Az ilyen feljelentés esetét kivéve a hamis vád büntethetőségének elévülése az alapügy befejezésének napján kezdődik.⁷⁶ Az e szakaszban foglaltak sarkosan úgy summázhatók, hogy addig, amíg a nyomozó hatóság, ügyészség, illetve bíróság nem dönt az ügyben, nem indítható eljárás hamis vád miatt, kivéve az alapügyben eljáró hatóság feljelentését.

Az alapügy megindulásának fogalmával kapcsolatban a kommentár visszautal a 268. §-hoz fűzött magyarázatra. Egyébként a kommentár szerint a bűncselekmény (hamis vád) be van fejezve, amint a vád a hatósághoz megérkezik, közömbös, hogy közvetlenül (szóbeli bejelentés, postai küldemény stb.) vagy közvetítők (pl. egy újság szerkesztősege) révén jut el oda. Ha valamilyen okból például a postai úton feladott „vád” nem érkezik meg a hatósághoz, a bűncselekmény kísérlete állapítható meg.⁷⁷

Az alapügy befejezésén a jogerős befejezés értendő. Az esetleges rendkívüli jogorvoslati eljárás (perújítás, felülvizsgálat stb.) nem akadályozza annak, hogy hamis vád miatt eljárás induljon.

Zsilka László 2008-ban megjelent tanulmányában kifejtette, hogy a perújítás mint rendkívüli jogorvoslat azon kevés jogintézmények egyike, amelyek képesek áttörni a jogerőt, és a perújítás megengedettsége esetében – hiszen annak során az alapügy újratárgyalása történik – az újbóli döntés (főleg, ha eltér a jogerőssé vált eredetitől) befolyással lehet a „folyamatban lévő”, hamis vád miatt megindult büntetőeljárásra. A problémára a megoldási

76 EDVI ILLÉS Károly a következőket írta már többször idézett művében: „Az eljárás szempontjából megjegyzendő, hogy amíg valamely bűnügy jogerősen befejezve nem lett: addig az ebből kifolyólag hamis vád miatt tett följelentés időelőtti. Ugyanezért az elévülés, valamint a magánindítvány előterjesztésének határideje is az alapul szolgáló bűnügy jogerejű elintézésének, illetőleg az elintézés közlésének napjától számítandó, ha pedig a büntető vagy fegyelmi eljárást perorvoslással megtámadható végzéssel szüntették meg, ez esetben a magánindítvány határideje a megszüntető határozat jogerőre emelkedése napján veszi kezdetét (Curia 2628/93., 7036/93. Grill Dt. VIII. 932–933.) Az 1961. évi V. törvény is tartalmazza ezt a szabályt, amelyet átvesz az 1978. évi IV. törvény is, és jelen van a mostani Btk.-ban is.

77 A nem a hatóságnál, hanem más szervnél vagy személynél tett bejelentés stb. esetében csak akkor állapítható meg a hamis vád (illetve annak kísérlete), ha az elkövető reálsan számíthatott arra, hogy bejelentése stb. a hatósághoz kerülhet, és ebbe legalábbis beleyugodott.

javaslata az volt, hogy amíg a bíróság nem dönt a perújítás megengedhetőségének tárgyában, az ügyészség az 1998. évi XIX. törvény 188. § (1) bekezdés d) pontja alapján – mivel az eljárás lefolytatásához előzetes kérdésben hozott döntést kell beszerezni – a nyomozást a hamis vád miatt indult büntetőügyben függeszse fel, majd a bíróság döntésétől függően döntsön a nyomozás további folytatásáról, vagy hozzon alaki megszüntető határozatot az ügyben.⁷⁸

Drávai Balázs a párhuzamos eljárások problematikáját vetette fel tanulmányában, azon esetekben, amikor az alapügy jogerős befejezése előtt indul meg a hamis vád miatti büntetőeljárás. Ez – a szerző álláspontja szerint – számtalan problémát vet fel, hiszen lényegében ugyanazon tárgyban, egymástól függetlenül, időben egymással párhuzamosan folyamatban lévő büntetőeljárásokban az eljáró hatóságok – szélsőséges esetben – eltérő tényállást állapíthatnak meg.⁷⁹

Orvoslásra váró problémák, vagyis a hamis vád alapesetében sértett-e a feljelentett személy?

A hamis vád mint igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény közvadra üldözendő, így hamis vád miatt bárki feljelentést tehet. A hatóság tagja és a hivatalos személy, valamint – ha törvény előírja – a köztisztviselő köteles feljelenteni a hatáskörében tudomására jutott, közvadra üldözendő bűncselekményt.

A nyomozás a Be. 375. § (1) bekezdése szerint az ügyészségnek vagy a nyomozó hatóságnak a hivatali hatáskörében, valamint az ügyésznek vagy a nyomozó hatóság tagjának a hivatali minőségében tudomására jutott adatok alapján, illetve feljelentése alapján indul meg, amely alapján akár az ügyészség, akár a nyomozó hatóság a nyomozást elrendeli.

Arról, hogy hamis vád valósult meg, tehát azt, hogy egy személy „mást” hamisan vádolt, illetve más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hozott a hatóság tudomására, első körben annak a nyomozást – felderítést vagy vizsgálatot – folytató szervnek lesz tudomása, amely előtt az eljárás folyik.

A feljelentett személy a büntetőeljárásról idézése és kihallgatása révén szerez tudomást, de ha nem kerül sor az idézésére és kihallgatására, tudomást szerezhet „az ellene indított

78 ZSILKA László: *A hamis vád és a hamis tanúzás nyomozásának kérdései*. Ügyészek Lapja 2008/1. 27–35.

79 DRÁVAI Balázs: *Széljegyzet egy akta margójára (A hamis vád hamis vádjá...)*. Ügyészek Lapja 2008/1. 37–41.

eljárásról” olyan személyek révén is, akiket az ügyében tanúként hallgatnak ki, és akik a kérdésekből és az ügy lényegének ismertetéséből rájöhetnek, mi miatt és ki ellen folyik az eljárás.

Elég hosszú utat tettünk meg a jogfejlődésben, míg eljutottunk odáig, hogy a hamis vád bűncselekményéről megállapítottuk: *komplex jogi tárgyú bűncselekmény*, és a bűncselekmény által veszélyeztetett egyik jogtárgy a hamisan megvádolt személy becsülete, személyi szabadsága, magánélete, nyugalma stb.

Kétségtelen, hogy a védett jogtárgy elsősorban az igazságszolgáltatás zavartalan, befolyástól mentes működése, azaz, hogy az igazságszolgáltatási gépezet indokolatlanul ne terhelődjön.

A hatóság félrevezetésének vétsége miatt indított büntetőügyekben az esetek legnagyobb részében már az alapügyben létezik egy beismerő vallomás: a feljelentő elmondja, hogy „igen, felvettem a nyugdíjamat vagy szociális ellátásomat, és elmentem a helyi kocsmába. Nem támadtak meg a sötétben ismeretlen személyek, nem ütöttek le, nem vették el a pénzem, én azt elköltöttem italra, sőt a kocsmában lévőknek is fizettem egy pár sört.”

Azt, hogy valaki egy ügyben hamisan vádolt meg egy másik személyt, elég nehézkes kinyomozni, hacsak nem egy dilettánsal van dolgunk, aki a második kérdés után belekeveredik a saját hazugságaiba, vagy olyan „nótórius feljelentővel”, illetve „perlekedési tébolyban” szenvedővel, akinek a nevét már az adott hatóság minden tagja ismeri.

Pótmagánvád előterjesztése a hamis vád miatt elutasított vagy megszüntetett ügyekben

A Kúria EBH2011. 2031. büntető elvi döntése szerint „mindig (és valamennyi vádindítványban felrótt bűncselekmény esetében) a konkrét törvényi tényállás mentén vizsgálándó, hogy pótmagánvádnak, ekként a sértett általi büntetőigény érvényesítésének helye van-e. (...) Különösen így van ez, ha a törvényi tényállás passzív alanyt ugyan tartalmaz, eredményt azonban nem, a sérelem, illetve annak lehetősége pedig közvetett. (...) (Hamis vád esetében) a bűncselekmény jogi tárgya kettős, az igazságszolgáltatás rendeltetésszerű (igazságtevés iránti) tevékenységéhez, és a személyek ártatlanságának védelméhez fűződő érdek.”

Kifejtette a Kúria azt is, hogy a hamis vád alapesetében⁸⁰ meghatározott bűncselekménynek eredménye nincs. Alaki büntett, befejezett az eljárás megindítására alkalmas vádolással (aminek három eleme az elkövető valamely törvényi tényállás megvalósítására utaló nyilatkozata, annak terhelő volta és hatóság előtt tétele). A hamis vád büntettének elkövetése, illetve a bűncselekmény megvalósulása tehát nem közvetlenül okozza konkrét személy tényleges és közvetlen jog- és érdekbeli sérelmét, illetve nem közvetlenül vezet annak veszélyéhez, hanem közvetve, áttételesen.

Elsődleges hatása az igazságszolgáltatás, a hatóság megtévesztése, míg a passzív alany ellen közvetve irányul. A passzív alannal szemben ugyanis nem az elkövető indítja meg a büntetőeljárást, az elkövető magatartása csupán alkalmas a büntetőeljárás megindítására. A büntetőügyben eljáró hatóság eljárási cselekménye által veszi kezdetét közvetlenül a passzív alany ellenében a büntetőeljárás (így, ha a hamis vád magánvád formájában áll, akkor a személyes meghallgatásra idézéssel, ha közzvás cselekményre vonatkozik, akkor a nyomozás elrendelésével, illetve halaszthatatlan nyomozati cselekménnyel, ha pedig pótmagánvádban fogalmazódik meg, akkor a tárgyalásra idézéssel).

Következésképpen a hamis vád alapesete – bár közzvádra üldözendő és passzív alanyt is feltételező – bűncselekmény miatt pótmagánvádnak nincs helye.

A Kúria EBH2011. 2031. döntésével Bejcziné Gulyás Cecília és Ott István foglalkoztak behatóan tanulmányaikban⁸¹, melyekből az alábbiakat emelem ki:

Bejcziné Gulyás Cecília álláspontja szerint az igazságszolgáltatás zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek mellett nem a személyek ártatlanságának védelméhez fűződő érdek a védett jogi tárgya a hamis vádnak, hanem mások becsülete. Az ártatlanság védelme egy eljárásjogi garancia, amely leginkább a büntetőeljárások során érvényesülő jogosultság.

Ott István Tóth Mihályt idézi⁸², aki rámutatott arra, hogy – egyes kiterjesztő értelmezések szerint – az ártatlanság védelmének a társadalmi státus, megbecsülés körében is érvényesülnie kell.

80 1978. évi IV. törvény (1) bekezdés a) pontjában meghatározott hamis vád büntette

81 BEJCZINÉ GULYÁS Cecília: *Az EBH 2011. 2031. legfelsőbb bírósági döntés margójára – Sértett-e a hamis vád passzív alanya?* Magyar Jog 2012/5. 302–307.; OTT István: *Örökzöld kérdések a hamis vád kapcsán*. In: A bonis bona discere, Ünnapi kötet Belovics Ervin 60. születésnapja alkalmából, OKRI – PÁZMÁNY PRESS, Budapest, 2017. 111–122.

82 TÓTH Mihály: *A büntetőeljárás alapelvei*. In: BELOVICS Ervin – TÓTH Mihály: *A büntető eljárásjog*, Budapest, HVG- ORAC, 2015. 54.

Tanulmányom elején, a dogmatikai vitánál részletesen kifejtettem, hogyan, milyen úton jutottunk el addig, hogy a hamis vád esetében a bűncselekmény komplex jogi tárgyú: a törvényhozó különböző társadalmi viszonyokat kívánt védeni e bűncselekmény tényállásának megalkotásával, és a büntető törvénykönyvben való elhelyezéséből nyilvánvaló, hogy az igazságszolgáltatás rendje elleni támadás az elsődleges, nem a becsületsértő.

A jogi tárgy komplexitása és a büntető törvénykönyvben való elhelyezkedése alapján valóban indokoltnak tűnik a kúriai döntés megállapítása, azonban Ott Istvánnal teljesen egyetértve én is úgy vélem, hogy a hamis vád kapcsán kivétel nélkül minden esetben *többes jogtárgysértésről* beszélhetünk, tekintet nélkül arra, hogy a megvádolt személlyel szemben sor került-e vagy sem büntetőeljárás megindítására. Az olyan tényállítás ugyanis, amely szerint konkrét, meghatározott személy büntető törvénybe ütköző cselekményt valósított meg, aggálytalanul alkalmas a becsület csorbítására.⁸³

A Kúria, álláspontom szerint, tévedett akkor is, amikor kifejtette, hogy hamis vád esetében csupán a büntetőügyben eljáró hatóság eljárési cselekményével veszi kezdetét a büntetőeljárás a passzív alannal szemben, így a hamis vád büntettének elkövetése, illetve a bűncselekmény megvalósulása nem közvetlenül okozza konkrét személy tényleges és közvetlen jog- és jogos érdekbeli sérelmét, illetve nem közvetlenül vezet annak veszélyéhez, hanem közvetve, áttételesen.

Abból kiindulva, hogy a hamis vád akkor befejezett, amikor például a hamis vádat tartalmazó feljelentést az aktív alany megteszi, illetve koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására, nincs jelentősége annak, hogy a hatóság a feljelentés stb. megtételét követően milyen lépést tesz: elrendeli a nyomozást, halaszthatatlan nyomozati cselekményt fogantatósít vagy idézést küld. A feljelentést stb. a hatóság tudomására kell hozni, a maradék két feltétel pedig:

- a hamis vád alkalmassága arra, hogy a Btk. Különös Részében meghatározott bűncselekmény törvényi tényállásának megfeleljen, és az, hogy
- a megvádolt személyre nézve terhelő legyen.

Nincs másra szükség. Eredményt a hamis vád minősített esetei tartalmaznak, például a büntetőeljárást eredményező hamis vád, elítélést eredményező hamis vád. Ezeknél van jelentősége a hatóság aktusának, az alapesetnél nincs.

Hatóság félrevezetésénél a valótlan bejelentést követően a büntető stb. eljárást meg kell indítani, itt feltétel a hatóság úgynevezett „válasza” a megtett valótlan bejelentésre, hiszen annak alkalmasnak kell lennie a törvényi tényállásban felsorolt eljárások megindítására.

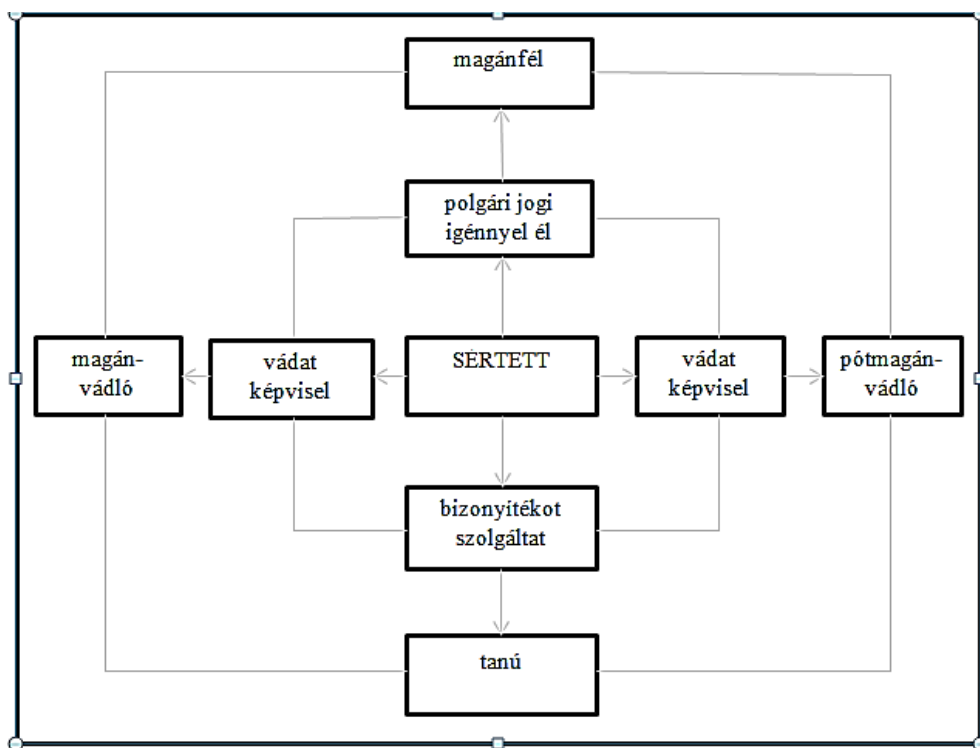
83 BELOVICS Ervin: *Az igazságszolgáltatási elleni bűncselekmények*. In: BELOVICS Ervin (szerk.) *Büntetőjog II. Különös Rész*, Budapest, HVG- ORAC, 2015. 291.

A hatóság félrevezetésénél jóval nagyobb tere van a kísérlet megállapításának, mint hamis vád esetében. A hatóság félrevezetésénél hosszabb folyamatot fog át a kísérlet, a kísérlet végső pontja jóval később valósul meg, mint a hamis vád esetében. A hatóság által történő tudomásulvétellel sohasem esik egybe a büntetőeljárás megindítása. A tudomásulvétel és az eljárás megindítása között hosszabb-rövidebb idő telhet el.

Ennél a résznél ismét Földvári József gondolataihoz térek vissza: „(...) a hamis vád lényegében veszélyeztetési bűncselekmény. Elkövetője olyan helyzetet idéz elő, amely ártatlan személy ellen büntető, fegyelmi vagy szabálysértési eljárás megindításának, illetőleg továbbfolytatásának a veszélyét foglalja magában.”

A 2017. évi XC. törvény módosította a sértett fogalmát, így *sértett az a természetes vagy jogi személy, akinek vagy amelynek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.*

Fázszi László sértettábrázolása áttekinthetően a következő:

Pótmagánvádló fellépése a kúriai döntés szerint kizárt.

Pótmagánvádló az a sértett, aki vagy amely a törvényben meghatározott esetekben *közvára üldözendő* bűncselekménynél a vádat képviseli.⁸⁴

A pótmagánvádas eljárás szabályait a megengedettség, illetve a pótmagánvádlói fellépés meg nem engedettsége tekintetében a Be. 787. § következő bekezdései szabályozzák:

„(2) A sértett az e törvényben meghatározottak szerint pótmagánvádlóként léphet fel, ha

- a) az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a feljelentést elutasította,
- b) az ügyészség vagy a nyomozó hatóság az eljárást megszüntette,
- c) az ügyészség a vádat ejtette.

(3) Pótmagánvádlóként történő fellépésnek nincs helye,⁸⁵ ha (...)

*d) a bűncselekmény a sértett jogát vagy jogos érdekét közvetlenül nem sértette vagy veszélyeztette,
(...)”*

Aminek a hamis vád büntette szempontjából jelentősége van, az a 787. § (3) bekezdés d) pontja, amely alapján – elméletileg – most már indokoltnak tűnik a Kúria EBH2011. 2031. számú döntése.

A sértett fogalmát illetően Ott István tanulmányában megemlíttette a Földvári József, Bejcziné Gulyás Cecília és Fázsi László szerint a hamis vád büntette szempontjából figyelembe vehető sértettfogalmakat, melyek között elég nagy a különbség. Amit viszont kiemeltek, az Bócz Endre véleménye, aki szerint (az akkor még hatályos 1998. évi XIX. törvény alapján) a sértett fogalma nem differenciált, nem tartalmazza azt, hogy a jogot, illetve jogos érdeket ért sérelem vagy veszély közvetett vagy közvetlen formában valósult-e meg.

84 Be. 54. §

85 Be. 787.§ (3) bekezdés

- a) a feljelentett vagy a terhelt fiataikorú,
- b) a feljelentett vagy a terhelt katona,
- c) az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét gyermekkor vagy kóros elmeállapot zárja ki,
- e) a sértett az állam vagy közhatalmat gyakorló szerv,
- f) a bűncselekmény elkövetésével fedett nyomozó, a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv tagja vagy titkosan együttműködő személy gyanúsítható megalapozottan, és az ügyészség a 224. § (1) bekezdése alapján a feljelentést elutasította vagy az eljárást megszüntette,
- g) az ügyészség a feljelentést a 382. § (1) bekezdése alapján utasította el, vagy az eljárást a 399. § (1) bekezdése alapján szüntette meg, vagy
- h) az ügyészség a 398. § (2) bekezdés e) pontja alapján az eljárást azért szüntette meg, mert a terhelttel a 411. § (3) bekezdése szerint egyezsége kötött.

Ebből következőleg a sértetti minőség nem köthető a sérelem közvetlen mivoltához. Ugyanakkor „hamis vád esetén a jóhírnévhez való jog veszélyeztetése magában is meg-alapozná a sértetti jogállást, de a téves hatósági döntés reális veszélye egyben potenciális következményei folytán – közvetlenül veszélyezteti a megvádolt egyéb jogait is.”⁸⁶

Zárszó

Tanulmányom végén fontosnak tartom, hogy egy kicsit visszakanyarodjunk a múltba, mégpedig az 1878. évi V. törvényzcikk 228–229. §-ához, valamint a 231. §-hoz.

„228. § A hamis vád *hivatalból* csak akkor üldözendő, ha ennek alapján a büntető eljárás a vádlott ellen már *megindult*.

229. § *Ha* a hamis vád folytán a vádlott ellen büntetőeljárás nem indítatott meg: azon cselekmény miatt, a bünvádi eljárásnak *csak a hamisan vádolt indítványára* van helye, és a hamisan vádló egy évig terjedő fogházzal és ezer forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

231. § *Ha* a hamis vádban valaki bűnösnek ítéltetik, az ítélet a *sértett fél* kívánatára, az *élített költségén sajtó útján is közzéteendő*.”

A XXI. század elején megoldást keresünk arra, hogy a hamis vád büntette alapesetében megengedjük-e a sértett pótmagánvádlóként való fellépését. Álláspontom szerint, ha a hamis vád büntettének alapesete miatt *bárki feljelentést tehet*, így a „*quasi*” sértett is (hiszen a hamis vád közvádra üldözendő bűncselekmény), akkor miért vitatnánk el azt a jogot tőle, hogy pótmagánvádlóként lépjen fel? Valóban indokoltnak tűnik a közvetlen érdeksérelemre hivatkozni, illetve arra, hogy eredmény híján nem áll fenn a hamisan megvádolt személy „sértetti” mivolta?

Az 1896. évi XXXIII. törvényzcikk a bünvádi perrendtartásról a sértett fogalmát a következőképpen határozta meg: „sértett az, a kinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérelt bűncselekmény”. A most hatályos törvény már idézett szövege – összehasonlításuképpen – : *sértett az* a természetes vagy jogi személy, akinek vagy amelynek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény *közvetlenül sértette vagy veszélyeztette*.

Az olvasóra bízom annak megállapítását, hogy a definíció bővebb vagy tágabb lett-e két évszázad alatt.

A BÜNTETŐJOG HAZAI RENDSZERE MEGÚJÍTÁSÁNAK KONCEPCIONÁLIS CÉLJAI ÉS HATÁSAI

KONFERENCIA – MTA TK JOGTUDOMÁNYI INTÉZET, 2018. OKTÓBER 11.

A konferencia plenáris ülésén Kónya István, a Kúria elnökhelyettese, Belovics Ervin büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes, valamint Bánáti János, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke tartottak előadást.

Kónya István a Kúria azon szerepére és feladataira hívta fel a figyelmet, amelyek hozzájárulhatnak a büntetőjog rendszerének megújulásához. Előadásában hangsúlyozta a Kúria primer szerepét a jogalkalmazásban. A jogrendszer Kónya szerint megújult, s ebben a rendszerben a „bíró törvény nélkül semmit sem ér”, s ez fordítva is igaz. Az előadó kitért továbbá arra is, hogy 2020 alapvető fordulópont lesz a bírósági szervezetben, mivel ekkorra fog felállni a Kúriával azonos szinten lévő Közigazgatási Felsőbíróság.

A Kúria feladatai között kiemelésre került a jogalkalmazás egységének megteremtésében betöltött szerepe, a hozzá fűzött elvárások, figyelemmel az Alaptörvény rendelkezéseire. Egyebekben kitért az előadó a Kúriának a rendkívüli jogorvoslatok s az ítélezés kapcsán betöltött funkcióira, kiemelt hangsúlyt kaptak a Kúria elvi döntései, illetve jogegységi határozatai is.

Sor került a Kúria néhány nagyobb relevanciával s hozadékkal bíró ügyének ismertetésére, valamint a Kúria hatályon kívül helyező gyakorlatára s annak elemzésére. Kónya meglátása szerint itt tapasztalható némi diszfunkcionalitás. Az ügyek hatályon kívül helyezésének hátterében túlnyomórészt a megalapozatlanság áll. A 2/2015. BJE kimondja, hogy a másodfokú bíróság elsőfokú határozatot hatályon kívül helyező és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasító végzése alaki jogerővel bír, ellene a legfőbb ügyész a törvényesség érdekében jogorvoslatot jelenthet be. Kónya szerint a BJE beváltotta a hozzá fűzött reményeket, ugyanis a hatályon kívül helyezések száma jelentősen, csaknem 40%-kal csökkent.

Kónya kitért a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésre, mely állandó vita tárgya. A TÉSZ-re ítélték ugyanis ki vannak zárva a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből. Ez, főképp nemzetközi viszonylatban, sok esetben „megbotránkoztatást” kelt, elsősorban

az emberi jogokra hivatkoznak. A TÉSZ ugyanis sérti az EJEE 3 cikkét, amelynek értelmében „senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni”. A Bv. kódex hatályos rendelkezései némiképp oldani kívánják ezt a helyzetet, világított rá előadásában Kónya István. A Bv. kódex ugyanis rendelkezik a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltők kötelező kegyelmi eljárásáról. Ugyanakkor a Kúria a 3/2015. számú Büntető Jogegységi Határozatában a témát illetően az alábbi álláspontra jutott:

„Az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátás kizárásának lehetősége az alkotmányos jogrend része, amelynek – törvényi előfeltételek megvalósulása esetén történő – bírósági alkalmazását nemzetközi szerződés nem tiltja. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (TÉSZ) kiszabásának kialakult ítélkezési gyakorlatától eltérésre a hatályos jogszabályok, az EJEB esetjoga, alkotmánybírósági döntés és a Kúria Bfv. II. 1812/2014/7. számú, 2015. június 11-én kihirdetett felülvizsgálati határozata nem adnak okot.”

Az előadó beszélt az élet és testi épség büntetőjogi védelméről szóló 15. számú Irányelv irányelvként való megszüntetéséről. Ezen irányelv helyébe lépett a 3/2013. számú Büntetőjogi Jogegységi Határozat, valamint a 4/2013. számú Büntető Jogegységi Határozat.

Belovics Ervin büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes beszédében az ügyészség szerepét és feladatait emelte ki az új Be. tükrében. Az előadás rövid történeti kitekintéssel kezdődött, melynek keretén belül külön hangsúlyozta a büntetőügyek elhúzódásának kérdését. Már az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt egyezmény is rögzítette a tisztességes eljárás elvét, melynek igen meghatározó komponense az ügyek észszerű időn belül történő elbírálása. Az 1980-as évektől kezdve váltak egyre hosszabbá a büntetőeljárások. Mivel a probléma nemzetközi léptékű lett, az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1987. szeptember 17-én kiadta 18. számú ajánlását, benne a bíróságon kívüli megegyezéssel, szem előtt tartva az eljárások egyszerűsítésének és gyorsításának célját.

Az új Be. egyik célja is az eljárás hatékonyságának figyelembe vétele. A jogintézmények nagy része is azt a célt szolgálja, hogy egyszerűbbé és gyorsabbá tegye a büntetőeljárást, nem elfelejtve, hogy továbbra is a materiális igazság kiderítése a cél. Erre nagyobb esély van akkor, ha az eljárás nem húzódik el nagyon.

Belovics rámutatott arra is, hogy a rövid időn belül befejezett eljárás önmagában még nem elég arra, hogy az hatékony is legyen. Utalt itt a régi Be.-ben a tárgyalásról lemondás

jogintézményére, mely többszöri újraszabályozás ellenére sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Az új Be. kodifikálása során így a jogalkotó a tárgyalásról lemondás rendeltetesszerű működésének helyreállítása érdekében a terhelttel való megegyezés szabályait a bűnösség elismerésére irányuló egyezségként szabályozta újra.

A terhelti együttműködés három fő módját különbözteti meg egyébként a törvény. Ezek: az ügyészszégi intézkedés vagy határozat kilátásba helyezése, az egyezség a bűnösség beismeréséről és az előkészítő üléshez kapcsolódó együttműködés.

Az előadás külön hangsúlyozta az egyezség a bűnösség beismeréséről, valamint az előkészítő ülésen történő beismerés közötti különbséget, és magának a két jogintézménynek a tartalmi sajátosságait. Ennek keretén belül az előadó kiemelte, hogy az előkészítő ülés a vádemelés után, a tárgyalás előkészítése érdekében tartott olyan nyilvános ülés, melynek során a vádlott és a védő a tárgyalást megelőzően kifejtheti a váddal kapcsolatos álláspontját, valamint közreműködhet a büntetőeljárás további menetének alakításában. Főszabály szerint minden büntetőügyben kötelező előkészítő ülést tartani, de itt is vannak kivételek. Azoknál az eljárásoknál, ahol a vádlott ismert helyen, de külföldön van, vagy tartózkodási helye ismeretlen, a büntetőeljárás a távollétes eljárás szabályai szerint folyik. Az előkészítő ülést a vádirat kézbesítésétől számított három hónapon belül kell megtartani. Ha a vádlott beismeri a vád tárgyává tett bűncselekményt, továbbá lemond a tárgyaláshoz való jogáról, és ezt a bíróság elfogadja, akkor a tárgyalásra nem kerül sor, és a bíróság az eljárás e szakaszában is meghozhatja ítéletét.

Az előkészítő ülés menete: a bíróság már az idézésben figyelmezteti a vádlottat arra, hogy az előkészítő ülésen beismerheti a bűnösségét abban a bűncselekményben, amely miatt ellene vádat emeltek, és a beismeréssel érintett körben lemondhat a tárgyaláshoz való jogáról. Ha a bíróság a bűnösség beismerésére vonatkozó nyilatkozatot elfogadja, akkor a vádirati tényállás megalapozottságát és a bűnösség kérdését nem vizsgálja. Az előkészítő ülésen, amikor az ügyész ismerteti a vád lényegét, egyúttal indítványt tehet a büntetés vagy intézkedés mértékére, illetve tartamára is arra az esetre, ha a terhelt az előkészítő ülésen a bűncselekmény elkövetését beismeri.

Belovics Ervin előadásában külön kiemelte, hogy az előkészítő ülésnél nincs megállapodás a felek között, hanem a vádlott saját belátása szerint dönthet, hogy elfogadja-e vagy sem az ügyész által tett indítványokat. Ezzel szemben az egyezség a bűnösség beismeréséről elnevezésű jogintézménynél valóban megállapodás jön létre – annak eredményes lefolytatása esetén – a felek, nevezetesen az ügyész és a terhelt között. Ezen eljárás még a vádemelés előtt zajlik, melyet az ügyész, a terhelt és annak védője egyaránt kezdeményezhet. Amennyiben a terhelt az egyezség lehetőségét nem zárja ki, az egyezség megkötésére

irányuló eljárásban a védő részvétele kötelező. Az ilyen megállapodás előkészítése érdekében az ügyész, a terhelt és a védő a bűnösség beismeréséről és – az egyezség tárgyát képező bűncselekmény tényállását és Btk. szerinti minősítését kivéve – az egyezség tartalmi elemeiről egyeztetést folytathat. A tényállás és a cselekmény minősítése nálunk nem lehet alku tárgya. Ha az ügyész és a terhelt nem kötött egyezséget, a kezdeményezés, valamint az ezzel összefüggésben keletkezett ügyiratok bizonyítékként, illetve bizonyítási eszközként nem használhatóak fel. Ha az ügyész és a terhelt egyezséget kötött, az ügyész a jegyzőkönyvbe foglalt egyezséggel azonos tényállás és minősítés miatt emel vádat.

Belovics Ervin előadásában kitért a közvetítői eljárásra is, amely a sértett és terhelt közötti konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő írásbeli megállapodás.

A helyreállító igazságszolgáltatás egyik eszközéről van itt szó, amely a deliktumot sajátos konfliktusként kívánja kezelni. Az alapvető cél: a bűncselekmény elkövetését megelőző eredeti állapot visszaállítása. Fontos, hogy a deliktummal okozott sérelem jóvátételére a sértett által elfogadható módon és mértékben kerüljön sor.

A Be. azonban nemcsak a tevékeny megbánás jogintézményének az alkalmazhatósága érdekében, hanem a gyanúsított és a sértett megbékélése, valamint az előbbi jövőbeni jogkövető magatartásának az előmozdítása céljából is lehetővé teszi a közvetítői eljárást. Ez utóbbit az jelenti, hogy a mediáció már nemcsak a tevékeny megbánás anyagi jogi büntetehetőséget megszüntető, vagy más kedvezményt engedő okkal összefüggésben alkalmazható, hanem attól függetlenül, mindaddig, amíg a közvetítői eljárás céljai elérhetőek.

A közvetítői eljárás lefolytatása alatt az eljárás felfüggesztés alatt áll, amit az ügyész rendel el. Amennyiben létrejön a sértett és a terhelt közötti, a jogszabályoknak, a jóerkölcsnek, valamint az észszerűség elvének megfelelő megállapodás, a büntetőeljárás megszűnik. Előfordulhat, hogy a megállapodás nem felel meg a jogszabályi kritériumoknak, tartalmi elemeknek, ilyenkor sor kerül a szóban forgó határozat – ügyész általi – hatályon kívül helyezésére. Amennyiben a közvetítői eljárás befejeződött, de eredménytelenül zajlott le, vagy az eljárás megszüntetésének egyéb okból nincs helye, az ügyész elrendeli az eljárás folytatását.

Az előadásban szó esett még a feltételes ügyési felfüggesztésről, mely a vádemelés elhagyása jogutódjának tekinthető. Csak a nyomozás folyamán lehet szerepe ennek, a hatékonysági szempontokra épülő jogintézménynek, melynek célja a bírósági úttól való elterelés.

A feltételes ügyészi felfüggesztés tulajdonképpen olyan függő jogi helyzetet teremt, amely, ha eredményes kimenetelűvé válik, az eljárás megszűnését vonja maga után. Ellenkező esetben az eljárás folytatódik, végső soron vádemelést eredményezve.

Főszabályként a Be. csak lehetőséget teremt e jogintézmény igénybe vételére, tehát – a kivételektől eltekintve – nem terheli az ügyészséget a törvényi feltételek megléte esetén sem a kötelező jelleggel történő felfüggesztés.

Végül, de nem utolsó sorban a törvényes vád konstrukciója is megjelent az előadásban, melynek törvényben való elhelyezkedése eltér a korábbiaktól. Az előző Be. az alapelvek között tett említést a törvényes vádról, míg a hatályos szabályozás már nem is alapelvekről, hanem alapvető rendelkezésekről szól, szakítva ezzel a korábbi szemponttal, és a törvényes vád fogalmát áthelyezi a törvény egy későbbi szakaszába, nevezetesen a vádirat tartalma részhez [hatályos Be. 422. § (1) bekezdés].

A plenáris ülést **Bánáti János**, a Magyar Ügyvédi Kamara elnöke zárta, aki a védelem és a terhelti védekezés megújult szabályairól beszélt.

Az előadás kitért a hatékonyság és a gyorsaság fontosságára, mely nem járhat egyúttal a garanciák csökkentésével – figyelmeztetett Bánáti, aki szerint soha nem a védői jogoktól kell féltetni a büntetőeljárás sikerét.

Az előadó úgy látja, az új Be.-ben sok a Pp.-szerű megoldás. Például a kötött fellebbezésnél, mely a Pp.-re jellemző perkoncentráció elvét igyekszik a büntetőeljárásban is érvényesíteni, de itt rosszabb helyzetbe hozza az ügyvédeket, mint a polgári perben, mivel a védő nem kapja meg az indokolt ítéletet addig, amíg a fellebbezését be kell jelentenie. A bejelentett fellebbezés pedig a későbbiekben már nem terjeszthető ki, ezért „önvédelemből” az ügyvédek minden ellen fellebbezést fognak bejelenteni.

Bánáti kitért az iratismertetésre is, ahol véleménye szerint a jogalkotó „lenullázta” a védőnek az iratok megismeréséhez való jogát. Az új Be. hatályba lépése utáni néhány hónapban azt látjuk, hogy teljes a káosz, és iratismertetés lényegében nincs is. Így el kell mondanunk, hogy az új szabályozás itt sokkal rosszabb, mint ahogy ez a régi Be. idején történt.

A szakértői bizonyítás is a védői jogok hátrányára változott. Ha a hatóság megelégszik a kirendelt szakértőnek feltett kérdésekre adott válasszal, akkor ebben az esetben nem is kerül sor a magánszakértő részvételére.

További problémát jelent, hogy bár a főszabályok mögött érezhető a garanciális elem, sok esetben a kivételek érvényesülnek, melyek a védői jogok szempontjából elonytelenebbek.

A plenáris ülést követték délután az egyes szekciókon belüli előadások. A büntető anyagi jogi szekcióban összesen nyolc prezentációt tartottak a jogásztársadalom kiemelkedő alakjai.

A blokkot **Madai Sándor**, a Debreceni Egyetem tanszékvezető egyetemi docense nyitotta. Előadásában a társadalmi tulajdon fokozottabb büntetőjogi védelmére kívánt összpontosítani, ezen belül a védelem megítélésére az egyes korszakokban.

A jogtörténeti kitekintés az 1940-es évektől egészen az 1990-es évekig tartott, vagyis az egyes tulajdoni formák azonos védelméig. Meglátása szerint a társadalmi tulajdon – mint fogalom – s annak tartalma mára már feledésbe merült. Ugyanakkor voltak olyan időszakok Magyarország történelmében, amikor determináló jelentőséggel bírt, elegendő csak a II. világháború utáni korszakra gondolni, ahol a keleti blokk országainak, így hazánk mindennapjainak is része volt.

Már az 1940-es évek végén megkezdődtek az államosítások, a magántulajdon rendszere tulajdonképpen megszűnt a szovjet hatalom alatt álló országokban, igazodva ezzel a Szovjetunió elképzeléseihez. Érdemes megemlíteni azt a 2506/1949. (III. 19.) évi Kormányrendeletet, amely a termelőszövetkezetek fokozottabb büntetőjogi védelmét kívánta a fókuszba helyezni. A Magyar Népköztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény rögzítette, hogy „a Magyar Népköztársaságban a termelési eszközök zöme társadalmi tulajdonként az állam, a közületek vagy szövetkezetek tulajdonában van”. Az 1950. évi XXIV. törvényerejű rendelet szintén említésre érdemes, amelynek keretén belül a társadalmi tulajdon védelme került szintén a középpontba, természetesen büntetőjogi aspektusból. Ezen időszakban a társadalmi tulajdon olyan rendkívüli jelentőséggel s értékkel bírt, hogy annak védelmében akár halálbüntetést is ki lehetett szabni.

Az 1961. évi V. törvény szövege már említést tett a magántulajdonról is – mint védendő értékről, amit el is határolt a társadalmi tulajdon fogalmától. A „személyi javak elleni bűntettek” alcím rögzítésével a jogalkotó tulajdonképpen utalni kívánt a védett jogi tárgy különbözőségére, mely a magán- és a társadalmi tulajdon között fellelhető. Fontos megemlíteni, hogy az 1961. évi V. törvény hatályba lépésével sort kellett keríteni az 1950. évi XXIV. törvényerejű rendelet módosítására is. Mindezt egyébként a Btá. (1950. évi II. törvény) is indokolta, melynek 11. §-a kimondta, hogy „büntetni kell a gondatlanságból elkövetett bűntettet is, kivéve, ha a törvény csak a szándékos elkövetés büntetését rendeli”.

A normaszöveg alapján tehát külön utalás nélkül is büntetendő volt a gondatlan alakzat is.

Az 1950. évi 24. tvr. hat hónaptól öt évig terjedő börtönnel kívánta büntetni a társadalmi tulajdon gondatlan megrongálóját. Az 1971. évi XXVIII. törvényerejű rendeletre azért érdemes utalni, mert az a saját korában korszakalkotónak számított, ugyanis lefektette az egységes vagyoni elleni bűncselekmények konstrukcióját Magyarországon.

A rendszerváltozás szintén determináló jelentőséggel bírt, hiszen célként tűzte ki az akkor fennálló tulajdonviszonyok lebontását. 1989-ben a XXXI. törvénnyel végrehajtott átfogó alkotmányrevízió révén először a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogúsága és egyenlő védelme került deklarálásra, majd 1990-től már a tulajdonhoz való jog mint alapjog jelent meg a köztudatban.

Végezetül, a 6/1992. (I. 30.) AB határozatról is szó esett, mely alkotmányellenesnek minősítette az egyes tulajdoni formák közötti különbségtételt, és értelemszerűen a büntetőjogi védelemre s annak szintjére is hatást gyakorolt. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság megsemmisítette az 1978. évi IV. törvény (korábbi Btk.) 320. §-át, illetve a 324. § (6) bekezdését, tekintettel azok alkotmányellenességére. Ennek háttérében az állt, hogy a korábbi Btk. hanganyag kezelését szabályozó, valamint a társadalmi tulajdon gondatlan rongálását büntetni rendelő részei nem voltak összhangban az Alkotmánybíróság azon okfejtésével, mely szerint a köz- és magántulajdon egymással egyenrangú, s így azokat azonos védelemben kell részesíteni. Az akkori Btk. e szakasza nem felelt meg ennek a követelménynek, hiszen az a társadalmi tulajdonnak nagyobb relevanciát s vele együtt magasabb fokú védelmet adott.

Jacsó Judit egyetemi docens (ME-ÁJK) előadása az adócsalás elleni fellépés büntetőjogi eszközeiről szólt, bevételi oldalról megközelítve. A költségvetési csalás bűncselekményi tényállása 2012. január 1-jétől került be a korábbi Btk.-ba, mely bevételi és kiadási oldalon vont össze több bűncselekményt. Bevételi oldalról került a tényállásba az adócsalás, a munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás, a visszaélés jövedékkel, a csempészet, az áfára elkövetett csalás, kiadási oldalról pedig a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése, továbbá mindkét oldalról a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár.

A jogalkotó célja a költségvetési csalás törvényi tényállásának megteremtésével alapvetően a teljes egység létrehozása volt, egy, illetőleg több, a költségvetés sérelmére elkövetett, egymással összefüggő vagy össze nem függő cselekmény között, egy absztrakt tényállás generálásával. Ezen tényállás tulajdonképpen a költségvetés sérelmére elkövetett valamennyi magatartást szankcionálja, kiiktatva ezzel a kiskaput, vagyis a „trükközést”.

Célként fogalmazódott meg az is, hogy a jogalkotó valamennyi, a költségvetés sérelmével járó magatartás vonatkozásában egyetlen tényállás alá vonja a lehetséges elkövetési magatartásokat. Ezzel a megoldással a tervek szerint ki lehetne küszöbölni – a jövőre nézve – a korábbi szabályozással rokonságot mutató tényállások közötti részben hasonló, részben azonos átfedéseket is mutató jogalkotói megoldásokat.

Felmerül a kérdés, hogy a költségvetési csalás magyar modellje mennyire felel meg az uniós standardoknak. Milyen pozitívumokat és milyen negatívumokat lehet megemlíteni az adott deliktum hazai szabályozásával összefüggésben?

Pozitívumnak tekinthető, hogy a jogalkotó a büntetőjogi védelem középpontjába a költségvetés védelmét helyezte, és egységes szabályozást vezetett be a költségvetés bevételi és kiadási oldala tekintetében. Továbbá a hazai és az uniós költségvetés büntetőjogi védelmének azonos szinten való kezelése is mindenféleképpen pozitívumnak mondható.

A korábbi büntethetőséget megszüntető ok helyett bevezetésre kerülő korlátlan enyhítés tag alkalmazási köre, amelyre a vagyoni hátrány okozására tekintet nélkül sor kerülhet, szintén a szabályozás pozitív pontjaként könyvelhető el.

A pozitív vonatkozások mellett érdemes kitérni a negatívumokra is. Az egységes szerkezet velejárója, hogy az ún. „rafinált” praktikákkal megvalósuló elkövetési formák „a kevésbé komplikált” csalás elleni esetekkel azonos megítélés alá esnek. A korlátlan enyhítés vonatkozásában szintén kialakulhatnak problémák Jacsó szerint. A büntethetőséget megszüntető okok a törvényi tényállásból mára már kiiktatásra kerültek, köszönhetően a 2011. évi Btk. novellának. Az elkövető ezen kiiktatást megelőzően a vétségi alakzat vonatkozásában nem volt büntethető, ha a vádirat benyújtásáig az adótartozását, jövedékiadó-tartozását, az okozott vámbevétel csökkenésével azonos tartozását kiegyenlítette. A bűncselekményi értékhatárokról tekintettel, igen szűk körben került alkalmazásra az iménti esetkör, ugyanis az csak 100 000 és 200 000 Ft közötti adóbevétel-csökkenés esetén volt alkalmazható. A hatályos szabályozás ezzel szemben a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány kvázi „jóvátételét” szélesebb körben szabályozza, hiszen az nem korlátozódik a vétségi alakzatokra, megnyitva ezzel a kaput – a vagyoni hátrány nagyságára tekintettel – a korlátlan enyhítés lehetőségére. Jacsó szerint rá kell mutatni arra is, hogy a kizáró okok körében szabályozott üzletszerűség fogalmának tag értelmezése kiüresítheti a korlátlan enyhítés jogintézményét.

Joggal merül fel a kérdés, hogy milyen megoldási javaslatokat lehet találni az előbb említett problémák orvoslására. Az előadás rávilágított arra, hogy a korlátlan enyhítés szabályozása

kapcsán indokolt lenne a költségvetési csalásnál is azon kiegészítő szabály bevezetése, mely különös méltánylást érdemlő esetben lehetővé tenné a büntetés mellőzését.

Több olyan ország ismert, ahol az önfeljelentést büntethetőséget megszüntető okként szabályozzák. Ezzel szemben hazánkban az önfeljelentés csupán a büntetés kiszabásakor, az alanyi tényezők körében bírt relevanciával – mint enyhítő körülmény.

Az adózás rendjéről szóló törvény szabályozza az önellenőrzés esetét, azonban az nem mentesíti az adózót a korábban véghezvitt költségvetési csalás miatti felelősségre vonás alól. Ez a helyzet a jogalkalmazás szempontjából értékelhetővé válna különös méltánylást érdemlő esetként. A joggyakorlatban figyelembe lehetne venni, hogy ennek nyomán nem a büntetőeljárás megindulását követően, hanem még azt megelőzve, önkéntes alapon került sor a cselekmény felderítésére, s a hatóság ezzel összefüggésben az elkövető „segítségével” szerezhetett tudomást az adott esetről. Ebben a helyzetben is természetesen releváns kritérium maradna az elmaradt adó megfizetése, vagyis az okozott vagyoni hátrány megtérítése.

A fiskális szempontok határozottabb megnyilvánulását jelentené, ha a jogalkotó – legalább e szűk körben – a büntethetőséget megszüntető ok visszavezetése mellett döntene. Itt fontos megemlíteni Jacsó szerint, hogy a Btk. általános részében szabályozott tevékeny megbánás jogintézménye, jól körülhatárolt feltételek fennállta esetén, a vagyoni elleni bűncselekmények vonatkozásában alkalmazható.

Megjegyzendő, hogy a korlátlan enyhítés szabálya nem vonatkozik a Btk. 396. § (7) bekezdésében foglaltakra, nevezetesen az ún. „adminisztratív költségvetési csalásra”, így a számadási, illetve az utólagos elszámolási kötelezettség elégtételére. Igaz, hogy ennél az alapesetnél nem szabályoz eredményt adott törvényi tényállás, melyből adódik, hogy a vagyoni hátrány megtérülése fogalmilag kizárt. Amennyiben viszont a jogalkotó a súlyosabb alakzatoknál lehetővé teszi e jogintézmény használatát, akkor annak az enyhébb megítélésű ügyekben történő alkalmazása is indokolttá válna.

Magának a korlátlan enyhítés szabályának az alkalmazása a törvényben konkrétan lefektetett helyzetekben lehetséges. A tevékeny megbánás jogintézményénél pl. a kivételekre vonatkozó rendelkezéseknél látható, hogy a bünszövetségben való elkövetést nem, viszont a bünszervezetben való elkövetést szabályozza.

A költségvetési csalásnál e szabály alkalmazását a bünszövetség zárja ki, bünszervezetben történő elkövetésről ugyanakkor a hatályos törvény nem rendelkezik. A Btk. 91. § (3) bekezdése szerint „a bűncselekmény bünszervezetben való elkövetésének megállapítása esetén az e törvényben a bűncselekmény bünszövetségben történő elkövetésének esetére

megállapított jogkövetkezmények nem alkalmazhatóak”. Az iménti mondat vizsgált kérdéskörre való vetítése pedig azzal jár, hogy a társas bűnelkövetés súlyosabb formájának megvalósulásakor a törvény nem zárja ki a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségét, ellenben az „enyhébb” formánál igen, ami azonban nem konzisztens a jogalkotói akaráttal.

Ambrus István, az SZE DF ÁJK oktatója a közlekedési büntetőjog új kihívásaira hívta fel a hallgatóság figyelmét. Az előadás, mely az önvezető járművekre s a körük építendő büntetőjogi szabályozásra, annak mikéntjére helyezte a hangsúlyt, keltette talán a legnagyobb vitát a konferencián.

Nyilvánvalóan az önvezető járművek megjelenése is a tudomány és a technika fejlődésére vezethető vissza, és a hatályos joganyagnak is igazodnia kell az ezen fejlődéssel összefüggésben keletkező kihívásokhoz, illetve az általuk indukált hatásokhoz.

Az előadás jogtörténeti kitekintéssel kezdődött, eljutva egészen a hatályos Btk.-ig, mely önálló fejezetben rendelkezik a közlekedés körében elkövetett deliktumokról, ahogy ezt az 1978-as Btk. is tette. Az előadó külön kiemelte, hogy rendkívül fontos szempont jelen esetben a bűncselekményért, illetve a szabálysértésért való felelősség egymástól való elhatárolása, hiszen korántsem mindegy, hogy 2012. évi II. törvény, vagy a 2012. évi C. törvény lesz-e irányadó. A közlekedés sérelmére elkövetett magatartások pedig számos esetben csak a szabálysértés síkján maradnak, mérsékeltebb felelősségre vonást eredményezve ezzel.

Az önvezető járművek vonatkozásában alapvető kérdés, hogy egyáltalán beszélhetünk-e vezetésről vagy sem. Ha igen, akkor kit kell felelősségre vonni, ez a kérdés, de ezt megelőzően az is felvetődik, hogy kell-e egyáltalán felelősségre vonásról beszélni. Van-e itt helye a büntetőjognak? Ha igen, és van is kit felelősségre vonni, akkor mely szempontok képeznék ennek alapját?

Az önvezető járművek problémaköréhez tartozik az is, hogy a mesterséges intelligenciát miként fogadjuk el, és felruházzhatjuk-e jogi személyiséggel. Az Európa Unió egyes bizottságai már figyelmet szentelnek a „robo sapiens” megjelenésének.

A végső kérdés az, hogy megadható-e adott „teremtmenynek” az az önállóság, ami az ember vonatkozásában adottság, és amellyel részt tud venni a társadalmi életben. Természetesen itt az is kérdéses, hogy egyáltalán eljut-e a világ arra szintre, ahol már lehet „valódi” önállóságról beszélni.

Ambrus előadása rávilágított továbbá arra is, hogy az önvezető járművekkel összefüggő kárfelelősségi ügyek esetében az igazán nagy változást az jelenti majd a jövőre nézve, hogy itt az ember mint a közlekedési helyzetben szükségszerűen résztvevő személy – részben vagy teljesen – kikerül a „képletből”.

A felelősséget mindemellett nagyban befolyásolja, hogy milyen autonóm járműről van szó: olyanról, amelyik teljes mértékben képes részt venni adott közlekedési helyzetben s kezelni annak minden velejáróját, vagy olyanról, amelyik erre csupán részlegesen képes. A legteljesebb autonómiával bírónál ugyanis elmondható, hogy azok tulajdonképpen teljes mértékben kikerülnek az emberi kontroll alól. Ebből adódik, hogy a közlekedési helyzettel együtt járó kárveszélyt ezekben a helyzetekben telepíteni kell. Ez problémákat vet fel, melyeket, ha nem orvosol a jogalkotás, értelemszerűen a jogalkalmazásnak kell megoldania. Tekintettel arra, hogy jogi szabályozásunk generális – szemben az amerikai, eseti jellegű „tort” koncepcióval –, a bíróságok fel lesznek szerelve azzal a jogi fogalmi készlettel, ami alapján dönteni tudnak. Ennek ellenére számos probléma felvetődhet a jövőben, tehát a helyzet korántsem egyszerű.

A téma kapcsán említésre érdemes a „gyorshajtás”, hiszen e szabálysértés radikálisan csökkenni fog az önvezető járművek elterjedésével. Tekintettel arra, hogy a gépeket szabályozni lehet, elkerülhetővé válik a sebesség túllépése. Egy teljesen automatizált rendszerben új értelmet kaphatnak a sebességhatárok, ugyanis a gépi reakciók sokkal gyorsabbak, sokkal pontosabbak, mint az emberi érzékelés, így hatalmas javulás érhető el a közlekedés minőségében.

Ugyanakkor, egy teljesen szabályozott környezetben vélhetően jóval nagyobb sebességeket lehet majd megengedni. Ez a folyamat azonban nem máról holnapra fog megvalósulni, hosszú ideig az önvezető járművek mellett a hagyományos, ember által vezetett járművek is forgalomban lesznek, mely időszak alatt a közlekedési szakembereknek és a jogászoknak is ki kell alakítaniuk a legjobb gyakorlatot a helyzet kezelésére.

További jelentős kérdéseket feszeget az ittas vezetés kérdésköre, mely hatályos jogunkban szabálysértésként és bűncselekményként is minősülhet. Amennyiben a teljesen autonóm járművek átveszik a szerepet, az ittas vezetés eltűnik.

Az előadó kiemelte: az önvezető járművekkel összefüggő jogi aktusok kidolgozását hosszas előkészítő munkának kell megelőznie. Ha valaki a kárfelelősség klasszikus, vagy esetlegesen a veszélyes üzemi felelősség szabályaiban kíván változásokat generálni, nagyon át kell

gondolnia az ahhoz vezető folyamatokat. Természetesen a veszélyhelyzetek kialakulásának elkerülésére való törekvés is cél kell, hogy legyen. Olyan szabályozásra lesz szükség, mely kötelezi a termék üzemeltetőjét, hogy az önvezető járművel összefüggésben felmerülő kockázatokat a lehető legkisebb mértékűre szorítsa vissza, például olyan technikai megoldásokkal, mint az autó vészmegállással történő kizárása a forgalomból. Mindez szintén számos kérdést felvet.

Gál Andor egyetemi adjunktus (SZTE-ÁJTK) előadása a GDPR-ról és annak büntető anyagi jogra gyakorolt hatásáról, továbbá a személyes adattal való visszaélés tényállásának jövőjéről szólt.

Az általános adatvédelmi rendelet [az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (röviden: GDPR)] alapvetően a természetes személyek személyes adatait védi, mindemellett rendelkezik a tagállamok közötti szabad információáramlásról.

A rendelet 2016. május 24-én lépett hatályba, és kétéves türelmi időszak után 2018. május 25-étől kell ezt alkalmazni. Ami talán a legjelentősebb újítása, hogy a hatálya minden olyan adatkezelőre kiterjed, aki/amely az EU területén lévő polgárok számára nyújt szolgáltatást, vagy végez megfigyelést – függetlenül attól, hogy az Európai Unióban van-e a székhelye, az adatkezelés helye, vagy ott működik-e adatfeldolgozóként.

A hatályos Btk. 219. §-a rendelkezik a személyes adattal való visszaélés törvényi tényállásáról, mely egyébként kerettényállásnak minősül. A keretdispozíció mint sajátos kodifikációs technika azokon a területeken jellemző, ahol a büntetőjogi felelősség pozitív vagy negatív feltételeinek körülírásában a büntetőjogon kívüli normák is részt vesznek. A személyes adattal való visszaélés hatályos Btk. szerinti értelmezését s a törvényi tényállás elemzését követően az előadó hangsúlyozta, hogy az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény csupán kiegészítő szabály a GDPR-hez képest. Vagyis a fő cél: valamilyen szinten összehangolni e két szabályt, mely során primer szerepe értelemszerűen a GDPR-nak van.

A GDPR rendszerén belül az előadó ismertette a személyes adat, az adatkezelés, valamint az adatkezelési hozzájárulás fogalmát. A hozzájárulás kapcsán külön hangsúlyozta, hogy annak minden esetben önkéntesnek kell lennie. A GDPR két dologban hoz újat: az egyik az elszámoltathatóság, azaz az adatkezelőknek nemcsak, hogy meg kell felelniük

a jogszerű, tisztességes és átlátható adatkezelés követelményének, hanem ezt igazolniuk is kell. A másik fő újdonságnak a jogszabály alkalmazhatóságának széles köre mondható, hiszen közvetlenül alkalmazható minden egyes tagállamban, felváltva, vagy legalábbis háttérbe szorítva ezzel a nemzeti rendelkezéseket.

Mindez maga után vonja, hogy nemcsak az egységes szabályozás megteremtése bír relevanciával, hanem idővel az egységes gyakorlat kialakítása is, mely a rendeletben foglaltak zökkenőmentes véghezvitele céljából lesz elengedhetetlen. A tagállamok megállapíthatják a GDPR megsértése – ideértve a rendelet alapján és általa szabott korlátokon belül elfogadott nemzeti szabályok megsértése – esetén alkalmazandó büntetőjogi szankciókra vonatkozó szabályokat. Ezek lehetővé tehetik például a rendelet megsértésével összefüggésben szerzett vagyoni előny elvonását.

Az ilyen tagállami szabályok megsértésére vonatkozó büntetőjogi, illetve közigazgatási szankciók kiszabása azonban nem eredményezheti a Bíróság értelmezése szerinti ne bis in idem elv megsértését.

Hoffmann Tamás tudományos főmunkatárs (MTA-TK-JTI) előadása a háborús bűncselekményekre s azok hazai szabályozására összpontosított a hatályos Btk. tükrében, figyelmet szentelve a – téma kapcsán megkerülhetetlen – Római Statútumnak.

Az előadás nemzetközi kitekintéssel kezdődött, mivel a háborús bűncselekmények üldözése jó ideje a nemzetközi érdeklődés középpontjában áll. Természetesen a nemzetközi standardoknak való megfelelés rendkívül fontos a jogalkotási folyamatok során, melyeknek nem mindig sikerül maradéktalanul eleget tenni.

A múltból az előadó megemlítette a második világháborút követő korszakot (Nürnbergi Törvényszék), a Genfi Egyezményeket, a Nemzetközi Büntetőbíróság felállításának időszakát (1998), a Ruandai Törvényszéket, a Jugoszláviai Nemzetközi Büntető Törvényszéket, valamint a Római Statútumot. Utóbbi deklarálta a komplementaritás elvét, melynek lényege, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság csak jár el egy ügyben (amennyiben arra egyébként van joghatósága), ha az adott állam nem hajlandó vagy nem tud eljárni. Ebből következik, hogy a Bíróság inkább „biztosítékként szolgál”.

Hoffmann Tamás előadásában rávilágított arra, hogy a hatályos Btk. szerinti szabályozás, már ami a háborús bűncselekményeket illeti, alapvetően a Római Statútum által deklarált elveknek kíván megfelelni. Utóbbi egyébként a háborús, az emberiség elleni, valamint a népiertással összefüggő deliktumokkal foglalkozott, melyek el nem évülő bűncselekménynek

minősülnek. A Statútum 8. cikke fekteti le alapvetően azokat a pontokat, melyek megalapozzák egyes magatartások háborús bűncselekményként történő minősítését.

A dokumentumban a háborús bűncselekmények listája rendkívül hosszú, és aszerint van tagolva, hogy nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres összeütközésben követték-e el azokat. A büntetőjog nyelvére lefordítani ezeket nem könnyű. A konkrét ügyekben eljáró hatóságoknak s végső soron a bíróságoknak a bűnügyi érdemi vizsgálat előtt tisztázniuk kell, hogy az adott fegyveres összeütközés csupán polgárháború-e, vagy valódi nemzetközi fegyveres összeütközés, illetve, hogy az eredetileg polgárháborús jellegű összeütközés mely időponttól kezdve vált nemzetközivé.

További problémaként tartható számon az implementációs folyamatok alapján, hogy bár látszólag nagy az átfedés a Statútumban szereplő egyes deliktumok között, valójában azonban igen jelentős eltérésekről van szó, mely tényezőket figyelmen kívül hagyva a jogalkotó mégis – az átláthatóság kedvéért – sokszor egyesíteni akar. Ez azért sem eredményezhet jó megoldást, mert így az egyes tényállási elemek könnyen keveredhetnek, vagy egész egyszerűen el is tűnhetnek. A magyar Btk. módosításának indokolásában az egyszerűsítés kifejezetten mint cél van megemlítve, mely önmagába véve üdvözlendő is lehetne, ha nem lennének birtokában az imént említett háttér-információknak.

A Római Statútum egyébként az egyes elkövetési módokat, valamint az elkövetési magatartásokat illetően is problémák sorát tudja generálni, hiszen azok leírása sok esetben nem azonosítható a kontinentális jogrendszerben foglaltakkal. A magyar Btk. a Statútumba foglalt elkövetési magatartások közül azokat, amelyek egymással azonosak vagy egymással jelentős átfedést mutatnak, összevonja. Ahol lehetséges, a hazai büntetőjogban már ismert fogalmakat használja, és más különös részi tényállásokra utal. Utóbbi esetben a hivatkozott különös részi tényállás attól lesz háborús deliktum, hogy azt háború idején, védett személy sérelmére követik el.

Az előadás végén a háborús bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet) ismertetésére került sor – a törvényi tényállások rövid felvázolásával.

Hollán Miklós tudományos főmunkatárs (MTA TK JTI) a kerettényállás fogalmáról tartott előadást.

A keretdiszpozíció sajátos kodifikációs technika, mely elsősorban azokon a területeken lelhető fel, ahol a büntetőjogi felelősség pozitív vagy negatív feltételeinek körülírásában a büntetőjogon kívüli normák is részt vesznek. Maga a kerettényállás pusztán a büntethetővé

nyilvánítást és az elkövetés esetére kiszabható büntetőjogi szankciót tartalmazza, egyebekben viszont a kerettényállást kitöltő normára utal vissza.

A büntetőjogban egyébként két olyan bűncselekmény-kategória közismert, melynek kodifikálása során keretdiszpozíciót szoktak alkalmazni: az egyik a foglalkozási, illetve közlekedési szabályok megszegésével élet, testi épség sértése vagy veszélyeztetése, a másik pedig a gazdasági bűncselekmények bizonyos fajtája.

Hollán megemlítette a Legfelsőbb Bíróság 1/1999. BJE határozatát, kiemelve annak fő vonásait: „Ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése ún. keretdiszpozíció, és az annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás – a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével – a Btk. 2. §-ának második mondatára figyelemmel az elbíráskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg.”

Problémaként rendszeresen felmerül, hogyan érvényesül a nullum crimen sine lege elve a kerettényállások esetén, hiszen a büntetőjogi kereteket általánosságban véve nem törvény szintű szabályok töltik meg tartalommal.

Napjaink büntetőjogának másik igen fontos garanciális elve a bűnfelelősség elve. Ez utóbbi betartására a törvényhozó is köteles, ebből adódóan a törvényalkotónak a bűnösséget a büntetőjogi felelősség pozitív feltételének kell minősítenie.

Könnyen belátható, hogy a kerettényállás mint kodifikációs technika meglehetősen nagy kihívás elé állítja a jogalkotót, speciális kötelezettségek sorát generálva ezzel. Mindezeknek természetesen nemcsak garanciális jelentőségük van. A kerettényállások alkalmazását ugyanis teljesen el tudja lehetetleníteni a törvényi tényállások nem megfelelő kodifikációs módszere, technikája, ha az nem juttatja kifejezésre a védett tárgyra, valamint az elkövetői magatartásra vonatkozó jogalkotói akaratot.

Figyelemmel kell lenni arra az esetre is, amikor a kerettényállás eredményt tartalmaz, hiszen ilyenkor lényeges, hogy a jogalkotó az eredményt oly módon írja le, mely alkalmas a jogtárgy sérelmének, valamint a bűnösségi elvnek a kifejezésre juttatására.

A tényállásban rögzített eredményeknek tehát egyedi jellemzőkkel kell bírniuk, abból a célból, hogy segítségükkel a jogtárgy sérelme vagy a veszélyeztetés a büntetőjogi felelősségre vonáshoz pontosan determinálható legyen. Ennek hangsúlyozása rendkívül fontos, mert azoknál a deliktumoknál, amelyeknél az elkövetési magatartást a Btk. határozza meg,

megengedhető az eredménynek azon megfogalmazása, mint pl. „súlyos hátrányt okoz”. Ebben az esetben a védett jogi tárgy elleni támadást a Btk.-ban leírt elkövetési magatartás világosan kifejezésre juttatja, tehát a nullum crimen sine lege elv már az elkövetési magatartás leírásával megvalósul.

Amennyiben adott eredmény-bűncselekmény elkövetési magatartását a büntető jogszabály nem determinálja, akkor voltaképpen az eredmény pontos körülírása szolgál a nullum crimen sine lege elvének a kifejezésére. Egyébként az eredmény minél általánosabban történő megfogalmazása adott kerettényállásban maga után vonja a keretet kitöltő háttérjogszabály, s az abba foglalt elkövetési magatartás jelentőségének növekedését.

Az eredménnyel szemben támasztott másik követelmény a bűnösség elvéből adódik. Eredményként alapvetően csak olyan hátrányokozás kerülhet adott törvényi tényállásba, amelynek előre látása a deliktum elkövetőjétől elvárható, s ahhoz, mintegy minimumként a bűnösségnek legalább a gondatlan alakzata kapcsolható. A kerettényállások számos esetben valamely kötelezettség megszegését rendelik el büntetni, s ezen kötelezettség teljesítésének elvárása nem függhet attól, hogy a kötelezett tisztában van-e a köteleesség előírásának indokával, tehát azzal, hogy tulajdonképpen milyen hátrány elkerülése érdekében írták is azt elő.

A büntetőjog alapelvei szempontjából különbséget szokás tenni a között, hogy az eredményokozás csak adott kerettényállás alapján, vagy anélkül is szankcionálható lenne-e. Amennyiben az eredményokozás büntetésre általános tényállás is rendelkezésre áll a kerettényállás mellett, a keretet kitöltő szabálynak egészen más lesz a funkciója, mint az ezzel ellentétes helyzetben. Ha az eredményokozást az általános eredménytényállás vonatkozásában is büntetni lehet, akkor a keretet kitöltő szabály egyrészt helyettesíteni fogja az ún. általános gondossági normát, másrészt pedig attól, akire a speciális szabály nem vonatkozik, csak az általános gondossági norma megtartása várható el. Abban ez esetben viszont, ha adott eredményokozás csak a kerettényállás alapján szankcionálható, akkor a kerettényállás nem specializálja a felelőséget, hanem önálló büntetőjogi felelőséget eredményez.

Mezei Kitti tudományos segédmunkatárs (MTA-TK-JTI) előadásában a gazdasági büntetőjog aktuális kérdéseit feszegette az új büntető kódexek fényében.

Az új Btk. számos módosítást tartalmaz, amelynek háttérében egyrészt a rendszerváltás állt, másrészt pedig az azóta hatalmon lévő kormányok által képviselt, egymástól lényegesen eltérő büntetőpolitikai irányvonalai is közrehatottak ezen folyamatok alakulásában. Átalakult a büntetési rendszer, továbbá a rendszerváltás évtizede a Különös Részre is jelentős befolyást gyakorolt. Ez kifejezetten érezhető a gazdasági deliktumokat szabályozó

résznél. A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekményekről szóló fejezetből kikerültek a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények, a pénzmosás, illetőleg az információs rendszer elleni bűncselekmények, mivel azokat a törvény önálló fejezetben rendeli büntetni.

A kifejezetten gazdasági bűncselekményként számon tartott körbe a hatályos Btk. gazdálkodás rendjét sértő (elsősorban a hitelezői érdekeket és a tőkepiacot érintő) bűncselekményei és a pénzmosás, a költségvetést károsító bűncselekmények, a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények, a fogyasztóvédelmi és a gazdasági verseny tisztaságát védő bűncselekmények sorolhatók.

Az előadásban alapvetően a csődbűncselekményre, a pénzmosásra, valamint a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélésre, annak hamisítására, s ezen hamisítás elősegítésére – mint Btk.-ban rögzített bűncselekményekre – helyeződött a hangsúly, ismertetve azok törvényi tényállásait.

A pénzmosás definíciója (valamely bűncselekmény által létrehozott jogtalan vagyoni előnynek a bűncselekmény elkövetőjétől különböző harmadik személy részéről eszközök fenntartása, biztosítása, illetőleg kihasználása) külön is említésre került. A pénzmosás elkövetési magatartásainál a büntetendő cselekményből származó dolog ezen eredetének leplezése mint célzat, tudatosan, a nemzetközi egyezmények rendelkezéseit szorosan követve jelenik meg, biztosítva az összhangot.

A pénzmosás vonatkozásában az előadó felhívta a figyelmet, hogy az nem minősül a csalás büntetlen utócselekményének. Alapvetően egy járulékos deliktumról van szó. Az alapbűncselekményből származó előny — leggyakrabban készpénz — az, melyet az ehhez kapcsolódó bűncselekmény, a pénzmosás során általában mások, gyakran erre a tevékenységre „szakosodott” elkövetők manipulálni igyekeznek. E mechanizmus fő célja, hogy a megszerzett illegális jövedelem visszajusson az alapbűncselekmény elkövetőjéhez úgy, hogy az teljes egészében legális jövedelemnek tűnjön. Arról sem szabad megfeledkezni, hogy az ilyen cselekmények voltaképpen névtelenséget biztosítanak a szervezett bűnözés számos formájának, így pl. a kábítószer- és fegyverkereskedelemnek. Ugyanakkor a kapcsolódási pont gyakran felelhető a hagyományos bűncselekményekkel, például a korrupciós deliktumokkal összefüggésben is.

A csődbűncselekmény vonatkozásában az előadó hangsúlyozta, hogy a négy alapeseti fordulat fennmaradt, a minősített esetek köre azonban meghatározó módosításokon esett át. A hatályos Btk. szabályai szerint azok megállapítására akkor kerülhet sor, ha a cselekmény

a gazdasági életben súlyos következményekkel jár. Ezen körülmény meglétének vagy meg nem létének megítélésekor – az elméletben kialakult álláspontok alapján – figyelembe kell venni a hitelezők számát, az érintett társaságnak a gazdaság egészében vagy az adott gazdasági ágban betöltött szerepét, a bűncselekmény várható gazdasági következményeit, a foglalkoztatottak számát stb. Erre nézve a bírói gyakorlat nem alakított ki olyan mércét, mely zsinórmértékül szolgálhatna, ebből adódóan a törvény objektív körülményeket jelöl meg a minősített esetek megállapíthatóságának feltételéül. Alkalmazásuk háttérében az elvont vagyontömeg mértéke áll elsősorban (500 000 000 forint feletti vagyonelevonásnál).

Abban az esetben is megállapíthatóak a minősített esetek, amikor a felszámolónak, illetve a bíróságnak az adott társaság nemzetgazdaságban betöltött szerepére (stratégiaiilag kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezet) tekintettel speciális eljárás keretében kell folytatnia a felszámolási eljárást. A hatályos Btk.-ban bővítették továbbá a büntethetőségi feltételek körét, nevesítve azt az esetet is, amikor a vagyonnal jogszerűen már nem rendelkezhetne a tulajdonos cégképviselő a felszámolás elrendelése okán, de erre mégis lehetősége adódik.

A csődbűncselekmények kapcsán, a csődbűncselekmény sértetti körével összefüggésben a 6/2018. BJE-t kell kiemelni, mely szerint a Btk. 404. § (1) bekezdésébe és (2) bekezdésébe ütköző csődbűncselekmény sértettje az a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet: „amelynek vagyontát fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete vagy fizetéseképtelensége esetén az elkövető a Btk. 404. § (1) bekezdés a), b) és c) pontjában írt magatartások valamelyikével ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel a hitelezők kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja; illetve amelynek a Btk. 404. § (1) bekezdés a), b) és c) pontjában írt magatartások valamelyikével fizetéseképtelenné válását vagy annak látszatát idézi elő, és ezzel a hitelezők kielégítését részben, vagy egészben megghiúsítja”.

A Btk. 404. § (4) bekezdésébe ütköző csődbűncselekmény sértettje az a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet, amelynek valamely hitelezőjét az elkövető a felszámolás elrendelését követően a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvényben meghatározott kielégítési sorrend megsértésével előnyben részesíti. Ugyanakkor kiemelendő, hogy a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet hitelezője a Btk. 404. § (1), (2) és (4) bekezdésébe ütköző csődbűncselekmény miatt indult büntetőeljárásban nem minősül sértettnek, ebből adódóan magánfélként polgári jogi igényt nem érvényesíthet, valamint pótmagánvádlóként sem léphet fel.

Végül, de nem utolsó sorban a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök kapcsán az előadó külön kiemelte, hogy a hatályos Btk. jelentős szerkezeti változásokat eredményezett. Míg a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása, illetve a károkozás nélküli készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel való visszaélés a pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények fejezetén belül maradt, addig a kárt okozó magatartás átkerült a vagyoni elleni bűncselekmények közé. Az utóbbi cselekmény ugyanis leginkább a vagyoni jogok sérelmét eredményezi, valamint arról sem szabad megfeledkezni, hogy az eddigi büntetési tételek és minősített esetek is a csalás törvényi tényállásához igazodtak.

Figyelemmel arra, hogy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök egyre inkább elterjednek a fizetési forgalomban, indokolt kiterjeszteni a büntetőjogi védelem körét is, értve ez alatt, hogy nemcsak a hamisítást, hanem a felhasználás kapcsán megvalósuló visszaéléseket is üldözni kell a büntetőjog eszköztárával.

A konferencia anyagi jogi szekcióját **Balogh Sándor** kutatási asszisztens (MTA-TK-JTI) előadása zárta, mely alapvetően a régi és az új Btk. titokvédelmi szisztémájának a mibenlétét ölelte fel.

Külön hangsúlyozta, hogy maga a jelenség nem új keletű, hiszen az már a Csemegi kódexben is helyet kapott, még ha kezdetleges formában is. Az 1961. évi V. törvény is követte ezt a tendenciát. Leginkább az 1978-as és a hatályos Btk.-t, azaz a 2012. évi C. törvényt állította egymással szembe, rávilágítva azok fő tendenciáira.

Az előadó preferenciacsoporthoz mentén haladt, melyek közül az első kiemelt pont az állam elleni bűncselekmények köre volt. Itt fontos kitérni arra, hogy gyakorlatilag mind a régi, mind az új Btk. Különös Részében az állam elleni bűncselekmények között szereplő kémkedés minősített eseténél jelenik meg elsőként a minősített adat kategóriája, méghozzá annak legszigorúbb formája, a „szigorúan titkos” minősítésű adat. E körben csak egy meglehetősen minimális változás következett be az 1978-as Btk.-hoz képest, melynek fényében az új jogszabály [261. § (2) bek.] nem említi meg külön a külföldi minősített adatot, a védelem azonban a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (Mavtv.) rendszere alapján erre is kiterjed. Szerkezeti változás azonban, hogy az új Btk. 265. §-a (a XXV. fejezetben) egyetlen tényállásban szabályozza a minősített adattal visszaélést.

A két Btk. szövegét összehasonlítva megállapítható, hogy a gondatlan elkövetés büntetni rendeltségének esetei, a minősített esetek és a büntetési tételek is lényegében azonosak, csupán két eltérés lelhető fel. Egyrészt, a régi Btk. szerinti kötelező pénzbüntetések esetek („korlátozott terjesztésű” minősítésű adatnál) az új törvény értelmében elzárással

büntetendők, igaz, a 33. § (5) bekezdése alapján e büntetés helyett (szabadságvesztés kivételével) kiszabható más szankciói is. Másrészt pedig a régi büntető törvény az előkészületet a „titkos” minősítésű adatra történt elkövetés esetén alapvetően csak akkor büntette, ha a szóban forgó adat jogosulatlan külföldi személy számára vált hozzáférhetővé, vagy ha a cselekményt a minősített adat felhasználására törvény rendelkezése alapján jogosult személy követte el. A hatályos Btk. 265. § (4) bekezdése ezzel szemben megszünteti az imént említett megszorításokat, és a „titkos” minősítésű adatra elkövetett előkészületet általánosságban véve rendeli büntetni.

Az előadó által képzett következő preferenciacsoport a hatályos Btk. XXI. fejezetében szabályozott, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények körét öleli fel. A szóban forgó törvény 223. §-ában szerepel a magántitok megsértése bűncselekmény, melynek csupán a szankciója változott meg, tekintettel arra, hogy a pénzbüntetést az elzárás jogintézménye váltotta fel. Az előadó megjegyezte ugyanakkor, hogy természetesen ebben az esetben is érvényesül a fentebb említett 33. § (5) bekezdés.

Ugyanennek a fejezetnek a következő tényállása a levéltitok megsértése, mely már jelentősebb változásokon esett át. Új elkövetési magatartásként szerepel a törvénytövegben a megsemmisítés, így a más személy zárt küldeményének a tartalom megismerése nélküli megsemmisítése is megvalósítja e deliktumot. A távközlési hálózat helyett az elektronikus hírközlő hálózat útján továbbított küldemény kifürkészése szerepel további elkövetési magatartásként a hatályos Btk.-ban.

A harmadik preferenciacsoport a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények köréhez kapcsolódik. Az ezek között szereplő gazdasági titok megsértése (413. §) törvényi tényállásából kikerült és a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények körében kerül elhelyezésre az üzleti titok megsértésének szabályozása (418. §). A régi Btk. ugyanis azt a „hamis látszatot” keltette, hogy az üzleti titok a gazdasági titok egyik típusa. Érdekesség, hogy miközben az üzleti titok megsértésének büntetési tételeként megmaradt a három évig terjedő szabadságvesztés, a gazdasági titok megsértésénél a jogalkotó csökkentette a fenyegetettséget.

Az utolsó preferenciacsoport az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények köréhez kapcsolódik, nevezetesen a 280. szakaszban található, igazságszolgáltatással összefüggő titoksértéshez. E cselekmény tekintetében alapvetően két változást kell kiemelni. Először, hogy a hatósági tanúra vonatkozó (1) bekezdésből kikerült a „büntetőeljárásban” megszorítás,

ebből adódóan a közigazgatási hatósági eljárásban igénybe vett hatósági tanú is e bűncselekmény alanyává válhat. Másodszor, új szabályként került a törvénybe a bírósági tanácsülés résztvevőinek titoksértő bűncselekménye a (3) bekezdésben, mely rendelkezés már a polgári eljárásra is alkalmazandó.

Az anyagi jogi szekció programjával párhuzamosan folytak a Büntető eljárásjogi és kriminológiai szekció előadásai. Az első három előadást az OKRI három munkatársa tartotta: **Barabás A. Tünde** a mediáció alkalmazásának szélesedéséről beszélt a jog és a gyakorlat alapján, **Farkas Krisztina** az eljárás hatékonyságáról, a sértett helyzetére kivetítve, **Kiss Anna** pedig a különleges bánásmódot igénylő személyek jogairól.

Később **Venczel Tímea**, az MTA TK JTI tudományos segédmunkatársa, aki a jogtudat empirikus kutatásának nehézségeit mutatta be, majd **Inzelt Éva**, az ELTE ÁJK egyetemi adjunktusa következett. Ő a szervezett bűnözés elméleti és gyakorlati kérdéseiről beszélt, **Gácsi Anett**, az SZTE ÁJTK egyetemi adjunktusa pedig az elektronikus bizonyítékról.

Csapucha Bernadett¹

¹ Dr. Csapucha Bernadett segédmunkatárs, OKRI

NÁNÁSI LÁSZLÓ¹

160 ÉVE SZÜLETETT A TUDÓS KORONAÜGYÉSZ, VARGHA FERENC

A magyar büntető jogtudomány kimagasló alakja, Vargha Ferenc 1858. november 25-én született Kecskeméten. Az ügyészként, bíróként tevékenykedett Vargha a maga korában meghatározó jelentőségű jogalkotó és jogalkalmazó volt, akinek munkássága ma is értékkel bír.²

A kassai jogakadémia elvégzése és a gyakorlati képzettség megszerzése után 1886-tól alügyész Gyulán, Komáromban, Budapesten, 1891-93-ban királyi ügyész Kecskeméten, majd törvényszéki bíró Budapesten.

Pályakezdetétől jelen volt a jogéletben: számos írása jelent meg a kor gazdag szaksajtójában, részt vett, előadásokat tartott a jogászegyletben, a jogászgyűléseken, az Igazságügyi Minisztérium által szervezett szaktanácskozásokon. Ezek során olyan ismertségre és elismertségre tett szert, hogy 1892-től bekapcsolódhatott a kor nagy jogalkotási munkájába, a bűnvádi perrendtartás kodifikációjába.

Az 1896. évi XXXIII. törvénycikként elfogadott Bp. megalkotása után is az Igazságügyi Minisztériumban tevékenykedett az eljárással kapcsolatos további jogalkotói munkálatokban. Ő szövegezte az esküdtbíráóságokról szóló 1897. évi XXXIII. törvénycikket, valamint részt vett a Bp.-hez kapcsolódó további rendeletek, utasítások kidolgozásában.

Vargha ekkoriban hatalmas, gyakorlati jelentőségű jogirodalmi munkásságot is kifejtett, mivel a korszak két másik kiválóságával, Balogh Jenővel és Edvi Illés Károllyal társszerzőségben megírta a Bp. 1898–1900 között kiadott magyarázatának négy kötetét.

A Bp. hatálybalépése után 1900-tól főügyész helyettes a budapesti főügyészségen, így részese lett az általa is konstruált másodfokú eljárásoknak, illetve közreműködött az alárendelt ügyészségek irányításában.

1904-ben a koronaügyész egyik helyettese lett.

Vargha ezekben az években is készített olyan művet, amely alapvetően segítette a jog-

1 Dr. Nánási László PhD, c. fellebbviteli főügyészségi ügyész, Bács-Kiskun megyei főügyész, c. egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem)

2 Részletes életrajzát és műveinek bibliográfiáját lásd: NÁNÁSI László (szerkesztette): *Emlékkönyv Vargha Ferenc születésének 150. évfordulójára*. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2008. 1–104.

alkalmazói munkát: 1901-ben jelent meg „A Bünvádi perrendtartás az összes melléktörvényekkel, rendeletekkel, joggyakorlattal” című összeállítása, amely évtizedeken át állandóan frissítve többször is kiadásra került.

A kódex alkalmazási gyakorlata alapján 1909-10-ben kiadták a korábbi kommentár átdolgozott, újabb verzióját.

A jogalkalmazói munkát segítette az 1912–15 között általa szerkesztett „Büntetőjogi Döntvénytár” című folyóirat.

1912-től a Kúria tanácselnöke.

Vargha Ferenc 1923. május 1-jén koronaügyészi kinevezésével érkezett pályafutásának csúcsára. Legmagasabb tisztsége ellenére a koronaügyész felügyeleti, utasítási joggal nem bírt az ügyészségek felé. Legfontosabb hatásköre szerint a jogegység érdekében bármely büntető vagy polgári bíróság jogerős döntése ellen perorvoslattal élhetett.

Vargha működése alatt aktív szerepet játszott: hivatalba lépése után kezdeményezte az igazságügyi kormányzatnál, hogy a koronaügyész kapjon utasítási jogot az ügyészségek felé, de javaslata eredménytelen volt, hiszen ez alapvetően érintette volna a kormánynak az igazságszolgáltatáshoz fűződő viszonyát. Véleményezte az Igazságügyi Minisztérium büntetőjogi törvénytervezeteit, döntvények hozatalára sarkallta a Kúriát. Nagy jelentőségű ügyekben személyesen járt el, mint pl. a nemzetközi botrányt kiváltott ún. frankhamisítási ügy 1926. október 6-ai tárgyalásán. Az Országgyűlés Felsőházának tagjaként a büntető tárgyú törvényjavaslatokkal kapcsolatban tartott hatásos beszédeket.

Vargha pályafutására az 1930. július 19-i nyugalmomba vonulása tett pontot. Nyugdíjas éveiben írásaival továbbra is jelen volt a jogirodalomban.

1940. szeptember 30-án érte a halál, október 3-án temették el Budapesten, a Farkasréti temetőben.

Pályatársa, majd koronaügyészi tisztségben későbbi utóda, Finkey Ferenc szép nekrológban búcsúzott el tőle. Írásában Vargha jellemét méltatva megállapította, hogy *„bátor, egyenes lelkű férfi volt, akinek őszinte szókimondása, éles, de mindig igazságos kritikája imponáló egyéniséggé emelték őt. Amilyen őszinte pártfogója volt a tehetséges és szorgalmas fiatalabb kartársainknak, éppoly kíméletlen nyíltsággal üldözte a dilettantizmust, a nagyképűséget, az üres fecsegőket. A komoly ellenfelekkel mindig örömmel és tisztelettel állt sorompóba, s ha meggyőződött az ellenvélemény igazságáról, kész volt revidiálni a magáét. Elvi kérdésekben, a maga kiforrott meggyőződésével azonban hajthatatlan volt”*.³

3 Magyar Jogi Szemle 1940/11. 345–347.

Vargha Ferenc életének maradandó darabját az a hatalmas jogirodalmi munkásság képezi, amely több évtized munkájának gyümölcse. Ez saját korában alakító erővel bírt a jogalkotásban és jogalkalmazásban, számos vonatkozásban pedig ma is értékkel bír.

Gyakorlati jogászból lett elméleti szakemberré is. Tankönyvet ugyan nem írt, de kisebb-nagyobb terjedelmű írásai köteteket töltenének meg. Műveiben a büntetőjog anyagi és eljárási kérdésein túl hazánkban úttörőként foglalkozott bűnügyi lélektannal és szociológiával.

Más jogterületekre is kitekintett, írásai jelentek meg a szólás- és sajtószabadság, valamint a parlamenti jog témakörében.

Pályája kezdetétől vallotta – melyet egész élete hitelesített –, hogy az *„elmélet és gyakorlat édes testvérek, ... izolált életet egyik a másiktól soha nem folytathat. A jó praxis következménye a jó elméletnek, ez pedig ismét föltételezi a gyakorlati élet folytonos szemmel tartását”*.⁴

Első írásai a friss Csemegi-kódexxal kapcsolatos ítéletismertetések, kritikák, tényállásértelmezések voltak. Későbbi művei az anyagi jog egyre szélesebb körét ölelték fel, a Btk. számos szakaszához fűzött véleményt. Vargha ezen írásait a klasszikus értelmezési módszerek alkalmazása jellemzi, az egyes jogintézményeknél a külföldi joganyaggal való összehasonlításban.

Kora társadalomtudományi eredményeit megismerve, írásaiban feltűnik a büntetőjog társadalmi meghatározottsága, a bűnelkövető ember lelki folyamatainak ábrázolása.

Felfogása szerint *„az állami élet moralitása s kultúrája nem kizárólag igazságügyi alkotásoktól függ ... Az igazságügy akkor virulhat csak, ha a többi intézmény virul, melyeknek Justitia kísérő árnyéka, de nem vezető fényforrása”*. Mint írta, a legfontosabb a *„helyes, igazságos, ésszerű gazdasági élet kifejlesztése, ... ebből kell kinőnie a racionális népnevelésnek, s egészségügynek. Ha az alapépítmény szilárd, akkor virulnak a büntetőjogi intézmények, s akkor nem álmodozás a praevenció, hanem valóság”*.⁵

Felfogása szerint a büntető törvény az állam, a társadalom, annak csoportjainak és az egyes polgárnak az érdekeit védi. A törvényhozó ezek védelmében az egyes tényállások megállapításával büntetni rendeli a védett tárgy ellen támadó személyt, értékelését adva annak, hogy milyen jelentőséget tulajdonít a jogsértés formájában megnyilvánuló magatartásnak. A jogalkotó meghatározza a büntetési tételt is, amely kifejezi, hogy milyen értéket tulajdonít a bűncselekménynek. Azonban nem egy elvont igazság érdekében kell büntetni, hanem azért, hogy a megtorlással vagy javítással a társadalmat védjük. Csakis a társadalmi hasznosság szempontjából van létjogosultsága a büntetésnek, az igazságszolgáltatásnak ebben kell kicsúcsosodnia.

4 Miként lehetne igazságszolgáltatásunkat a jogi képzettség fejlesztésével javítani? A Jog 1887/5. 37.

5 A megtorlás és védekezés pszichológiája. Bűnügyi Szemle 1915. március 15. 241.

Az eljárás célja éppen ennek megállapítása, mivel a minősítés is csak arra való, hogy a helyes büntetési keretet megtaláljuk. Ha ez megvan, akkor pedig igazságos büntetést kell kiszabni az elkövetővel szemben: az igazság azoknak a szociális, lélektani és morális érték-elemeknek az összessége, melyek egyénenként változnak.

Vargha szerint az igazságos büntetés érdekében a jogsértés nagyságán túl számot kell vetni az elkövető egyedi sajátosságaival, erkölcsiségével, szociális helyzetével. A bírónak *„be kell hatolnia az ember lelkiületébe, erkölcsi világába, társadalmi életébe, s az ott felfedezett körülmények figyelembevételével kell megállapítania, hogy mi az igazság”*.⁶

Az élharcosai közé tartozott egy külön bűnelkövetői körrel kapcsolatos bánásmód megváltoztatásának: megállapította, hogy *„minden büntető politikai ok amellett szól, hogy a bűntevő gyermekeknél a kényszernevelésnek, s ezzel karöltve a javítás gondolatának kell zsinórmértékül szolgálnia”*.⁷ (Később a büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló – I. Büntető novellaként ismert – 1908. évi XXXVI. törvénycikk e szellemben rendezte a bűnelkövető fiatalokkal szembeni fellépést.)

Kortársai elsősorban eljárási tárgyú írásaiért tartották nagyra. Ebbéli tevékenységében előbb a kódex megalkotása, utóbb pedig az alkalmazása körüli kérdésekről fejthette ki nézeteit.

Az eljárást illetően vallotta, hogy az az állam és a bűnelkövető közötti jogviszony realizálása. Ennek tartalma *„nem más, mint egyrésről jog a büntetésre, másrésről kötelezettség a büntetés eltűrésére. A megvalósítás, azaz a büntetés jogának érvényesítése a büntetés végrehajtásában áll. Ehhez a bűncselekmény, bűnösség s a büntetés megállapítása szükséges, ami lényegileg nem egyéb, mint a büntető eljárás keresztülvitele”*.⁸

E téren a legnagyobb hatású az említett kommentár volt. A mű jogalkalmazási szempontból kiemelkedően fontos fejezeteit (nyomozás, vizsgálat, kényszerintézkedések, főtárgyalás, perorvoslatok) ő írta. A munka alapvető jelentőségű volt, mivel hosszú ideig iránytűként szolgált a jogalkalmazók számára.

A mű első kiadása fejezetenkénti bevezetést tartalmazott, amely az illető jogintézmény fogalmát, történetét elemezte nemzetközi kitekintést is adva, a továbbiakban pedig értelmezte az adott kérdést, megjelölve a kódex életbeléptével a gyakorlatban bekövetkező változásokat.

6 Lásd *Bűnösség és büntetés*. Jogtudományi Közlöny 1893. július 7. 215–216., valamint az e folyóirat 1912–1913. évi számaiban megjelent *„A büntetés kiszabásának irányeszméi”* cikksorozatot.

7 *A gyermekkorban lévő bűnösök*. in: Magyar Jogászegyleti Értekezések XII. kötet 1. füzet, Budapest, 1895. 45.

8 *A büntetőeljárás megindításának és folytatásának akadályai*. Magyar Igazságügy 1892. 38. kötet, 242.

Az elméleti és történeti fejtegetéseket a második kiadásban felváltotta a kialakuló gyakorlat tapasztalatainak elemzése. Vargha e művében olyan magyarázatokat adott, amelyek beépültek a jogalkalmazásba, mint pl. a letartóztatás természete, a vád és ítélet viszonya, az ítélet szerkezete.

Vargha Ferenc ügyészként és bíróként megismerte e pályák működését, szervezetüket és határozott elképzeléseket alkotott a feladatukról, jogállásukról.

Az ügyészséget illetően vallotta, hogy a nyomozást a közvád képviselőjének kell vezetnie. Ha ennek eredményeként arról győződik meg, hogy az alapos gyanú nem igazolódott vagy más ok zárja ki az eljárást, a nyomozást abbahagyja. Ha viszont az alapos gyanú szerinti cselekmény igazolható, akkor vádat emel. Ez alapján a bírói eljárás feladata, hogy azt a történelmi eseményt, amit a nyomozás alapját képező adatok a lehetőség színében tüntettek fel, a valószínűség fokára emelje, hogy ezen valószínűséget aztán a főtárgyalás bizonyossá tegye. Vargha leszögezte, hogy *„abban különbözik a közvádló mint ügyfél a védőtől, hogy a védő mindig csak a védelmet képviseli, de a közvádló épp úgy köteles a vádlott terhére, mint annak javára szolgáló ténykörülmenyeket és jogi érveket felhasználni”*.⁹

1907-ben jelentette meg „Ügyészség és politika” című munkáját, amelyre az 1905-06-os belpolitikai válság idején történtek adtak okot, amikor a kormány az ügyészséget is felhasználta a politikai ellenfelekkel való leszámolásra.¹⁰

Művének alapvető kérdése, hogy *„alkotmányos államban szabad-e az ügyészségből, mely az igazságszolgáltatás egyik tényezője, politikai intézményt alkotni?”*

Válaszában történeti, nemzetközi és dogmatikai érvek alapján megállapította, hogy ha a politikától befolyásolt kormánymeggyőződés irányítja a közvádat, akkor az igazság is olyan változó lesz, mint a politika. Az igazságszolgáltatás tisztasága és pártatlansága követeli ezért, hogy az ügyészségnek ugyanolyan függetlenséggel kell bírnia, mint a bíróságnak. A bíróságot illető művei közül a legfontosabb az 1935-ben megjelent „A bírói függetlenség” című írása.¹¹

E fogalom részint azt jelenti, hogy a *„bíró kényszer nélkül ítélhessen, s határozatának végrehajtását más politikai tényezők hatalmi szóval ne gátolják”,* másrészt *„erkölcsi függetlenséget jelent, s azt fejezi ki, hogy a bíró működésében erkölcsileg teljesen szabad és független, kikapcsol minden külső tényezőt, ami az ítélet megalkotásában zavarná, s csak azokat az elemeket veszi fel a tudatba, melyek nélkülözhetetlenek a vitás kérdés megoldásához”*.

9 A kir. ügyész jogköre a nyomozás folyamán. Büntető Jog Tára 1894/XXXI/16. 237.

10 Jogállam 1907/3. 161–177., 1907/5. 241–286.

11 Jogállam Könyvtára, Budapest, 1935. 1–31.

Ennek megvalósításához szükséges a megfelelő közjogi állás megteremtése, amit az szavatol, ha bíró elmozdíthatatlan és áthelyezhetetlen, politikai tevékenységet, más kereső foglalkozást nem folytathat.

A függetlenség a társadalmi hangulattól való befolyásmentességet is jelenti. Ez különösen a közhangulatot felkorbácsoló bűnügyekben merül fel, mivel *„ha az ítélet megfelel a közönség hangulatának, gondolkodásának, a közvélemény sziklaszilárddá teszi annak erkölcsi értékét s az ítélet igazságos voltába vetett hit megdönthetetlen, ami magasra emeli a bíróság presztizsét. Ha azonban eltérő megítélések keletkeznek azzal szemben, meginog az ítélet erkölcsi értéke, s kezdődik a kritika, mely annál megfontoltabb, minél kisebb különbség van a közvélemény és a bírói ítélet között. Ha azonban szöges ellentét van a bíró és közvélemény között, a kritika lecsúszik a tárgyilagosság talajáról, s a szenvedély területére csap át, ahol a vak indulatok s logikátlanság légkörében könnyen az iszapba süllyed a bíró nimbusza és tekintélye”*.

A bírónak minden hangulattal szemben a törvényt kell érvényre juttatnia, amelytől viszont függ. Ez azonban nem mechanikus, hiszen a *„törvény mikénti alkalmazása a bírótól függ, annak tudásától, műveltségétől, emberismeretétől. A törvény alkalmazása célratörő tevékenység, a cél az anyagi igazság eszménye. A bírót kötelezi ugyan a törvény, de hogy mi értelme van a törvénynek, azt a bíró határozza meg”*.

Kérdés, hogy a bíró eljárása, s ítélete kritikálható-e?

Vargha szerint igen, hiszen a bíráskodás közérdekű tevékenység, s mint ilyen, szükség-szerűen kritika tárgya lehet. Ennek jogi formája a perorvoslat, amellyel a felsőbb bíróság határoz az ítélet milyenségéről. A kritika további fóruma a tudományé, ami az *„eszmék kicserélődése, súrlódása révén nagyban előmozdítja a jogalkalmazás fejlődését s tökéletese-dését”*.

A sajtó is beleszól az egyes ügyekbe, de csak az érdekeset megragadva, azt is szakértelem nélkül. Vargha hangsúlyozta, hogy *„veszélyes a napi sajtó előzetes kritikája tárgyalásra kerülő vagy tárgyalás alatt álló ügyekben, mert ez nem más, mint a bíró befolyásolása”*.

A legveszélyesebb kritikának a politika oldaláról jövőt tartotta. Mint írta, a *„képviselők a parlamentben nem egyszer már súlyos támadást intéztek a bírói tekintély és függetlenség ellen”*. Végtelenül romboló *„ha az államhatalom egyes részei egymással torzsalkodnának. A jogrend felbomlását jelentené, ha az államhatalom egyes tényezői, melyek külön s organikus egységükben egyaránt arra hivatottak, hogy speciális hatáskörükben a jogrendet, s ezen a révén az állami élet egységét fenntartsák, egymással szembekeülnének”*.

Varghának a szólás- és sajtószabadsággal kapcsolatos véleménye szerint e jog kettős irányú: bárki közölheti gondolatait, és mindenkinek joga van erről tudomást szerezni. Azonban ennek korlátai vannak, melyek a kriminalitás határainál kezdődnek, ugyanis a szólás- és sajtószabadságban nincs benne a bűnözés szabadsága. Így a Btk.-ban meghatározott érdekek jelölik ki a mezsgyét, ahol a büntetőjogi védelem kezdődik az egyes tényállásokban.

Vargha ugyanezért nem értett egyet a parlamenti képviselők kivételezett jogállásával. Megállapítása szerint a „szólásszabadság elvének az a célja, hogy a törvényhozás tagjai közjogi tevékenységükben szabadon mozoghassanak, gondolataikat, törvényhozói akaratukat minden akadály nélkül kinyilváníthassák”. Adott esetben azonban a felelőtlenség intézménye miatt nem vonhatók felelősségre, a Btk. hatálya a képviselői minőségben elkövetett bűncselekményekre nem terjed ki. Leszögezte, hogy a parlament „tekintélyének s erkölcsi színvonalának jól felfogott érdeke az, hogy ez a privilégium megszüntetessék. Az igazsággal, erkölccsel, logikával s a helyes joggal ellentétben álló privilégiumok csak a magukról megfejtkező egyeseknek használnak, ellenben erkölcsi kárral járnak azok a testület tekintélyére, társadalmi súlyára és etikai értékére, s kisebbitik azt a tiszteletet, amit egy magas testület a polgároktól, s a közvéleménytől joggal megkövetelhet”.¹²

*

Vargha Ferenc életének és munkásságának felidézését leghívebben Finkey Ferenc gondolataival lehet zárni, mely szerint „tanulmányainak hosszú sorozata fel fogja tartani nevét a magyar jogi irodalom történetében akkor is, amikor egyénisége a múlt idők ködébe vész el, mert a későbbi jogásznemzedékek is nagy lelki haszonnal és gyönyörűséggel fogják azokat forgatni”.¹³

Főbb művei: A gyermekkorban lévő bűnösök (1895), A bűnvádi perrendtartás magyarázata (1898–1900, 1909–10), Eljárás az esküdtbírók előtt (1899), A bűnvádi perrendtartás az összes melléktörvényekkel, rendeletekkel, joggyakorlattal (1901), Sociológia és büntetőjog (1902), Sajtószabadság (1906), Ügyészség és politika (1907), A képviselők felelőtlensége (1924), Mentelmi jog és személyes szabadság (1932), A bírói függetlenség (1935).

¹² A képviselők felelőtlensége. Jogállam Könyvtára 1924. 1–34.

¹³ FINKEY Ferenc: Vargha Ferenc emlékezete. Budapest, 1941. 52.

VÓKÓ GYÖRGY¹

BÜNTETÉSVÁLTOZTATÁS A VÉGREHAJTÁSI SZAKASZBAN – NEMZETKÖZI ÖSSZEHASONLÍTÁSBAN

A hazai eredmények értékelése és a fejlesztés feladatairól elgondolkodás nem nélkülözheti más országok ezen a területen elért eredményeinek, folytatott gyakorlatának ismeretét. Napjainkban már mindenki előtt természetes, hogy tanulmányozzuk, kutassuk más országok intézményeit, tapasztalatait, és ami abból nálunk használható – sajátosságai figyelembevételével –, ami beilleszthető a mi jogi kultúránkba, az itthoni jogi környezetbe, azt esetleg ki lehet próbálni. Pusztán azon az alapon viszont, hogy ott, ahol már van, bevált, nem ítéltető meg egyetlen intézmény sem. A jogharmonizáció nem törheti le az ország belső kívánalmait. Az egyes országokban, bármennyire is azonosak a jelenségek, amelyekre az igazságügy területéről választ kell adni, a gazdasági-társadalmi berendezkedésükben kimutathatóak a különbségek. A büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége készített több országot is sajátos utak keresésére. A „büntetés-végrehajtás” és a „biztonság” az egyes országokban egymástól elválaszthatatlan. A fogvatartottak számának csökkentésére különböző formákat találtak.

A kiszabott és a ténylegesen végrehajtott büntetés közötti különbség világszerte ismert, létező gyakorlat. Az elméletben sokat vitatott kérdés is. Az egyes országok között nemzeti tradícióik szerint is kimutatható eltérés. Gyakran bizonytalan jogi koncepciók is megfigyelhetők.

Ismert, hogy Belgiumban és Franciaországban félzárt rendszerben vagy külső elhelyezéssel, bizonyos alternatív feltételekhez (szakmai tevékenység végzése, oktatásban vagy képzésben való részvétel, gyakornoki vagy átmeneti munkavégzés stb.) kötve lehetőség van az igénybevételére. A büntetés elektronikus felügyelet alatti letöltésének lehetősége esetében is jogosultság-könnyítésekre került sor. Belgiumban 2013-ban miniszteri körlevél rendelte el, hogy az elektronikus felügyeletnek fő szabálynak kell lennie a szabadságvesztés büntetések végrehajtásában, ha a még végrehajtandó rész három évnél nem több. Ezt több országban a szabadságvesztés átváltoztatásának nevezik, egy-két országban felvetették az elektronikus felügyelet mint önálló büntetési nem bevezetését az elmélet részéről.

¹ Prof. Dr. Vóko György DSc OKRI igazgató, professor emeritus (PPKE)

A német jogban a büntetés átváltoztatásának koncepciója, „*Lockerung des Vollzuges*”, amely szó szerinti fordításban „a büntetés végrehajtásának puhítása, rugalmasabbá tétele”, sokkal szűkebb, mint a francia koncepció, és kizárólag az inkarceráció után meghozott intézkedések összességét foglalja magában.²

A büntetések átváltoztatása francia koncepciójának kialakulása ugyanis szorosan kapcsolódik az utóbbi évek során a büntetés-végrehajtási bíróra ruházott jogosítványok, valamint a büntetés-végrehajtás bírósági útra terelésének fejlődéséhez. Ugyanezen ok miatt, a vizsgált rendszerek nem ismerik a Franciaországban létező jelentéstani különbségtételt a büntetések alkalmazása (*application des peines*) és a büntetések végrehajtása (*exécution des peines*) között.

Minden vizsgált ország a bebörtönzés alternatív intézkedéseiről is rendelkezik törvényekben, például a feltételes vagy előrehozott szabadon bocsátásról, vagy az elítéltnak félig-nyitott vagy nyitott környezetben való elhelyezéséről, próbaidő keretében. Minden országban létezik elektronikus felügyelet alá helyezés is, bár ezt az intézkedést Németországban főképpen biztonsági intézkedés gyanánt alkalmazzák. Minden országban rendelkeznek az eltávozási engedélyek rendszeréről is, és csupán Hollandia és Törökország ignorálja a büntetés mérsékléseinek mechanizmusát.

Az egyes vizsgált országokban léteznek olyan intézkedések, amelyek máshol nem ismertek. Az összehasonlító jog elsődleges célja az, hogy megnyissa ezek megismerési lehetőségeinek térségét. Ide tartozik például az az intézkedés, amely Németországban szabadság kivételének engedélyezésében áll a fogva tartottak számára,³ illetve az „otthoni fogva tartás” („*détention domiciliaire*”) intézkedése, amelyben Olaszországban és Törökországban⁴ részesíthetők a fogva tartottak. Hasonlóképpen, a börtönrezsimről szólva, meg kell említeni a fogva tartott személyre szabott nyomon követésének kötelezettségét Németországban és Spanyolországban. Ezt a büntetés-végrehajtási adminisztrációnak kell létrehoznia már a fogva tartás kezdetekor, ami a büntetés előirányzott és személyre szabott átváltoztatási

2 A szövetségi államrendszer 2006-ban hatályba lépett reformja nyomán, a „*Strafvollzug*”/”börtön” büntetések alkalmazása attól kezdve a Länder/Tartományok törvényhozási hatáskörébe tartozik, amelyek, saját törvényeikkel, kivételeket rendelhetnek el a büntetések végrehajtásáról szóló szövetségi szintű törvény („*Strafvollzugsgesetz*”/”büntetés-végrehajtási törvény”) hatálya alól.

3 Az 1976. március 16-i *Strafvollzugsgesetz* 13. szakasza.

4 Az 1976. július 26-i törvény 47. ter. szakasza, a kisdedkorú gyermekes elítélt anyákra vonatkozó különös rendelkezésekkel.

intézkedéseinek előkészítésére irányul („*Vollzugsplan*” Németországban, vagy „*tratamiento y clasificacion*” Spanyolországban⁵).

A büntetésváltoztatási intézkedések bírósági útra terelése teljes mértékű Olaszországban, Spanyolországban és Törökországban, de csak kivételesen létezik Hollandiában, és még mindig korlátozott mértékű Németországban és az Egyesült Királyságban. Amikor az ügykört bírósági útra terelik, a jogszolgáltatás nem mindig szakosított eljárás, és a vizsgált országok többségében a büntetésátváltoztató intézkedéseket gyakran még a bebörtönzés előtt kiszabják, amelyeket az eredeti elítélést meghozó bíró követ nyomon, és esetleg von vissza. Különösen ez a helyzet az Egyesült Királyságban, Spanyolországban, Németországban és Törökországban.

A vizsgált országok közül Olaszország az egyedüli, amelyik rendelkezik olyan bíróval, akinek a hatásköre nem ugyanaz, de hasonló a francia büntetés-végrehajtási bíró hatásköreihez: ő a „*magistrato di sorveglianza*”, vagyis az „éberség bírója/” *juge de vigilance*”⁶.

A büntetésátváltoztatási intézkedéseknek ez a szinte teljes körű specializációja és bírói útra terelése nem található meg a többi jogrendszer mindegyikében, ahol az eljárások egységeségének szétbontott formáját láthatjuk, mert még ugyanazon országon belül is különféle igazságügyi hatóságok hatáskörébe tartozhat (Spanyolországban, Törökországban), vagy lehetséges a hatáskörök megosztása is igazságügyi hatóság és közigazgatási hatóság között (Németország, Egyesült Királyság, Hollandia.)

Hollandiában a büntetések végrehajtása szinte teljesen az ügyészség hatáskörébe tartozik, mind az eredeti formájú szabadságvesztés büntetés, mind pedig a büntetések átváltoztatását illetően. A gyakorlatban a büntetések végrehajtását alapvetően az Igazságügyi Minisztérium specializált szolgálatára ruházzák: az igazságügyi végrehajtási szolgálatra (*Service d'aménagements judiciaires*, DJI). Ez a szolgálat hoz meg minden határozatot a zárt környezetben végrehajtott büntetések további végrehajtásával kapcsolatban/átváltoztatásáról (eltávozási engedély, fél-szabadságra helyezés), miután előzetesen véleményt kért az ügyészségtől. Továbbra is kizárólag az ügyészség illetékes a feltételes szabadítási engedélyek megadásában is.

5 Az 1978. évi spanyol alkotmány 25. szakasza: „A szabadságvesztés büntetésének [...] a reedukációra/javító-nevelésre és a társadalomba történő visszailleszkedésre kell irányulniuk.”

6 „A büntetéseknek az elítélt javító-nevelésére kell irányulniuk.

A büntetések végrehajtásának tárgykörében Hollandiában egyértelműen az ügyészség hatáskörének erősödését figyelhettük meg a bíró jogosítványainak rovására, akinek beavatkozási lehetőségei az elmarasztaló ítélet szakaszára korlátozottak. A holland igazságszolgáltatási szervezetben nincsen a büntetések átváltoztatására szakosított joghatóság, és a bíró hivatala a szabadságvesztés büntetésnek bizonyos számú óra közérdekű munkavégzés teljesítésével való helyettesítési jogára korlátozódik anélkül, hogy jogosult lenne ellenőrizni ezen intézkedés végrehajtásának elmulasztását.

A bíró azonban továbbra is dönthet az elítélt gyógyintézeti elhelyezéséről (detoxikáció, vagy társadalmi-bírói követés, illetőleg biztonságos intézetben való elhelyezés, a híres TBS-ben⁷, ahol a veszélyes elítéltek „örökös” büntetéseket töltenek le). Az ítélet meghozatala utáni minden más intézkedés az ügyészség kizárólagos hatáskörébe tartozik.

Tulajdonképpen vegyes rendszer létezik Németországban és az Egyesült Királyságban. Az igazságügyi hatóság fellépése ebben a két országban a szabadságvesztés megkezdése előtt hozott átváltoztatási intézkedésekre korlátozódik. A büntetés-végrehajtási hatóság az elítélt büntetés-végrehajtási lajstromba vétele után a legtöbb büntetés-átváltoztatásban részesítésben illetékes.

Az Egyesült Királyságban nincs a büntetések végrehajtásával megbízott magisztrátus. Kizárólag az eredeti bíró elítélő határozata számít, aki ugyanabban az elmarasztaló döntésben meghatározza a büntetés quantumát és a büntetés végrehajtásának valamennyi módját.

A büntetés átváltoztatásait, amelyekre a későbbiekben sor kerülhet, kizárólag a törvény határozza meg. A brit bíró elmarasztaló ítéletében az alternatív intézkedések három kategóriáját szabhatja ki:

- az „*Ab initio*” feltételes szabadon bocsátást a tizenkét hónapnál rövidebb elítéléseknél, próbára bocsátást felügyelő hivatalnok általi követéssel, vagy elektronikus felügyelettel (*on parole*). Ilyenkor a büntetés-elengedés automatikus;
- a „*Community Sentencing*”(közösségi büntetések) nyitott környezetben, a „közösségben” letöltendő, a francia külső elhelyezés intézkedésekhez, vagy a közérdekű munkavégzés intézkedésekhez hasonló büntetések, és

⁷ *Terbeschikkingstelling*, szó szerinti fordításban „a kormányzat rendelkezésére bocsátás”. Amikor az elítélt felelősségét pszichiátriai zavarok miatt megváltozotttnak tekintik, a bíróság rendelkezhet a büntetés átváltoztatásáról, különösen gyógykezelési kötelezettség elrendelése mellett.”

- a „*Suspended Sentences*”⁸ (felfüggesztett büntetések), amelyek a francia próbára bocsátás melletti felfüggesztéssel kiszabott szabadságvesztésre hasonlítanak, a tizenkét hónapnál rövidebb szabadságvesztésre ítéleteket érintik.

Ezek közül az intézkedések közül mindegyik tizenkét elemből áll, amelyek számba veszik az elkövetett bűncselekményt és az elítélt személyiségét. Ezek az elemek a próbára bocsátás klasszikus kötelezéseinek felelnek meg: közérdekű munka végzése, oktatási és szakmai gyakorlat tevékenységekben való részvétel, úgynevezett „*Offending Behaviour Programmes*” reintegrációs programokban való részvétel, amelyek arra ösztönzik a bűnelkövetőket, hogy gondolkodjanak el viselkedésükön, eltiltás bizonyos tevékenységektől, elektronikus nyomkövető viselése, bizonyos kerületekbe való belépés megtiltása, gyógykezelésre járásra kötelezés. Ezeknek a kötelezéseknek a meg nem tartása önmagában az eredetileg kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtását vonja maga után.

Amikor a büntetést zárt környezetben hajtják végre, a büntetés átváltoztatásai a továbbiakban kizárólag közigazgatási hatóság hatáskörébe tartoznak: a büntetés mérsékléseit a börtönigazgató alkalmazza automatikus és nem diszkrecionális számítási mód szerint. Ha feltételes szabadon bocsátásról van szó, a bíró elmarasztaló ítéletében rögzíti a minimális bebörtönzési időtartamot, az ebben a kényes intézkedésben való részesítés a „Parole Board” hatásköre, amely nem igazságügyi és országos szervezet döntési jogosultsága. A „Parole Board”-nak több mint kétszáz tagja van; valamennyien a büntetés-végrehajtási környezet hivatásos szakemberei, akiknek feladata a feltételes szabadon bocsátásról hozott döntések biztosítása. Amikor életfogytiglani büntetésre ítélt foglyot érintő kérelemről van szó, a „Parole Board”-ot bíró elnököli. A rabot ilyenkor ügyvédje segítheti. A „Home Office”⁹ képviseltetheti magát jogtanácsosával, hasonlóképpen a sértett is. A „Parole Board” határozatai ellen viszont fellebbezéssel lehet élni.

Németországban a hatáskörök megosztása a közigazgatási és az igazságügyi hatóságok között meglehetősen hasonló, és első fokon ott sincs szakosított bíró a büntetések végrehajtásának ügykörében. A rendszer az ügyészség, a büntetés-végrehajtási adminisztráció és a bírák közötti megfelelő szerepek szigorú szétválasztásán nyugszik. Az ügyészség a határozatokat végrehajtó hatóság, de nem működik közre sem a büntetés-átváltoztatásban való részesítésben, sem annak kezelésében, kivéve a feltételes szabadon bocsátási ügyeket. A büntetés-végrehajtási adminisztráció ellenben nagy autonómiával rendelkezik.

⁸ Jelenlegi formájában bevezette a 2003. évi Criminal Justice Act (kb. büntetőbírószági eljárási törvény).

⁹ A bevándorlási ügyekért és útlevélékért, a kábítószerrek, a bűnözés, a terrorizmus elleni küzdelemért felelős és rendészeti minisztérium.

Kizárólagosan határoz a büntetés átváltoztatásairól, például a fél-szabadság rendszerbe történő felvételről, a külső helyszínen történő munkavégzés engedélyezéséről, az eltávozási engedélyekről és a fogvatartott szabadulásra való felkészítése céljából nyitott környezetben való elhelyezéséről.

A bírakat illetően, meghatározott tárgykörben, a törvényszék büntetés-végrehajtási tanácsa illetékes; a bírák a törvényben rendelt ügyekben járnak el a büntetés-végrehajtási adminisztrációnak az átváltoztatást megtagadó határozatai ellen jogorvoslati kérelmek elbírálásáról és a feltételes szabadításokról szóló ítélezésben, amit csak az elítélt saját maga kezdeményezhet.

Valamennyi büntetést átváltoztató intézkedés bírói útra terelése figyelhető meg Spanyolországban, Olaszországban és Törökországban.

Spanyolországban az Alkotmány a bírói hatalom gyakorlását az igazságszolgáltatási határozatok meghozatalaként és azok végrehajtásaként határozza meg. A büntetések végrehajtásának területét tehát a bíraskodási funkciótól elválaszthatatlan részként határozza meg. Ebből ered a büntetést átváltoztató intézkedések szinte teljes körének bírói útra terelése. Ezért, a büntetés átváltoztatásának eljárásai, és általánosabb jelleggel a büntetések végrehajtásával kapcsolatos peres eljárások köre több igazságügyi hatóság között oszlik meg.

Spanyolországban az eljárások rendezetlen, zűrzavaros tömegéről beszélhetnénk. Mindenekelőtt a „*sentenciador*” („ítélkező”) bíró (vagyis, az a bíró, aki az ítéletet kiszabta) az, aki lényegében felelős a szabadságvesztés büntetés átváltásáért (kiutasítási intézkedésre a külföldiek esetében, a közösség számára történő munkavégzés óraszámának elrendelésére vagy pénzbüntetésre). Az ítélező bíró első elítélés esetén fel is „függesztheti” a két évnél rövidebb szabadságvesztés „büntetés”-t, egyszerű felfüggesztésnek az ítélethez rendelésével, vagy meghatározott kötelezések teljesítéséhez rendelésével.

Határozatainak meghozatalában a bírót a büntetés-végrehajtási adminisztráció szociális szolgálatai segítik. Minden esetben hatáskörrel rendelkezik a megadott felfüggesztő intézkedések visszavonására és a bebörtönzés (inkarceráció) szokásos formában való elrendelésére. A „*sentenciador*” bíró hatáskörrel rendelkezik a büntetések egyesítésére és a „büntetés felszámolására”, az elítéltek végleges szabadulási időpontjának meghatározásával.

Csak az elítélt büntetés-végrehajtási lajstromba helyezése után jár el a büntetés-végrehajtás törvényessége fölött őrködő bíró (le juge de vigilance pénitentiaire), aki kizárólagos hatáskörrel rendelkezik a zárt környezetben végrehajtott büntetések átváltoztatásának ügykörében. Ez a bíró jogosult megadni a negyvennyolc óránál hosszabb eltávozási

engedélyeket. A „*juez de vigilancia penitenciaria*” rendelkezik döntési hatáskörrel a büntetés-végrehajtási adminisztráció által adott intézetbe való elhelyezésről, vagy a fegyelmi szankciókról hozott döntések ellen a fogvatartottak által beterjesztett jogorvoslati kérelmekről.

A „*sentenciador*” bíró és a büntetés-végrehajtás törvényessége fölött őrködő bíró közötti fenti hatáskörmegosztás olykor hatásköri ütközésekhez vezet, különösen területi illetékeségi ügyekben. Ugyanezzel a nehézséggel találkozunk fellebbezési ügyszakban is, a tárgyak szerint vagy a fellebbviteli bíróság (*Audiencia Provincial*) szakosított tanácsa, vagy az elmarasztaló ítéletet hozott büntetőbíró, vagy bíróság elé vitt eljárásoknál. Mivel a törvények nem mindig határolják el világosan a hatásköröket, Spanyolországban ellentmondásos joggyakorlat kialakulásának lehetünk szemtanúi, amely jelentős különbségeket, egyenlenségeket alakíthatott ki a büntetések végrehajtásában; az ítélező hatóság és a büntetés-végrehajtási adminisztráció közötti értetlenséget és szembenállást generálhatott.

Olaszországban a büntetések végrehajtásával kapcsolatos jogviták bírósági jellegét mind az elmélet, mind pedig a joggyakorlat igazolja, ez pedig annak az alkotmányos elvnek a tényleges alkalmazása, amely szerint „a büntetésnek az elítélt átnevelésére is törekednie kell” (olasz alkotmány 27. §).

A fokozatosan módosított büntetés-végrehajtási törvények jelentékeny hatalmat adtak a bíróságnak és a felügyeletet ellátó bírónak. Ez a joghatóság, amely az esettől függően egyesbíróként vagy testületi formációban ítélkezik, az ítélet módosításnak jogosítványával rendelkezik, különösen akkor, ha több bűncselekmény elkövetéséről, vagy folytatólagosan elkövetett bűncselekményről van szó. Ezen kívül a fogva tartást helyettesítő, vagy bármilyen alternatív intézkedést is kiszabhat. Ezek a bíróságok ezen kívül megadják és visszavonják az így engedélyezett intézkedéseket, büntetésmérsékléseket, és megállapítják a büntetés megszűnését az intézkedés végrehajtása folytán.

Olaszország az egyedüli (ország), amely elismeri a városi tanácsosi testület (*échevinage*) joghatóságát a büntetés-átváltoztatási ügykörben. A büntetéseket felügyelő bíróság (*tribunal de surveillance*) ugyanis két hivatásos bíróból és két nem hivatásos bíróból áll, akiket az igazságszolgáltatási főtanács nevez ki pszichológus, szociológus, pedagógus, pszichiáter, klinikai kriminológus és a büntetőtudományok egyetemi oktatói közül.

Törökországban még csak rövid ideje lehetséges a büntetések átváltoztatása. A 2005. évi új büntető törvénykönyv megnyitotta a bíróságok számára a szabadságvesztést kiváltó alternatív

büntetések kiszabását, és ebből az alkalomból létrehozták a próbára bocsátást felügyelő szolgálatot is. A 2009-2010. években fejlesztették ki az EU finanszírozásával.¹⁰

Az ügyészségnek meghatározó szerepe van mind az elítéltek nyitott környezetben, mind pedig zárt környezetben történő követésében. Kezeli a folyamatban lévő ügyeket, negyedéves jelentést kap a próbára bocsátást felügyelő szolgálattól, és a bíróhoz fordul a szabadságvesztés büntetést átváltoztató intézkedések megadása, vagy visszavonása végett.

A büntetéseket átváltoztató bíró Törökországban az elítélést végző bíró. Ezen kívül létezik szakosított bíró a büntetések végrehajtására, ám kizárólag a büntetés-végrehajtási intézet vezetői által hozott határozatok elleni jogorvoslati kérelmek elbírálására illetékes.

Törökország vizsgálja a francia típusú büntetés-végrehajtási bíró igazságszolgáltatási rendszerébe történő integrálásának lehetőségét, hogy szavatolja az elítéltek személyre szabott követését a bírák szakosodása és az ítélkező bíróságok tehermentesítése érdekében.

A rövid tartamú szabadságvesztés büntetések átalakításával kapcsolatban szintén vannak egymástól eltérő gyakorlatok. A vizsgált országokban egyáltalán nincs rendelkezés a fogva tartottnak a büntetés automatikus átváltoztatásához, vagy szabadítási intézkedéshez, vagy „diszkrecionális próbára bocsátási” intézkedéshez való jogáról. Hollandiában létezett az ún. „előrehozott szabadítás” (hat hónap és a büntetés egyharmadának letöltése utáni szabadítás az egy évnél rövidebb büntetések esetén, és a büntetés kétharmadának letöltése az azon túli büntetéseknél), amely hosszú időn át automatikus volt, de különféle történések miatt egy törvénymódosítás ismét kivételeket vezetett be az automatikus jelleg alkalmazhatóságáról az 1980-as évek elején (más bűncselekmény elkövetése a fogva tartás során, gyógykezelés alatt álló személyek).

Megállapítjuk ugyanakkor, hogy a vizsgált országok többségében megjelent a rövid tartamú szabadságvesztés büntetések átváltoztatásához való jog, amely lehetővé teszi a végrehajtandó szabadságvesztés elkerülését.

Spanyolország a büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi organikus törvényében kifejezetten szentesíti a büntetés átváltoztatásához való jogot, és a spanyol büntető törvénykönyv kimondja, hogy két év vagy annál rövidebb szabadságvesztés nem képezheti azonnali végrehajtás tárgyát, és azt fel kell „függeszteni”, kivéve, ha a büntetést kiszabó bíróság kifejezetten másképp rendelkezik. A büntetések maradéktalan és hatékony végrehajtását biztosító intézkedésekről szóló 2003. évi június 30-i organikus törvény elfogadása óta azonban a feltételes szabadon bocsátást az elítélt által a bűncselekményével okozott polgári károk jóvátételéhez kötik.

10 Az Egyesült Királyságban működő testvérintézményi kapcsolat révén.

Olaszországban első ízben 1998-ban fordult elő, hogy a törvényhozó, amennyire lehetséges, szándékozott elkerülni a rövid szabadságvesztések letöltésére kötelezett elítéltek börtönbe történő belépését. Az olasz büntetőeljárás törvénykönyv ezért kimondta azt a szabályt, amely szerint az ügyészségnek fel kell függesztenie minden olyan szabadságvesztés büntetés végrehajtásának fogamatba tétele elrendelő parancs végrehajtását, amely három évnél nem hosszabb.

A büntetés felfüggesztését kézbesítik az elítéltnak és ügyvédjének. Az elítéltet kioktatják arról, hogy harminc napon belül kérelemmel élhet a szükséges igazoló iratok csatolásával, hogy a szabadságvesztést kiváltó alternatív intézkedésben részesítsék. A kérelemnek a fenti határidőben történő benyújtásának hiányában, a végrehajtás azonnal megkezdődik.

Legutóbb a 2010. november 26-i törvény, az úgynevezett „*svuota carceri*”, vagy „üres-börtönök törvény” elrendelte, hogy az inkarceráció alternatív intézkedéseinek reformjáig a 12 hónapnál nem hosszabb szabadságvesztés büntetést a lakóhelyen, illetőleg más, gyógykezelést végző, vagy befogadó állami vagy magánintézményben hajtsák végre, amely „lakóhely”-nek minősülhet.

Törökországban az egy évnél rövidebb szabadságvesztés büntetések átváltoztatási lehetőségén kívül a 2005. évi új büntető törvénykönyv szentesíti a szabadságvesztés büntetés bizonyos feltételek mellett helyettesítő büntetéssel történő kiváltását: a büntetés nem lehet harminc napnál több, és a bűncselekmény elkövetőjének büntetlen előéletűnek kell lennie.

A büntetés átváltoztatásához való jog lehetséges a tizennyolc évesnél fiatalabb, vagy hatvanöt évesnél idősebb elkövetők számára is.

Hasonlóképpen a nem szándékosan elkövetett bűncselekményekre különös rezsimet kell alkalmazni, mert (a büntetések) automatikusan átalakulnak pénzbüntetéssé, vagy helyettesítő intézkedéssé, a szabadságvesztés időtartamától függetlenül. Mindamellet, Olaszországhoz hasonlóan, a büntetés átváltoztatása kérelmezésének harminc napos határidőn belüli érvényesítésének hiányában elrendelhető a büntetés teljes egészében vagy részben történő végrehajtásba tétele.

Németországban a rövid szabadságvesztés büntetések átváltásához való jogról törvényszövegek kifejezetten nem rendelkeznek, de a gyakorlatban ténylegesen létezik, és bizonyos rendelkezésekből közvetve levezethető. Bár a zárt környezetben történő, bizonyos büntetés-átváltoztatásokra vonatkozóan létezik néhány imperatív szabály (büntetés-mérséklések megadása a dolgozó fogvatartottak számára, a fogvatartottnak nyitott intézetben történő

átszállítási kötelezettsége a szabadulásra való felkészülés végett), törvényi rendelkezések írják elő, hogy az esettől függően a büntetés-végrehajtási adminisztráció vagy a bíróság „elvégezheti” a büntetés átváltoztatását.

Ám rövid szabadságvesztés büntetésekről lévén szó, megállapíthatjuk, hogy a német büntető törvénykönyv egyértelműen lefekteti azt az alapelvet, amely szerint hat hónapnál rövidebb időtartamú büntetések csak kivételesen szabhatók ki, amikor a cselekmény sajátos körülményei vagy az elkövető személyisége feltétlenül szükségessé teszi a szabadságvesztést az érintettre gyakorolt hatása miatt, vagy a jogrend védelme érdekében.¹¹

Hasonlóképpen, ha két évnél rövidebb büntetésekről van szó, a büntető törvénykönyv úgy rendelkezik, hogy az elítélés mellett próbára bocsátás melletti felfüggesztést „kell” kiszabni, amikor várható, hogy az elítélés figyelmeztetésül szolgál majd az elítélt számára, hogy ne kövessen el több bűncselekményt, múltjára tekintettel, a bűncselekmény körülményeit, a cselekmény elkövetése óta tanúsított magatartását, életkörülményeit, a próbára bocsátástól várt hatásokat és az okozott károk jóvátételi akaratát figyelembe véve.¹²

Mondhatjuk tehát, hogy a rövid tartamú büntetésekre vonatkozó szabály a német jogban a szabadságvesztés mellé felfüggesztés kiszabásában áll, és kivételt a végrehajtandó büntetés kiszabása jelent, a bírót terhelő azon kötelezettséggel, miszerint indokolja meg, miért mellőzi az elkövető büntetés-átváltoztatásban részesítését.

Az Egyesült Királyságban a közérdekű munkavégzésre ítélt bűnelkövetők 36,8%-a követett el ismételten bűncselekményt 2008 során az egy év vagy annál rövidebb börtönre ítétek 61%-os arányával szemben, és ezek szerint a rövid idejű börtönbüntetések elősegítik a bűnismétlést. A közvélemény heves tiltakozása ellenére, a börtönbe zárt személyek számának csökkentése végett, a bűnösség beismerésén alapuló eljárások erőteljes alkalmazása révén számuk két év alatt 99 500-ról 37 300-ra csökkent. Pénzügyi törekvések figyelhetők meg (41 000 £/év/fogvatartott *versus* 2000-3000 £/év/személy) a közérdekű munkavégzés büntetés irányában.

Spanyolországban a büntetőjog legfrissebb fejleményei (különösen a bántalmazott nők védelme és az közúti biztonság területén), továbbá az országban jogellenesen tartózkodó külföldiek száma azzal a következménnyel járt, hogy nőtt a börtönnépesség. Ezzel a helyzettel szemben növelni kellett az emberi és költségvetési erőforrásokat. A szabadságvesztést kiváltó alternatív intézkedések száma duplájára nőtt, és 25 társadalmi beilleszkedést

11 A Strafgesetzbuch/Büntető Törvénykönyv 47. szakasza.

12 A Strafgesetzbuch/Büntető Törvénykönyv 56. szakasza.

segítő központot építettek fel a nyitott rezsim és a börtönt kiváltó alternatív intézkedések hatásainak felerősítése céljából.

Olaszországban ugyanez a tendencia: a fogva tartott személyek száma megnőtt, amíg ezzel párhuzamosan, ugyanezen években a börtönt kiváltó alternatív intézkedések száma is. Németországban ellenben nincs túlsúlyosság a börtönökben, és kevesebb a fogvatartott, mint a büntetés-végrehajtási intézetek befogadóképessége.

A börtönnépesség létszáma 2003-tól mérséklődik, főképpen az előzetes letartóztatások számának csökkenése miatt. Ellenben, a fél-szabadságban lévő fogvatartottak száma emelkedik. Az „elítéltek követése” elrendelt intézkedéseinek száma – minden követési okot együttvéve – folyamatosan növekszik.

Hollandiában a büntetés-végrehajtási népesség erős növekedése után mostanra megfordult a tendencia, és a büntetés-végrehajtási intézetek átlagos betöltöttségi mutatója 83% volt. A fogvatartottak 75%-a hat hónapnál kevesebb időt tölt bezárva, és 40 000-50 000 személy kerül börtönbe minden évben. A büntetés-végrehajtási rendszer kapacitástöbblet helyzetét több tényező kombinációja magyarázza: a büntetőjogi elmarasztalások számának stabilizálódása, az alternatív büntetések tömeges méretű alkalmazása, jelentős erőfeszítés új büntetés-végrehajtási intézetek építésére, felhagyás az egyéni zárkás elhelyezés elvével.

Svájcban a szövetségi jog úgy rendelkezik, hogy a rövid tartamú szabadságvesztéseket elvben fél-fogvatartás vagy elkülönített nappalok formájában hajtják végre. E két végrehajtási módhoz előírt feltételek hiányában (például, ha a fogvatartott szökés vagy bűnismétlés kockázatát mutatja) a fogvatartottnak a büntetését rendes rezsimben kell letöltenie. E két végrehajtási formának a célja az elítélt deszocializálásának elkerülése, elősegítve azt, hogy folytassa keresőtevékenységét.¹³

13 A. Baechtold: Exécution des peines: L'exécution des peines et mesures concernant les adultes en Suisse. A büntetések végrehajtása: A felnőttekre kiszabható büntetések és intézkedések végrehajtása Svájcban. Bern, Stämpfli, 2008. 53., 145., 43. és következő jegyzetek.

UDVARHELYI BENCE¹

A TÁRSADALMI INNOVÁCIÓ PÉNZÜGYI ALAPJAINAK BÜNTETŐJOGI VÉDELME AZ EURÓPAI UNIÓBAN A RÓMAITÓL A LISSZABONI SZERZŐDÉSIG²

1. Bevezető gondolatok

Montecuccoli olasz származású hadvezér szállóigéje szerint „*A háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz, pénz*”. Ez a mondás számos téren a mai modern világunkban is érvényes lehet, így – sok más mellett – a társadalmi innováció sem nélkülözheti a pénzügyi források meglétét. Az össztársadalmi érdekeket szolgáló technológiák, megoldások, produktumok, illetve az ezek létrejöttéhez vezető folyamatok, eljárások gyakran részesülnek különböző – hazai vagy nemzetközi forrásból származó – anyagi támogatásban. E tekintetben különösen fontos szerepet játszik az Európai Unió, amely – elsősorban a közös agrárpolitika és kohéziós politika terén – tevékenységek széles körét részesíti támogatásban. Az ezzel kapcsolatos kiadások finanszírozása az uniós költségvetésből történik.

Az Európai Unió a *tagállamoktól független, önálló költségvetéssel* rendelkezik, amely összege évente *130-150 milliárd euró*. E hatalmas összeg azonban szükségszerűen magára vonja a bűnelkövetők figyelmét is, akik rendkívül változatos módokon és eszközökkel arra törekednek, hogy az uniós költségvetésből kisebb-nagyobb összeget jogellenesen megszerezzenek. Az Európai Unió költségvetése sokféle, rendkívül változatos kriminális magatartás célpontjává vált, ami rákényszeríti az Uniót a pénzügyi érdekei védelmének biztosítására. A pénzügyi érdekek sérelmére elkövetett *csalások és egyéb szabálytalanságok* ugyanis jelentős bevételkiesést okoznak az Unió költségvetésének, ami által csökken az újra elosztható források összege, és ezáltal az Unió által finanszírozott tevékenységek köre is. Az Európai Unió természetesen hamar belátta, hogy a költségvetését hatékony védelemben

1 Dr. Udvarhelyi Bence PhD, tudományos segédmunkatárs, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet

2 A tanulmányban ismertetett kutatómunka az EFOP-3.6.1-16-2016-00011 jelű „Fiatallódó és Megújuló Egyetem – Innovatív Tudásváros – a Miskolci Egyetem intelligens szakosodást szolgáló intézményi fejlesztése” projekt részeként – a Széchenyi 2020 keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

kell részesítenie, amelyhez végső eszközként a büntetőjogot is igénybe kell vennie. Az *Európai Unió pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme* az európai integráció elmélyülésével párhuzamosan erősödött, a Lisszaboni Szerződés hatályos szabályozásáig azonban hosszú és – az Unió sokáig hiányzó büntetőjogi kompetenciái miatt – rögzös út vezetett.

Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelmével kapcsolatos fejlődési tendenciákat és aktuális kihívásokat két egymást követő és egymással összefüggő tanulmányban kívánjuk górcső alá venni. A jelen első tanulmányban – az Európai Unió költségvetésének és a büntetőjogi védelem szükségességének rövid ismertetését követően – a pénzügyi érdekek védelmének fejlődését mutatjuk be az elsődleges jogforrások tükrében a kezdetektől a Lisszaboni Szerződés hatályos szabályozásáig. A következő cikk pedig a Lisszaboni Szerződés megerősített büntetőjogi jogalapjai alapján elfogadott új csalás elleni irányelvet, illetve a magyar büntetőjog uniós pénzügyi érdekek védelmét célzó szabályait vizsgálja.³

2. Az Európai Unió költségvetése

Az Európai Unió költségvetése sajátos jelleget mutat, különbözik mind a nemzetközi szervezetek, mind a nemzetállamok költségvetéseitől. Egyrészt sokkal szélesebb körű, mint a hagyományos nemzetközi szervezetek költségvetései, amelyek általában csak saját működésük, igazgatásuk biztosítására törekszenek. A nemzetközi szervezetekkel szemben az uniós költségvetés jelentős szabályozó, forrás-újraelosztó funkciót lát el, fő célja az uniós politikák és tevékenységek támogatása, az igazgatási jellegű költségek mindössze a kiadások körülbelül 5%-át teszik ki. Másrészt viszont az Unió költségvetése jóval szűkebb a nemzeti költségvetéseknél, mivel az Unió GDP-jének alig 1%-át osztja újra, szemben az állami büdzsékkal, amelyek a GDP 30-50%-a felett rendelkeznek. További különbség, hogy az Unió csak elenyésző mértékben finanszíroz közjavakat és közszolgáltatásokat.⁴

Az Európai Unió pénzügyeivel kapcsolatos hatályos szabályokat az *Európai Unió Működéséről szóló Szerződés* 310–325. cikke tartalmazza. A nemzeti költségvetésekkel szemben

3 Megjegyezni kívánjuk, hogy a két tanulmány kizárólag az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmével kapcsolatos anyagi büntetőjogi szabályokat elemzi. Terjedelmi korlátok miatt nem térünk ki a pénzügyi érdekek védelmének adminisztratív eszközeire, valamint a büntető eljárásjog körébe tartozó intézményekre (például az Európai Ügyészség kérdéseire).

4 HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG-ORAC, Budapest, 2011. 252; HORVÁTH Zoltán – ÓDOR Bálint: *Az Európai Unió szerződéses reformja – Az Unió Lisszabon után*. HVG-ORAC, Budapest, 2008. 188.

az Unió költségvetésének nem lehet hiánya, a bevételeknek és a kiadásoknak egyensúlyban kell állniuk. A költségvetési év megegyezik a naptári évvel, azaz minden év január 1-jétől december 31-éig tart. 1988 óta az éves költségvetést ún. *többéves pénzügyi keretekben* meghatározott kötelezettségvállalási és kifizetési előirányzatok keretein belül lehet elfogadni. A többéves pénzügyi keret hosszú távú stabilitást biztosít, és jelentősen megkönnyíti az éves költségvetések elfogadását.⁵ A legalább 5 éves időszakra⁶ vonatkozó pénzügyi keretet a Tanács, az Európai Parlament egyetértésével, egyhangú szavazattal fogadja el. A többéves pénzügyi keret kiadási kategóriánként meghatározza a kötelezettségvállalási és a kifizetési előirányzatok éves felső határát, amellyel az Unió éves költségvetéseinek összhangban kell lenniük.⁷ Az éves költségvetést különleges jogalkotási eljárás keretében a Bizottság javaslatára a Tanács és a Parlament fogadja el⁸, és azt a Bizottság a tagállamokkal együtt – a hatékony és eredményes pénzgazdálkodás elveinek tiszteletben tartásával⁹ – hajtja végre.¹⁰

2.1. A költségvetés bevételei

A közös költségvetést az európai integráció kezdeti időszakában *tagállami hozzájárulásokból*, majd a tagállamok döntése alapján 1970-től az ún. *saját forrásokból* finanszírozzák.¹¹ A tagállami hozzájárulásokkal ellentétben a saját források a tagállamok döntése nélkül, automatikusan megilletik az Uniót, ezáltal a költségvetés immár sokkal kevésbé függ a tagállamok finanszírozási hajlandóságától.¹² Saját forrásokat ugyanis a Tanács hozhat létre és szüntethet meg, az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően, különleges

5 HORVÁTH (2011) 252–254.

6 Jelenleg egy 2014–2020 közötti 7 éves időszakra vonatkozó pénzügyi keret van érvényben.

7 EUMSZ. 312. cikk

8 EUMSZ. 314–316. cikk

9 EUMSZ. 310. cikk (5) bekezdés

10 EUMSZ. 317. cikk. A költségvetési eljárásról lásd bővebben: ERDŐS Éva: *Az Európai Unió költségvetése*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bünygyi együttműködési rendszerében*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 58–62.; HORVÁTH – ÓDOR (2008) 194–195.; OPPERMAN, Thomas – CLASSEN, Claus Dieter – NETTESHEIM, Martin: *Europarecht. Ein Studienbuch*. C. H. Beck, München, 2014. 94–95.

11 DANNECKER, Gerhard: *Strafrechtlicher Schutz der Finanzinteressen der Europäischen Gemeinschaft gegen Täuschung*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 3/1996. 577.; FARKAS Ákos: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. Osiris, Budapest, 2001. 25.; JACSÓ Judit: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor, Miskolc, 2017. 35.

12 HORVÁTH – ÓDOR (2008) 189.

jogalkotási eljárás keretében, egyhangú szavazattal elfogadott határozatokban.¹³ A költségvetés bevételi forrásainak legnagyobb részét nemzeti szabályaik alapján a tagállamok szedik be, tartják nyilván és meghatározott ütemezésben bocsátják az Unió rendelkezésére.¹⁴ Az Európai Unió költségvetésének bevételi oldala az alábbi négy forrásból áll: hagyományos saját források, hozzáadottérték-adó forrás, GNI-forrás és az egyéb bevételek.

a) A *hagyományos saját források* körébe sorolhatók a vámok, a mezőgazdasági lefölözések és a cukorilletékek. *Vámokat* a harmadik országból behozott termékek után kell fizetni, a bevétel meghatározott hányadát (jelenleg a vám 25%-át) a beszedő tagállamok az adminisztratív költségeik fedezésére megtarthatják. A vámhoz hasonló jellegű *mezőgazdasági lefölözés* az alacsonyabb világpiaci és a magasabb uniós ár közti különbségek kiegyenlítését és az uniós termelők védelmét célzó, folyamatosan változó összeg, amelyet az importőrnek kellett megfizetnie a termék behozatala során. 1995-ben a lefölözés lényegében megszűnt, mivel a GATT uruguayi fordulója értelmében ezt a kereskedelemkorlátozó intézkedést is vámosítani kellett. Legfontosabb különbség, hogy míg az ipari termékekre kivetett vámok viszonylag stabilak, addig a mezőgazdasági lefölözések a világpiaci ár változása folytán ún. mozgó vámnak minősülnek. Az agrártermékek közül a *cukortermékekre* némileg eltérő szabályozás vonatkozik, itt nem vámot, hanem *illetéket* kell fizetni.

b) A *hozzáadottérték-adó (HÉA) forrás* összegét a tagállamokban beszedett HÉA összege adja. Ez nem tekinthető valódi uniós adónak, mivel nem adódik hozzá a nemzeti adókulcsokhoz, hanem a tagállamok havonta, az adott költségvetési évre meghatározott összeg arányos részeként fizetik be. Az adókulcs kezdetben 1,4% volt, amely a későbbiekben folyamatosan csökkent, a jelenlegi 2014-2020 közötti időszakban 0,3%. A befizetendő rész a tagállamok GNP-jének 50%-áig vehető figyelembe.

c) A *GNI-forrást* a saját források kiegészítése és a tagállamok teherviselésének kiegyenlítése céljából vezették be 1988-ban. A forrás a tagállamok GNP-jének arányában megállapított egyenlegező tétel, amely célja, hogy a korábbi saját forrásokat oly mértékben egyenlítsse ki, hogy így az egyes tagállami befizetések a bruttó nemzeti termék adott évre az Unió által előre meghatározott arányát tegyék ki. Ez az arány a 2014-2020 közötti ciklusban az Európai Unió GNI-jének maximum 1,23%-a lehet.

d) Végül, a költségvetés *egyéb bevételei* körébe sorolhatók többek között az előző évben fel nem használt tételek, az Unió tisztségviselői által teljesített adóbefizetések, ingó vagyontárgyak értékesítéséből származó bevételek, az Unió által kiszabott bírságok, valamint a banki kamatok bevételei.¹⁵

13 EUMSZ. 311. cikk

14 LÁRIS Liliána: *Időszerű büntetőjogi kérdések a költségvetést károsító új bűncselekmények kapcsán: dióhéjban az „európai csalásokról”*. Ügyészek Lapja, 2011/5. 26.

15 ERDŐS (2005) 52–53; FARKAS (2001) 25–26.; HORVÁTH (2011) 254–256.; MURAWSKA, Agnieszka Aleksan-

2.2. A költségvetés kiadásai

Az uniós költségvetés kiadási oldala hagyományosan az uniós intézmények fejezeteire oszlik, melyek tartalmazzák az intézmények adminisztratív, intézményi kiadásainak fejezetéül szolgáló előirányzatokat. Ezek közül a legjelentősebb az Európai Bizottság fejezete, amely a működési költségek mellett fejezetekre, címekre, tételcsoportokra és tételekre bontva tartalmazza az *uniós politikák és tevékenységek finanszírozására* szolgáló előirányzatokat.¹⁶ 2007-től a költségvetés kiadásait az alábbi öt kategória szerint csoportosítják, amely közül az első két csoport adja a kiadások több mint 80%-át.

a) *Fenntartható növekedés*. Ebbe a kiadási kategóriába tartozik egyrészt a *versenyképesség biztosítása*, amely a kutatásra és technológiai fejlesztésre, az oktatásra és szakképzésre, az energia- és közlekedési hálózat fejlesztésére, a biztonságára és a környezet fenntarthatóságára, a belső piac és az azt kísérő politikák támogatására, illetve a foglalkoztatási és szociálpolitika megvalósítására szánt összegeket foglalja magába. A másik alkategóriát a *gazdasági és társadalmi kohéziós politika* kiadási tételei alkotják.

b) *Természeti erőforrások*. Ez a kiadási kategória tartalmazza a *közös agrár- és halászati politika* kiadásait, valamint egyes *környezetvédelemmel* kapcsolatos kiadásokat.

c) *Uniós polgárság és a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése*. Ide tartoznak a határvédelemmel, a menekültügyi politikával, az intézményépítéssel, a közjavakhoz való hozzáféréssel, az élelmiszerbiztonsággal, a közegészségüggyel, a fogyasztóvédelemmel, a kultúrával és audiovizuális szektorral, az ifjúsággal, valamint a tájékoztatással és a polgárokkal való párbeszéddel kapcsolatos költségek.

d) *Az Unió mint globális szereplő*. Ez a kategória tartalmazza az Unió világpolitikai és világgazdasági szereplőként megvalósítandó céljaihoz kapcsolódó kiadásokat. Ide sorolhatók a tagjelölt országoknak nyújtott előcsatlakozási támogatások, a szomszédpolitikai kiadások, a polgári válságmegelőzés és -kezelés költségei, illetve a fejlődő országoknak nyújtott támogatások és a humanitárius segélyek. Itt szerepelnek továbbá a tartalékok is.

e) *Igazgatási költségek*. Ebbe a kategóriába tartoznak az uniós intézmények működési, igazgatási ráfordításai, valamint a tisztviselői nyugdíjak és az európai iskolák kiadásai.¹⁷

dra: *Administrative Anti-Fraud Measures within the European Union. Necessity and Means*. Nomos, Baden-Baden, 2008. 28–32.; OPPERMANN – CLASSEN – NETTESHEIM (2014) 89–91.

16 ERDŐS (2005) 51.; HALÁSZ Zsolt: *Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének jogi eszközei – a közösségi intézmények és a magyar szabályozás összefüggései*. Magyar Közigazgatás, 2006/10. 620.

17 HORVÁTH (2011) 258–260.; OPPERMANN – CLASSEN – NETTESHEIM (2014) 92–94.

3. Az Európai Unió pénzügyi érdekei mint szupranacionális jogtárgyak

Az Európai Unió hamar felismerte, hogy az önálló költségvetés létrejöttével párhuzamosan annak védelmét is meg kell teremteni, hiszen az uniós költségvetésből származó összegek a bűnelkövetők számára is vonzó célpontot jelentenek. Az Európai Uniónak elemi érdeke fellépni a pénzügyi érdekeit sértő csalásokkal és egyéb bűncselekményekkel (például a vesztegetés, a pénzmosás, a hűtlen kezelés vagy a hivatali visszaélés) szemben, hiszen bár a hivatalos adatok szerint a csalások által érintett összeg mindössze a *költségvetés 1-2%-át* teszi ki, egyes becslések szerint *az uniós büdzsé 10-20%-a* tűnik el különböző jogellenes módokon.¹⁸

E bűncselekmények folytán tehát az *Unió jelentős bevételektől esik el*. Mivel az Unió költségvetését közvetett módon részben az adófizető polgárok pénzéből is finanszírozzák, a költségvetést sértő bűncselekmények az adófizetőket is megkárosítják.¹⁹ A csalás elleni küzdelem szupranacionális kereteinek megteremtése azonban nemcsak gazdasági, hanem politikai okokkal is alátámasztható. A pénzügyi érdekeket sértő csalások elszaporodása *megkérdőjelezi az integráció gondolatát és veszélyezteti az integrációs folyamatokat*.²⁰

18 Lásd például: FARKAS Ákos: *Egy lehetséges Európai Unió büntetőjog fejlődésének állomásai*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 5. Bóbor, Miskolc, 2003. 103.; FROMM, Ingo Erasmus: *Der strafrechtliche Schutz der Finanzinteresse der EG. Die Frage der Einführung einer supranationalen Strafrechtskompetenz durch Artikel 280 IV EGV*. Springer, Berlin–Heidelberg–New York, 2004. 13.; JACSÓ (2017) 36.; RASNER, Andreas: *Erforderlichkeit, Legitimität und Umsetzbarkeit des Corpus Juris Florenz*. Duncker & Humblot, Berlin, 2005. 56–57.; SATZGER, Helmut – ZIMMERMANN, Frank: *The Protection of EC Financial Interests by Means of Penal Law*. In: Bassiouni, M. Cherif – Militello, Vincenzo – Satzger, Helmut (ed.) *European Cooperation in Penal Matters: Issues and Perspectives*. Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Padova, 2008. 171.; SIEBERT, Thomas: *The European Fight against Fraud – The Community's Competence to Enact Criminal Laws and Its Power to Approximate National Criminal Law by Directives*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 16/1, 2008. 89.; TIEGS, Heiko W. A.: *Betrugsbekämpfung in der Europäischen Gemeinschaft. Eine Bestandsaufnahme des englischen und deutschen Strafrechts zum Schutz der EG-Finanzinteressen*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2006. 57–58.; WILLIAMS, Aled: *Fighting fraud in the EU: a note on icebergs and evidence*. *ERA Forum*, Vol. 14/2, 2013. 229–234.

19 HOLÉ Katalin: *Gondolatok az Európai Ügyészségről*. In: Gellér Balázs (szerk.): *Györgyi Kálmán ünnepi kötet*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 309.; HORNYÁK Szabolcs: *EUMSz. 325. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 3. kötet: *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata II*. CompLex, Budapest, 2011. 3251.

20 LIGETI Katalin: *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 185.

A költségvetést érintő csalások jelentősen csökkentik az Unió által újraosztott források összegét, ami *veszélyezteti az egyes uniós szakpolitikák végrehajtását*. Az uniós pénzek felhasználásának nem megfelelő ellenőrzése ezenkívül hosszútávon a *polgárok Unió működésébe vetett bizalmát is megrendítheti*.²¹

Mindezek miatt különösen fontos feladatot jelent az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények elleni fellépés megfelelő kereteinek megteremtése. A védelem biztosítása érdekében természetesen számos büntetőjogon kívüli, így elsősorban közigazgatási jogi és polgári jogi eszköz is igénybe vehető, azonban a jogtárgyat sértő cselekmények súlyossága emellett a *büntetőjogi szankciók* alkalmazását is szükségessé teszi.²²

Az Európai Unió pénzügyi érdekei ún. *szupranacionális jogtárgynak*, vagyis olyan védendő értéknek tekinthető, amely kifejezetten az Európai Unióhoz mint szupranacionális entitáshoz kapcsolódik, és amely így túlnyúlik egy adott állam érdekein.²³ A szupranacionális jogtárgyakat sértő cselekmények üldözése kizárólag a tagállamok büntetőjoga segítségével nem oldható meg, hiszen a klasszikus nemzeti büntetőjog hatálya általában nem terjed ki a többi állam vagy a nemzetközi szervezetek – pénzügyi és egyéb – érdekeinek védelmére.²⁴

Mivel a nemzeti büntetőhatalom gyakran nem mutat érzékenységet a nemzeti szinten kívüli vagy afeletti jogsértésekre, szükség van a *tagállamokon túlnyúló, egységes, uniós szintű védelem megteremtésére*.²⁵

21 FROMM (2004) 16–21.; JACSÓ Judit: *Gondolatok az Európai Unió költségvetésének büntetőjogi védelméről a Lisszaboni Szerződés tükrében*. In: Róth Erika (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. h. c. Horváth Tibor professor emeritus 85. születésnapja tiszteletére*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 9. Bíbor, Miskolc, 2012. 66.; MURAWSKA (2008) 54.

22 MADAI Sándor: *Gondolatok az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértéséről*. Rendészeti Szemle, 2010/2. 90.

23 BÁRD Petra: *Jogállamiság és európai büntetőpolitika*. Jogtudományi Közlöny, 2016/9. 438.; KARSAI Krisztina: *Mozaikkép a közösségi pénzügyi érdekek büntetőjogi védelméről*. Európai Jog, 2002/5. 19–20.; KIS Norbert: *A közigazgatási büntetőhatalom alkotmányossági és jogpolitikai dilemmái*. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. 169.; LIGETI Katalin: *Strafrecht und strafrechtliche Zusammenarbeit in der Europäischen Union*. Duncker & Humblot, Berlin, 2005. 22.

24 KAIIFA-GBANDI, Maria: *The Commission's Proposal for a Directive on the Fight Against Fraud to the Union's Financial Interests by Means of Criminal Law (COM (2012) 363 final) – An Assessment Based on the Manifesto for a European Criminal Policy*. European Criminal Law Review, Vol. 2/3, 2012. 321.; SIEBER, Ulrich: *Einführung: Entwicklung, Ziele und Probleme des Europäischen Strafrechts*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos, Baden-Baden, 2014. 89.

25 Vö. BÉKÉS Ádám: *Nemzetek feletti büntetőjog az Európai Unióban*. HVG-ORAC, Budapest, 2015. 61.

4. A pénzügyi érdekek szupranacionális védelmének kezdeti lépései

Az *Európai Közösségek alapító szerződése*i még nem tartalmaztak a pénzügyi érdekek védelmére vonatkozóan büntetőjogi rendelkezéseket. Ez elsődlegesen arra a tényre vezethető vissza, hogy a büntetőjog hosszú ideig kívül esett az Európai Közösségek hatáskörén, ezáltal az uniós költségvetést sértő cselekmények elleni fellépés is sokáig csak *közigazgatási eszközökre* korlátozódott.

A kifejezett büntetőjogi felhatalmazás ellenére az Európai Közösség viszonylag korán felismerte a visszaélések elleni büntetőjogi fellépés szükségességét. Erről tanúskodik, hogy a Bizottság már az 1960-as években felhívta a figyelmet a *közösségi intézményekben elkövetett csalások és korrupció veszélyeire*.²⁶ A pénzügyi érdekek védelmét kezdetben ún. *szektorális irányelvekkel* próbálták megteremteni, azonban az egységes szabályozás hiánya és a Bizottság ellenőrzési jogosítványának eltérősége országonként különböző szintű védelemhez vezetett, ami szintén felvetette a közösségi szintű védelem kialakításának igényét.²⁷

A pénzügyi érdekek büntetőjogi védelmének kérdése az 1970-es években vált igazán hangsúlyossá, mivel ekkor került sor a költségvetés struktúrájának átalakítására, a saját források bevezetésére, valamint a közös agrárpolitika kialakítására. Mindezek hatására új pénzügyi források nyíltak meg, amelyek jelentős visszaélésre adtak lehetőséget.²⁸ A veszélyt felismerve a Bizottság már 1976-ban kidolgozott egy *egyezménytervezetet*²⁹, amely a Közösség pénzügyi érdekeinek egységes büntetőjogi védelmét kívánta biztosítani. Az egyezmény az asszimiláció elvén nyugodott volna, a tervezet azonban a tagállamok ellenállása miatt végül nem került elfogadásra.³⁰ A Közösség pénzügyi érdekei ellen irányuló jogellenes cselekmények büntetőjogi szankcionálása így a Közösség hiányzó büntetőjogi kompetenciája miatt továbbra is tagállami hatáskörben maradt, a közösségi jogalkotónak

26 HORNYÁK (2011) 3252.

27 KARSAI (2002) 14.

28 MADAI (2010) 91.

29 Draft for a Treaty I. amending the Treaties establishing the European Communities so as to permit the adoption of common rules on the protection under criminal law of the financial interests of the Communities and the prosecution of infringements of the provisions of those Treaties II. amending the Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities so as to permit the adoption of common rules on the liability and protection under criminal law of officials and other servants of the European Communities [HL C 222., 1976. 09. 22.]

30 KARSAI Krisztina: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 46.

a pénzügyi érdekek védelmére az 1990-es évekig elsősorban *közigazgatási jog eszközök*³¹ álltak rendelkezésére.³²

5. A görög kukoricacsalás ügyében hozott ítélet és következményei

A pénzügyi érdekek védelme terén fontos mérföldkövet jelentett az Európai Bíróság *görög kukoricacsalás ügyben* hozott döntése. Az 1989-ben hozott ítélet értelmében a tagállamok kötelesek a közösségi jogi jogsértések elkövetőit *ugyanúgy szankcionálni, mint a nemzeti jogi jogsértések elkövetőit*. A szankciók megválasztásának joga a tagállamoknál marad, akiknek azonban ügyelniük kell arra, hogy a közösségi jog megsértését *hasonló anyagi jogi és eljárásjogi feltételek* mellett szankcionálják, mint a nemzeti jogot sértő, hasonló jellegű és jelentőségű cselekményeket, valamint arra, hogy a szankciók egyébként *hatékonyak, arányosak és visszatartó erejűek* legyenek. A nemzeti hatóságoknak továbbá ugyanazzal a gondossággal és körültekintéssel kell eljárniuk a közösségi jog megsértésének esetén, mint ahogyan az azoknak megfelelő nemzeti jogszabályok alkalmazása során eljárnak.³³

Az Európai Bíróság ítéletében megfogalmazott, ún. *asszimiláció alapelve* tehát arra kötelezte a tagállamokat, hogy a nemzeti jogtárgyakat védő tényállások hatályát terjesszék ki a *hasonló jellegű és jelentőségű*³⁴ *szupranacionális jogtárgyakra* is.³⁵ Ebből következik, hogy amennyiben az adott tagállam a saját költségvetését a nemzeti jogban büntetőjogi védelemben részesíti, akkor az azonos szupranacionális jogtárgy, vagyis az uniós költségvetés

31 Lásd például: Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló, 1995. december 18-i 2988/95/EK, Euratom tanácsi rendelet [HL L 312., 1995. 12. 23., 1-4.], az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek csalással és egyéb szabálytalansággal szembeni védelmében a Bizottság által végzett helyszíni ellenőrzésekről és vizsgálatokról szóló, 1996. november 11-i 2185/95/Euratom tanácsi rendelete [HL L 292., 1996. 11. 15., 2-5.]

32 FARKAS Ákos: *Az OLAF szerepe az EU csalások elleni fellépésében*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Az Európai Csalás elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bünygyi együttműködési rendszerében*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 11.

33 68/88. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2965.] 22–25. pont.

34 Lásd: HECKER, Bernd: *Europäisches Strafrecht*. Springer, Berlin–Heidelberg, 2012. 237–238.

35 AMBOS, Kai: *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht – Rechtshilfe*. C. H. Beck, München, 2014. 567.; SAFFERLING, Christoph: *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht*. Springer, Heidelberg–Dordrecht–London–New York, 2011. 459.

sérelmére elkövetett cselekményeket is büntetőjogi eszközökkel kell szankcionálnia.³⁶ E tekintetben tehát az asszimiláció elve – az uniós integráció történetében először – kifejezett *kriminalizációs kötelezettséget* rótt a tagállamokra.

Az asszimiláció elvének hátránya, hogy annak alkalmazása pusztán a szupranacionális és a nemzeti jogtárgyak védelme közötti különbségeket számolja fel, de *nem jár a tagállamok nemzeti jogainak harmonizációjával, egymáshoz közelítésével.*³⁷ Ebből következik, hogy ha minden állam a saját nemzeti jogát terjeszti ki ezen jogtárgyak védelmére, akkor a védelem ugyan hasonló lesz, de ez a nemzeti jogok közötti különbségeket nem küszöböli ki, így a szupranacionális jogtárgy védelme továbbra is tagállamonként eltérő szintű lesz. Nem alkalmazható az asszimiláció elve akkor sem, ha a belső jogból hiányzik az összehasonlítható jogi tárgy, vagyis ha a nemzeti jog az adott szupranacionális jogtárgy tagállami megfelelőjét nem vagy nem megfelelően védi. A közösségi jogalkotó tehát az asszimiláció elvének bevezetésével látszólag megteremtette ugyan a Közösség pénzügyi érdekeinek védelmét, de *nem biztosított azonos szintű védelmet az egyes tagállamokban*, hiszen megengedte az eltérő szabályozások fenntartását, ami azonban veszélyt jelentett a *csalás elleni egységes és hatékony közösségi fellépés* számára.³⁸

6. A csalások elleni küzdelem a Maastrichti Szerződés alapján

Az Európai Bíróság által deklarált *asszimilációs alapelvet* az 1992-ben aláírt *Maastrichti Szerződés* intézményesítette, amely következtében a csalás elleni küzdelem immár *elsőleges jogforrási rögzítést* is nyert. A Maastrichti Szerződés ennek megfelelően kimondta, hogy a tagállamok a Közösség pénzügyi érdekeit sértő csalások leküzdésére kötelesek

36 KARSAI Krisztina: *Az Európai Bíróság szerepe az európai büntetőjog alakításában*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 724. Vö. TIEDEMANN, Klaus: *Europäisches Gemeinschaftsrecht und Strafrecht*. Neue Juristische Wochenschrift, 1/1993. 25.

37 Vö. HECKER (2012) 228; HEGER, Martin: *Einwirkungen des Europarechts auf das nationale Strafrecht*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos, Baden-Baden, 2013. 186.; TIEDEMANN, Klaus: *Die Europäisierung des Strafrechts*. In: Kreuzer, Karl F. – Scheuing, Dieter H. – Sieber, Ulrich (Hrsg.): *Die Europäisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europäischen Union*. Nomos, Baden-Baden, 1997. 144.

38 JACSÓ (2017) 39.; KARSAI: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései* i. m. 44–45., 103–104.; KARSAI Krisztina: *Az „asszimilációs szabályozás” jellegzetességei a közösségi jogban*. Állam- és Jogtudomány, 2004/3-4. 275–276.

megtenni ugyanazokat az intézkedéseket, mint amelyeket a saját pénzügyi érdekeiket sértő csalás leküzdésére tesznek. A tagállamok továbbá összehangolják a Közösség pénzügyi érdekeinek csalással szembeni védelmét célzó tevékenységüket, amely érdekében a Bizottság segítségével megszervezik a közigazgatásuk megfelelő hatáskörrel rendelkező részlegi közötti szoros és rendszeres együttműködést.³⁹

A Maastrichti Szerződés ezenkívül a *bel- és igazságügyi együttműködést szabályozó III. pilléres együttműködés* keretében deklarálta, hogy a tagállamok az Unió célkitűzéseinek elérése céljából és az Európai Közösség hatásköreinek sérelme nélkül közös érdekű ügynek tekintik a *nemzetközi méreteket öltő csalás elleni küzdelmet*.⁴⁰ Ezzel megnyílt az út, hogy az uniós jogalkotó – kizárólag a III. pilléres együttműködés keretében, speciális jogforrásokban – büntetőjogi tárgyú intézkedéseket fogadjon el a pénzügyi érdekeket sértő cselekmények tárgyában. Hangsúlyozni kívánjuk azonban, hogy az I. pillér keretében az Unió továbbra sem rendelkezett büntetőjogi hatáskörökkel.

A Szerződés felhatalmazása alapján az uniós tagállamok 1995. június 26-án egy egyezményt fogadtak el az *Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről*⁴¹, amely lefektette az egységes uniós fellépés alappilléreit. A PIF egyezménynek is nevezett dokumentum meghatározta az *Európai Közösségek pénzügyi érdekeit sértő csalás tényállását* és kötelezte a tagállamokat, hogy a felsorolt megatartásokat *nyilvánítsák bűncselekménnyé és hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal büntessék*. Az egyezményhez később *három kiegészítő jegyzőkönyvet* is csatoltak, amelyek a pénzügyi érdekeket sértő egyéb bűncselekmények (korrupció és pénzmosás), valamint a jogi személyek szankcionálásáról rendelkeztek.⁴²

A PIF egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei kétséggkívül jelentős állomást jelentettek az Unió pénzügyi érdekeit sértő cselekmények elleni küzdelemben, hiszen ezek voltak az első olyan dokumentumok, amelyek kifejezetten az uniós költségvetést sértő cselekmények

39 EK-Szerződés 209a. cikk

40 EU-Szerződés K.1. cikk 5. pont

41 A Tanács jogi aktusa (1995. július 26.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény létrehozásáról [HL C 316., 1995. 11. 27., 48–57.]

42 A Tanács jogi aktusa (1996. szeptember 27.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez csatolt jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 313., 1996. 10. 23., 1–11.], a Tanács jogi aktusa (1996. november 29.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3 cikke alapján, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezménynek az Európai Közösségek Bírósága által, előzetes döntéshozatal révén történő értelmezéséről szóló jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 151., 1997. 05. 20., 1–14.], a Tanács jogi aktusa (1997. június 19.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény második jegyzőkönyve szövegének kidolgozásáról [HL C 221., 1997. 07. 19., 11–22.]

büntetőjogi szankcionálását írták elő. Hátrányként értékelhetjük, hogy a *tagállami ratifikációk elhúzódása* miatt az egyezmény és a kiegészítő jegyzőkönyvek csak hosszabb idő elteltével léptek hatályba. További problémát jelentett, hogy mivel az Uniónak nem volt jogi eszköze a III. pilléres jogforrások végrehajtásának ellenőrzésére, a tagállamok többsége *nem vagy nem megfelelően ültette át* az egyezmény és a kiegészítő jegyzőkönyvek rendelkezéseit a nemzeti jogába.⁴³

7. A pénzügyi érdekek védelme az Amszterdami Szerződésben

Az Unió pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme terén a következő fontos állomást az 1997-ben aláírt *Amszterdami Szerződés* jelentette, amely átvette és jelentősen kibővítette a Maastrichti Szerződés csalások elleni szabályozását. A Szerződés értelmében a Közösség és a tagállamok közösen lépnek fel a csalás és a pénzügyi érdekeket sértő minden egyéb jogellenes tevékenység ellen. A Szerződés fenntartotta az asszimiláció elvét, és kimondta, hogy a pénzügyi érdekek védelme érdekében hatékony és elrettentő hatású intézkedéseket kell elfogadni.⁴⁴ A Szerződés fontos újítása, hogy a Tanács *jogalkotási felhatalmazást* kapott, hogy a Közösség pénzügyi érdekeit sértő csalások elleni küzdelem terén hozza meg a szükséges intézkedéseket, amelyek biztosítják a tagállamokban a hathatós és azonos mértékű védelmet. A jogalkotási felhatalmazásnak korlátja, hogy az elfogadott intézkedések *nem érinthetik sem a nemzeti büntetőjog alkalmazását, sem a nemzeti igazságszolgáltatást*.⁴⁵

Az EK-Szerződés e korlátozó rendelkezése ugyanakkor heves értelmezési vitákat váltott ki mind az uniós szervek, mind pedig a jogirodalom képviselői körében. A szöveg értelmezése során *kétféle álláspontot* lehetett elkülöníteni. Az egyik értelmezés szerint a Szerződés e kikötése *teljesen kizárja*, hogy az Európai Unió a pénzügyi érdekek védelme terén az I. pillér keretei között szupranacionális büntetőjog normákat alkosson. Az uniós jogalkotó így az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés alapján kizárólag preventív, büntetőjogon kívüli (közigazgatási) intézkedések meghozatalára jogosult, büntetőjogi eszközök elfogadására a csalás elleni küzdelem tárgyában kizárólag a III. pilléres együttműködés

43 Lásd: Report from the Commission: Implementation by Member States of the Convention on the Protection of the European Communities' financial interests and its protocols [COM(2004) 709., 2004. 10. 25.], Second Report from the Commission: Implementation by Member States of the Convention on the Protection of the European Communities' financial interests and its protocols [COM(2008) 77., 2008. 02. 14.].

44 EK-Szerződés 280. cikk (1)–(2) bekezdés

45 EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés

keretében van lehetőség. A korlátozás másik, szűkebb értelmezése szerint ugyanakkor a *rendelkezés hatálya csak a büntető jogalkalmazásra és a nemzeti igazságszolgáltatási szervezetre terjed ki*, a jogalkotásra viszont nem.⁴⁶ E nézőpont értelmében tehát az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdése a büntetőjogi intézkedések elfogadására is felhatalmazást ad. A cikkben szereplő kikötés ebben az esetben mindössze azt jelenti, hogy az uniós büntetőjogi szabályozás nem léphet a nemzeti büntetőjog helyébe, mindössze kiegészítheti azt, ha az nem biztosít megfelelő védelmet.⁴⁷

Ez utóbbi értelmezés mellett foglalt állást 2001-ben az *Európai Bizottság* is, amikor az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésére hivatkozva egy irányelvjavaslatot nyújtott be a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme tárgyában.⁴⁸ A Tanács azonban óvakodott attól, hogy a jogalkotási felhatalmazását tágan értelmezze, így végül a Bizottság 2001. évi irányelvjavaslata nem került elfogadásra, ami arra utalt, hogy a tagállamok nem fogadták el az EK-Szerződés 280. cikkét a büntetőjogi jogalkotás lehetséges forrásaként.⁴⁹

A tagállamok álláspontjához hasonlóan a szakirodalmi vélemények többsége is amellett foglalt állást, hogy az Európai Unió hatásköre az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdése alapján kizárólag büntetőjogon kívüli eszközökre korlátozódik, és a *Szerződés nem ad felhatalmazást az Unió számára az I. pillérben szupranacionális büntetőjogi rendelkezések elfogadásra*.⁵⁰

46 FARKAS (2001) 24.; FARKAS (2003) 103.

47 JACSÓ (2012) 79.; RHEINBAY, Susanne: *Die Errichtung einer Europäischen Staatsanwaltschaft*. Duncker & Humblot, Berlin, 2014. 20.; SATZGER, Helmut: Art. 325 AEUV. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union*. C. H. Beck, München, 2012. 2628.; ZIESCHANG, Frank: *Chancen und Risiken der Europäisierung des Strafrechts*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2/2001. 261.

48 Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelméről [COM(2001) 272., 2001. 05. 23.]

49 LIGETI (2004) 165.

50 Lásd például: CALLIESS, Christian: *Die neue Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2010. 457.; FROMM, Ingo Erasmus: *Die Frage der Zulässigkeit der Einführung strafrechtlicher Verordnungen des Rates der EG zum Schutz der Finanzinteressen der Europäischen Gemeinschaft*. Eu-crim – The European Criminal Law Associations' Forum, 3-4/2006. 104–105.; JACSÓ (2012) 72–73.; MUSIL, Andreas: *Umfang und Grenzen europäischer Rechtssetzungsbefugnisse im Bereich des Strafrechts nach dem Vertrag von Amsterdam*. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 2/2000. 68.; ROSENAU, Henning: *Zur Europäisierung im Strafrecht. Vom Schutz finanzieller Interessen der EG zu einem gemeineuropäischen Strafgesetzbuch?* Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 1/2008. 14–15.; SATZGER, Helmut: *Auf dem Weg zu einem Europäischen Strafrecht – Kritische Anmerkungen zu dem Kommissionsvorschlag für eine Richtlinie über den strafrechtlichen Schutz der finanziellen Interessen der Gemeinschaft*. Zeitschrift für Rechtspolitik, 12/2001. 552–554.; SATZGER, Helmut: *Das Strafrecht als Gegenstand europäischer Gesetzgebungstätigkeit*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 1/2008. 21.; SICURELLA, Rosaria: *Some reflec-*

8. Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme a Lisszaboni Szerződésben

Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme – és az uniós büntetőjogi integráció – terén fordulópontot jelentett a 2007-ben aláírt és 2009-ben hatályba lépett *Lisszaboni Szerződés*. A Szerződés legfontosabb újítása a *pillérrendszer felszámolása* volt, amely következtében a korábbi III. pillér megszűnt és az *uniós büntetőjogi együttműködés is szupranacionális hálókörbe került*. A Lisszaboni Szerződéssel tehát az Európai Unió lehetőséget kapott arra, hogy pénzügyi érdekei védelme terén a hagyományos jogforrásokban (rendeletekben és irányelvekben) fogadjon el büntetőjogi rendelkezéseket. Ez jelentős előrelépést jelentett, hiszen a korábbi III. pilléres jogi aktusokkal szemben az Uniónak immár hatékony eszközei vannak a rendeletek és irányelvek tagállami végrehajtásának ellenőrzésére és a mulasztó vagy jogsértő tagállamok szankcionálására.

Amíg a Maastrichti és az Amszterdami Szerződésben a csalás elleni küzdelem elsődlegesen a tagállamok feladata volt, addig a Lisszaboni Szerződésben sokkal hangsúlyosabbá vált az Unió szerepe, amely egy sokkal szélesebb körű jogalkotási felhatalmazást kapott.⁵¹ A Szerződés ugyanis kihangsúlyozza, hogy a csalás és az Unió pénzügyi érdekeit sértő minden egyéb jogellenes tevékenység elleni küzdelem az Unió és a tagállamok közös feladata.⁵²

A csalás elleni küzdelem részletes szabályait az EUMSZ. 325. cikke tartalmazza. Az EUMSZ. 325. cikk (1) bekezdése szerint az Unió és a tagállamok küzdenek a csalás és az Unió pénzügyi érdekeit sértő minden egyéb jogellenes tevékenység ellen az e cikknek megfelelően meghozandó olyan intézkedésekkel, amelyeknek elrettentő hatásuk van, és hathatós védelmet nyújtanak a tagállamokban, valamint az Unió intézményeiben, szerveiben és hivatalaiban. Az EUMSZ. 325. cikk (2)–(3) bekezdései kisebb módosításokkal átveszik a már a Maastrichti Szerződésben is megjelenő asszimiláció elvét, valamint a korábbi szabályozáshoz hasonlóan kötelezik a tagállamokat a pénzügyi érdekek védelmére irányuló tevékenységük összehangolására. Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése pedig kimondja,

tions on the need for a general theory of the competence of the European Union in criminal law. In: Klip, André (ed.): *Substantive Criminal Law of the European Union*. Maklu, Antwerp–Apeldoorn–Portland, 2011. 236.; SIEBER (2014) 75.; WEIGEND, Thomas: *Mindestanforderungen an ein europaweit geltendes harmonisiertes Strafrecht*. In: Zieschang, F. – Hilgendorf, E. – Laubenthal, K. (Hrsg.): *Strafrecht und Kriminalität in Europa*. Nomos, Baden-Baden, 2003. 63.; ZÖLLER, Mark A.: *Europäische Strafgesetzgebung*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 7/2009. 342–343.

51 JACSÓ (2012) 75.

52 EUMSZ. 310. cikk (6) bekezdés

hogyan az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében és a Számvevőszékkel folytatott konzultációt követően meghozza az *Unió pénzügyi érdekeit sértő csalások megelőzése és az azok elleni küzdelem terén a szükséges intézkedéseket* azzal a céllal, hogy hathatós és azonos mértékű védelmet nyújtsanak a tagállamokban, valamint az Unió intézményeiben, szerveiben és hivatalaiban. E rendelkezés lényegében az EK-Szerződés korábbi 280. cikk (4) bekezdésének feleltethető meg, azzal a lényeges különbséggel, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése nem vette át a korábbi cikk számos értelmezési nehézséget felvető korlátozó rendelkezését.

A korlátozás megszűnésével az uniós jogalkotó felhatalmazást kapott arra, hogy a pénzügyi érdekeket sértő csalások ellen minden „szükséges intézkedést” meghozzon, beleértve a *büntetőjogi eszközöket* is.⁵³ Az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés második mondatában foglalt korlátozás eltörlése és a *Szerződés megszövegezése* (tág jogfogalmak, a jogforrási forma szabad megválasztásának lehetősége) miatt a jogirodalom többsége egyetért abban, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján az uniós jogalkotó hatásköre a tagállamokban közvetlenül alkalmazható, *szupranacionális büntetőjogi normák* elfogadására is kiterjed.⁵⁴

53 SICURELLA (2011) 236.

54 Lásd például: AMBOS (2014) 447–448.; CALLIESS (2010) 467–468.; DANNECKER, Gerhard: *Einführung von Tatbeständen mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte)*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos, Baden-Baden, 2013. 299.; ESSER, Robert: *Europäisches und Internationales Strafrecht*. C. H. Beck, München, 2014. 44.; FROMM, Ingo Erasmus: *EG-Rechtssetzungsbefugnis im Kriminalstrafrecht. Der Schutz der finanziellen Interessen der EG nach der neuesten Rechtsprechung des EuGH sowie im Lissabonner Vertrag*. Nomos, Baden-Baden, 2009. 64–74.; GLESS, Sabine: *Internationales Strafrecht. Grundriss für Studium und Praxis*. Helbing Lichtenhahn, Basel, 2015. 141.; GRÜNEWALD, Anette: *Zur Frage eines europäischen Allgemeinen Teil des Strafrechts*. JuristenZeitung, 20/2011. 973–974.; HECKER, Bernd: *Europäisches Strafrecht post-Lissabon*. In: Ambos, Kai (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht post-Lissabon*. Universitätsverlag Göttingen, Göttingen, 2011. 27.; HECKER (2012) 152–153., 493.; HERBERT, Nico: *Strafrechtlicher Schutz von EU-Subventionen. Reichweite und Grenzen in Deutschland, Österreich und England am Beispiel nicht wirtschaftsfördernder Subventionen*. Duncker & Humblot, Berlin, 2013. 15.; JACSÓ (2017) 75.; KRÜGER, Matthias: *Unmittelbare EU-Strafkompetenzen aus Sicht des deutschen Strafrechts*. Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht, 7/2012. 317.; SAFFERLING (2011) 409–410.; SATZGER (2008) 25.; SATZGER, Helmut: *Internationales und Europäisches Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Europäisches Straf- und Strafverfahrensrecht – Völkerstrafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2016. 119–120.; SCHERMULY, Katharina: *Grenzen funktionaler Integration: Anforderungen an die Kontrolle europäischer Strafgesetzgebung durch den EuGH*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2013. 60.; SIEBER, Ulrich: *Die Zukunft des Europäischen Strafrechts – Ein neuer Ansatz zu den Zielen und Modellen des europäischen Strafrechtssystems*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1/2009. 59.; SIEBER (2014) 80.

Ezzel a Lisszaboni Szerződés megnyitotta az utat egy *valódi, szűkebb értelemben vett szupranacionális uniós büntetőjog* létrehozatala felé.⁵⁵

55 HERLIN-KARNELL, Esther: *The Constitutional Dimension of European Criminal Law*. Hart Publishing, Oxford–Portland, 2012. 31.; JACSÓ Judit: *Freiheit und Sicherheit im Spiegel der Geldwäschekämpfung in Europa*. In: Karsai Krisztina – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt (Hrsg.): *Freiheit – Sicherheit – (Straf)Recht*. Beiträge eines Humboldt-Kollegs. V&R unipress, Universitätsverlag Osnabrück, 2011. 110.; JACSÓ (2017) 80.; JACSÓ (2017) 46.; ROSENAU (2008) 16.; SATZGER (2012) 2629.; WALDHOFF, Christian: *Art. 325 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck, München, 2011. 2637.

FARKAS KRISZTINA¹

A KULTURÁLIS JAVAK VÉDELME RENDÉSZETI ESZKÖZRENDSZERE OLASZORSZÁGBAN

(Szervezeti felépítés és működés, jogi szabályozás)

Bevezetés

Olaszország a világ egyik leggazdagabb kulturális örökségével büszkélkedhet, mind a javak volumene, mind azok változatossága tekintetében. Nemhiába terjedt el az hasonlat, amely az országot „szabadtéri-múzeumként” jellemzi.² A kulturális értékek gazdagságából fakadóan Olaszország az ezen értékeket sértő, illetve veszélyeztető cselekmények elleni küzdelem terén élen jár.

A védelem sikeressége a jogi szabályozáson túl, a sajátos rendészeti szervezet eszközrendszerében rejlik. A jogi normák több jogágon ívelnek keresztül, így a közigazgatási jog, az alkotmányjog, a polgári jog és a büntetőjog joganyagában egyaránt megtalálhatóak. Mivel ezen értékek védelme nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi szinten is megjelenik, így a nemzetközi jogi normák és az Európai Unió joga is kiemelkedő jelentőséggel bírnak.

Az olasz szabályozás széles körű, azonban szétszórta és széttöredezett. A normák – a fent említett egyéb jogágak szabályain kívül – alapvetően két jogterület – a közigazgatási jog és a büntetőjog, egyúttal két kódex – a „Kulturális és természeti javak védelméről szóló 2004. évi 42. számú törvényerejű rendelet”³ és a Büntető Törvénykönyv⁴ –

1 Dr. Farkas Krisztina PhD, kirendelt ügyész, OKRI

2 PROULX, Blythe Blowman: „Archaeological Site Looting in „Glocal” Perspective: Nature, Scope, and Frequency. In: American Journal of Archeology, January 2013 (117.1.) 111.; RUSH, Laurie – BENEDETTINI MILLINGTON, Luisa: *Carabinieri Command for the Protection of Cultural Property: Saving the World's Heritage*. Boydell Press, Woodbridge, 2015. 1.

3 Decreto legislativo 22 gennaio 2004, n. 42 Codice dei beni culturali e del paesaggio. A továbbiakban: D.Lgs. 42/2004.

4 Codice Penale *Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398* (más néven Codice Rocco). A továbbiakban: c.p.

között oszlanak meg.⁵ A jogalkotás, a joggyakorlat, valamint a szakirodalom egyaránt kiemelkedő figyelmet szentel a témának.

Egyedülálló rendőri szervezet az olasz Csendőrség Kulturális Javak Védelmével Foglalkozó Parancsnoksága [*Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale (TPC)*],⁶ más néven a Csendőrség Műkincsvédelmi Egysége (*Carabinieri Art Squad*). A TPC olyannyira jelentős sikereket mondhat magának,⁷ hogy a kulturális javak védelme tekintetében a világ leghatékonyabb rendőri szerveként tekintenek rá.⁸ A CC TPC modellként szolgálhat azon országok számára, amelyek speciális szervezetet kívánnak létrehozni kulturális örökségük védelme érdekében.⁹ Ezen kívül meg kell említeni a Pénzügyőrség (*Guardia di Finanza*) tevékenységét.

A G7-ek¹⁰ keretén belül a kultúráért felelős miniszterek „*A kultúra mint az emberek közötti párbeszéd*” címmel 2017. március 30-31-én először ültek össze, hogy elősegítsék a kultúrák közötti párbeszédet és az államok közös felelősségét a kulturális értékek védelmében. A találkozón a G7-ek elismerték és egyúttal megerősítették Olaszország kulturális vezető

5 CARPENTIERI, Paolo: *La tutela penale dei beni culturali in Italia e le prospettive di riforma: i profili sostanziali*. In: Manacorda, Stefano –Visconti, Arianna (a cura di): *Beni culturali e sistema penale. (Atti del convegno: Prevenzione e contrasto dei reati contro il patrimonio culturale. La dimensione nazionale ed internazionale)* Vita e Pensiero, Milano, 2013. 31; MANACORDA, Stefano: *La circolazione illecita dei beni culturali nella prospettiva penalistica: problemi e prospettive di riforma*. In: Manacorda, Stefano (a cura di): *Circolazione dei beni culturali mobili e tutela penale: un' analisi di diritto interno, comparato e internazionale*. Giuffrè Editore, S.p.A. Milano, 2015. 6.

6 A CC TPC, illetve TPC a *Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale* elfogadott rövidítése. Ennek megfelelően a továbbiakban: TPC, CC TPC.

7 Lásd részletesen adatokkal alátámasztva: COPPOLA, Antonio: *Il comando dei carabinieri per la tutela del patrimonio culturale*. In: Manacorda, Stefano –Visconti, Arianna (a cura di): *Protecting Cultural Heritage as a common good of Humanity: a Challenge for Criminal Justice. (Selected papers and contributions from the International Conference on “Protecting Cultural Heritage as a common good of Humanity: a Challenge for Criminal Justice”)* Courmayer Mont Blanc, Italy 13-15 December 2013) ISPAC, 2014. 104.

8 RUSH – BENEDETTINI (2015) 1.

9 MOSSA, Mariano (Comandante del CCTPC): *Comando Carabinieri Tutela Patrimonio Culturale. Struttura Ordinativa, Attività e compiti*. Presentazione mostra „La memoria Ritrovata. Tesori recuperati dall’ Arma dei Carabinieri.” Roma, Palazzo del Quirinale 23 gennaio–16 marzo 2014. http://palazzo.quirinale.it/mostre/2014_memrit/doc/Gen._Mossa.pdf 1.

10 A G7-ek (Group of Seven): Olaszország, Franciaország, Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Királyság, Németország, Japán és Olaszország.

szerepét, továbbá közös nyilatkozatot adtak ki, amely a nemzetközi közösség elköteleződését hivatott szolgálni az emberiség kulturális örökségének megőrzése, helyreállítása iránt, valamint az illegális kereskedelem elleni fellépés területén.

Parulli (a CC TPC jelenlegi parancsnoka) és *Coccoluto* (a Kulturális Örökségért és Turizmusért felelős Minisztérium Kabinet vezetőhelyettese), a G7-ek szakértőinek 2017. évi találkozásán lényegre törően és egyben átlátható módon, az alábbiak szerint foglalta össze a kulturális javak olasz védelmi rendszerének alapköveit:¹¹

- speciális védelmet nyújtó jogszabály, amely jelenleg a 2004. évi 42.számú törvényerejű rendeletben ölt testet¹²,
- a kulturális örökség elleni bűncselekmények reformjára vonatkozó, 2016. december 23-én benyújtott törvényjavaslat, amely elfogadása jelenleg folyamatban van¹³,
- A Csendőrség Kulturális Javak Védelmével Foglalkozó Parancsnokságának létrehozása 1969-ben, amely kifejezetten a nemzeti kulturális örökséget támadó bűncselekmények és az illegális műkinccs-kereskedelem ellen nyújt védelmet,
- a felügyeleti rendszernek, a Kulturális Örökségért, Tevékenységért és Turizmusért Felelős Minisztérium (MiBACT)¹⁴ tartományok közötti és regionális irodáinak átszervezése, a felelősségek közigazgatási rendszeren belüli elosztása – az új rendszer a speciális területeknek és feladatoknak megfelelően különösen korlátozásokat, nyomozati hatásköröket, jogszabályok és engedélyek elfogadását jelenti, technikai és tudományos szempontok figyelembevétele mellett,
- régészeti kutatások engedélyezésének MiBACT általi, centralizált irányítása,
- export irodák létrehozása (18 Olaszországban), amelyek információs rendszer révén minden kivitel iránti kérelem ellenőrzését végzik,
- az ügyészségen belül kulturális örökséggel foglalkozó ügyészek kijelölése,

11 PARRULLI, Fabrizio and COCCOLUTO, Tiziana: Protection „Procedures”: *Strengths and Weaknesses*. In: G7 Meeting of Experts. “The protection of cultural heritage: Rules, practices, and education.” Florence, March 30, 2017. http://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/G7_atti.pdf 65–66.

12 Ld. 3-as lábjegyzet.

13 A G7-ek 2017. évi találkozásját követően új jogalkotási periódus kezdődött el 2018. március 23-án. A kormány 2018. július 18-án „A kulturális örökség elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések” címmel törvényjavaslatot nyújtott be a Képviselőházhoz, amelyet a Képviselőház 2018. október 18-án elfogadott (nr. 893). A törvényjavaslat hasonlóan a 2016. évi javaslatához a Büntető Törvénykönyvbe VIII-bis „Kulturális örökség elleni bűncselekmények” néven új címet kíván beiktatni, közvetlen védelmet nyújtva az ezen értékeket támadó magatartásokkal szemben.

14 MiBACT a Kulturális Örökségért, Tevékenységért és Turizmusért Felelős Minisztérium angol elnevezésének rövidítése (Ministry of Cultural Heritage and Activities and Tourism). A továbbiakban: MiBACT.

- a MiBACT keretén belül kulturális javak visszahozatalával és visszaszerzésével foglalkozó Minisztériumok Közötti Bizottság létrehozása, amely magában foglalja a Külügyek és Nemzetközi Kapcsolatok Minisztériuma, az Igazságügyi Minisztérium, a Kormány Jogi Szolgálat és a CC TPC képviselőit – a Bizottság fő feladata az ún. „Kulturális Diplomácia”, azaz az olyan, Olaszországból illegálisan exportált kulturális javak visszaszerzése, ami az igazságszolgáltatás révén nem valósítható meg,
- memorandumok, külföldi államokkal/nemzetközi szervezetekkel kötött kétoldalú megállapodások révén az illegális kereskedelem elleni fellépés, a világörökségi helyszínek védelme, illetve képzések tartása,
- Az Olasz Püspöki Konferencia Nemzeti Egyházi Kulturális Örökség Nemzeti Irodájával való együttműködés az egyház tulajdonában álló kulturális javak védelme érdekében,
- magánszervezetek bevonása,
- a CC TPC és az adóhatóság közötti összehangolt együttműködés a tranzit személyek és tárgyak szűrése révén,
- szolgáltatások szervezeteinek nemzetközi szinten történő összehangolása az illegális kereskedelem ellen.

Jelen tanulmány a rendészeti eszközrendszer alapvető jellemzőit, valamint a büntetőjogi védelmet biztosító normákat mutatja be.

A szervezetrendszer felépítése és működése

Kulturális Örökségért, Tevékenységért és Turizmusért Felelős Minisztérium

A kulturális javak védelme alapvetően két szervezethez köthető. A kulturális javak védelmét biztosító szervezetrendszer irányítása a Kulturális Örökségért, Tevékenységért és Turizmusért Felelős Minisztérium (MiBACT) hatáskörébe tartozik. Jelentős lépés volt a minisztérium megteremtése, amikor annak elődjét, Kulturális és Környezetvédelmi Minisztérium néven Giovanni Padolini miniszterelnök létrehozta 1974-ben. A minisztérium a korábbi Oktatásért Felelős Minisztérium, a Belügyminisztérium és a Miniszterek Tanácsának Elnöksége kulturális örökségvédelemhez kapcsolódó feladat- és hatásköreit foglalta össze, amely révén hatékonyabb védelemi rendszer jött létre.¹⁵

15 Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Origini, funzione e articolazione – Legislazione di Tutela, 2008. <http://www.carabinieri.it/internet/imagestore/cittadino/informazioni/tutela/>

A minisztérium szervezete létrehozása óta számos módosításon ment keresztül.¹⁶ A jelenlegi felépítését és működését a 2014. évi átszervezéséről szóló jogszabály¹⁷ és azt követő, 2016. évi módosítás határozza meg.¹⁸ A TPC azonban a kezdetektől fogva, a miniszter felügyelete alatt, a miniszterrel közvetlenül együttműködő szervként tevékenykedik.¹⁹

A MiBACT különböző egységekből áll, így központi szervekre, központi tanácsadó szervekre, központi intézetekre, különös intézetekre, valamint helyi szervekre tagozódik, amely rendszer biztosítja a kulturális igazgatás különböző részterületeinek és szintjeinek a működését. A TPC képviselői a MiBACT-tal történő szoros együttműködés során részt vesznek a minisztérium különböző belső szerveinek, így a Nemzeti Kulturális Örökség Védelméért Felelős Állandó Különös Bizottságnak, a Kríziskezelésért és Nemzeti Koordinációért Felelős Egységnek és a Helyreállításért Felelős Bizottságnak a munkájában.²⁰

A Csendőrség Kulturális Javak Védelmével Foglalkozó Parancsnoksága

A másik szervezet a Csendőrség Kulturális Javak Védelmével Foglalkozó Parancsnoksága [*Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale (TPC)*]. A TPC nemcsak feladat- és hatásköreit illetően, hanem szervezeti szempontból is sajátos. Egyrészt a MiBACT szervezetrendszerébe illeszkedik, másrészt – mint katonai szerv – hierarchikusan a Csendőrség Általános Parancsnoksága alá tartozik. A csendőrség nemcsak katonai, hanem egyéb tevékenységeket is végez, így rendészeti feladatai is vannak. Ezek közé tartozik a kulturális örökség védelme.

A csendőrség speciális egysége közel ötven éve, 1969. május 3. óta létezik. A bűncselekmények által a régészeti, művészeti és történelmi örökségben, valamint természeti értékekben okozott jelentős károk váltották ki a sürgető igényt a szervezet létrehozására.²¹ Ennek következtében az Oktatásért Felelős Miniszter és Belügyminiszter közösen felkérték

culturale/raccolta-normativa.pdf 5–6.

16 BOLDON ZANETTI, Giovanni: *Il nuovo diritto dei beni culturali*. Libreria Editrice Cafoscarina, Venezia, 2017. 33.

17 Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri 29 agosto 2014, n. 171.

18 Decreto ministeriale 23 gennaio 2016

19 Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri 29 agosto 2014, n. 171, Art. 10

20 COLASANTI, Roberto: *Peculiarità delle attività di tutela del Comando CC TPC*. In: Battelli Barbara – Cortese, Barbara – Gemma, Andrea – Massaro, Antonella (a cura di): *Patrimonio culturale. Profili giuridici e tecniche di tutela*. Roma TrE-PRESS, Roma, 2017. 209.

21 IANNIZZOTTO, Vito Andrea: *Beni culturali nell'ottica criminale*. Europolis Editore, Roma, 2006. 279.

a csendőrség katonai testületének általános parancsnokságát egy olyan különleges egység létrehozására, amely kizárólag ezen a területen működik. A speciális egység első elnevezése a „Csendőrség Művészeti Örökség Védelmével Foglalkozó Egysége” volt, amely összesen 16 katonát (15 nyomozót és 1 parancsnokot) jelentett. Feladatuk a régészeti leletekben elhíresülten gazdag területek fosztogatása és külföldre vitele elleni hatékony fellépés volt.²² A különleges szerv alapításának előrelátó és hosszú távú gondolata Arnaldo Ferraranak, a Csendőrség akkori általános parancsnokának köszönhető.

Kiemelendő, hogy az egység létrehozására az UNESCO 1970. évi „Kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló Egyezmény” elfogadása előtt egy évvel került sor. Éppen az Egyezmény javasolta a részes államoknak, hogy a kulturális javak jogtalan behozattal, kivittel és tulajdonátruházással szembeni védelme érdekében területükön egy vagy több szervet létesítsenek, ha ilyen még nem működne.²³ Így Olaszország, megelőzve az Egyezményt, úttörőként elsőként vezette be a világon a kifejezetten erre a célra specializált rendészeti védelmet.²⁴

1971. szeptember 20-án a Csendőrség Általános Parancsnoksága – elismerve az egység tevékenységének jelentőségét – parancsnokság szintjére emelte azt. Az 1992. március 5-i Kulturális és Környezetvédelmi Miniszteri Rendelet szentesítette a szervezetet, meghatározva alapvető feladatait.²⁵ A szervezet 2001 óta viseli a mai nevét.²⁶

Felépítés

A néhány főből álló osztály a létrehozása óta jelentősen kibővült, mára széleskörű, több szintre tagolt szervezetrendszerre fejlődött. 1996-ban a Kulturális és Természetvédelmi

22 COLASANTI (2017) 205.

23 UNESCO 1970. november 14-én elfogadott *Kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozását és megelőzését szolgáló eszközökről szóló Egyezmény* 5. cikk

24 Comando Carabinieri per la Tutela del Patrimonio Culturale. Origini, funzione e articolazione – Legislazione di Tutela, 2008, i. m. 10.

25 Decreto del Ministro per i Beni Culturali e Ambientali del 5 Marzo 1992 „Istituzione del Comando Carabinieri per la tutela del patrimonio artistico presso il Ministero” (GU n. 64 del 17 marzo 1992)

26 Az elnevezést bevezette: Decreto del Presidente della Repubblica 6 luglio 2011, n. 307 „Regolamento recante organizzazione degli Uffici di diretta collaborazione del Ministero per i beni e le attività culturali” Art. 8

Minisztérium hét területi egységet hozott létre, majd hamarosan egyre nőtt a számuk. Jelenleg két központi szervből, 15 területi egységből áll, azon kívül egy további egység működik Szirakúzában. A Központi Iroda (*Comando TPC Roma*) Rómában található, amelyen belül a Titkárság és Személyügyi Osztály, a Működési és Adatfeldolgozó Osztály, valamint a Szolgáltatások Osztálya látja el a különböző irányítási, személyügyi és adminisztratív feladatokat. A Központi Iroda a parancsnok munkájának segítő szerve, valamint ellenőrzi és koordinálja az egységek tevékenységét nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt.

A másik, szintén római központi szerv az Operatív Részleg (*Reparto Operativo*), amelyen belül szintén három különálló osztály működik: az Antikvitások Osztálya, a Régészeti Osztály, valamint a Hamisítás és Modern Művészetek Osztálya.

A területi egységek regionális és régiók közötti hatáskörrel rendelkeznek. Jelenleg összesen 278 egység működik az országban,²⁷ amelyekben több mint 300 csendőr dolgozik.²⁸ Sajátos helyzetéből fakadóan a TPC országos szinten együttműködik a csendőrség és a rendőrség egyéb szerveivel, a MiBACT felügyelete mellett.²⁹

Működés

A szervezet tevékenysége az alábbi fő pontokban foglalható össze:³⁰

- a régészeti területek és kereskedelmi tevékenység feletti felügyelet,
- speciális nyomozati tevékenység a kulturális javak és művészeti tárgyak visszaszerzése érdekében,
- „illegálisan eltulajdonított kulturális javak adatbankjának” kezelése,
- speciális tanácsadó tevékenység a MiBACT és területi szervei számára.

27 COLASANTI (2017) 205.

28 FICHERA, Ada: *I Carabinieri a Tutela del Patrimonio Culturale*. In: Informazioni della Difesa, 2017/3. https://www.difesa.it/InformazioniDellaDifesa/periodico/Periodico_2017/Documents/Numero3/ID_3_2017_patrimonio_culturale.pdf 58.

29 Olaszországban a rendészeti védelmet az bírósági rendőrség (la polizia giudiziaria) látja el, amely öt szervezet összefoglaló elnevezése. Az öt szerv: az Állami Rendőrség (la Polizia di Stato), a Csendőrség (l'Arma dei Carabinieri), a Pénzügyőrség (la Guardia di finanza), a Büntetés-végrehajtási Szervezet (Il Corpo di polizia penitenziaria) és az Állami Erdészeti Rendőrség (il Corpo forestale dello Stato). Lásd: TONINI, Paolo: *Manuale Breve Diritto Processuale Penale*. Giuffrè Editore S.p.A., Milano, 2016. 73.

30 MOSSA (2014) 1.

A fentiek keretében a következő legjellemzőbb feladatokat látja el:³¹

- a kulturális javak mint elkövetési tárgyak körében elkövetett bűncselekmények nyomozása (pl. lopás, orgazdaság, illegális ásatás, hamisítás),
- az eltűnt vagy Olaszországból illegálisan kivitt kulturális javak visszaszerzése, amely magában foglalja a külföldön történő keresést is a nemzetközi egyezmények és az adott állammal történő együttműködés keretein belül, a Külügyi-és Nemzetközi Kapcsolatok Minisztériuma, az Igazságügy minisztérium és a külföldi rendőrségeken keresztül,
- hozzájárul a természeti javakra vonatkozó szabályok megsértésének megállapításához,
- ellenőrzi az antikvitas kiállításokat, az aukciós házak katalógusait (beleértve az on-line katalógusokat) stb.,
- régészeti területeken prevenciós célú tevékenységet folytat a katonaság helyi szerveivel, a Csendőrség Légi Egységeivel, a Csendőrség Lovas Ezredével és a Katonaság Vízirendészeti Szolgálatával együttműködésben.

A TPC a kulturális javak védelme területén folytatott speciális tevékenysége elsődlegesen a nyomozás során alakult ki, annak során szerzett tapasztalatokat, gyakran külföldre is kiterjedően. A szervezet nyomozati hatáskörrel a büntetőeljárás kódexnek³² a bírósági rendőrség tisztviselőire és alkalmazottjaira³³ vonatkozó szakasza (art. 57 c.p.p.) alapján rendelkezik.³⁴

Tisztviselőként a csendőrség magas rangú, alacsonyabb rangú tisztjei és altisztjei, valamint alkalmazotként a csendőrséghez kinevezettek minősülnek rendőri szervnek. Ebben a minőségükben bűnmegelőzési és felderítési funkcióval rendelkeznek, miszerint „*kötelesek akár a hivatalból, akár feljelentés alapján tudomásukra jutott bűncselekmények további következményeit megakadályozni, az elkövetőt felderíteni, a bizonyítékokat beszerezni, valamint minden egyéb olyan anyagot összegyűjteni, amelyek a büntető törvények alkalmazásához szükségesek.*” (art. 55 c.p.p.).

A csendőrség szervezetét, feladat- és hatáskörét, katonai szervként a katonaságot szabályozó törvényerejű rendelet szabályozza. A jogszabály megerősíti, hogy csendőrség tagjai a bírósági rendőrség tisztviselőinek (*ufficale di polizia giudiziaria*), valamint alkalmazottainak (*agente di polizia giudiziaria*) minősülnek, így abban a minőségükben hivatalból

31 MOSSA (2014) 1.

32 Codice di Procedura Penale D.P.R. settembre 1988, n.477. A továbbiakban: c.p.p.

33 A különbség a rendőrségi tisztviselők (*ufficiali di polizia giudiziaria*) és a rendőrségi alkalmazottak (*agenti di polizia giudiziaria*) között hatáskörükben van, de mindkettő nyomozást folytat.

34 Lásd 25-ös lábjegyzet. Articolo jelentése szakasz, rövidítése: art. A továbbiakban: art.

nyomozást folytatnak speciális bűncselekmények miatt.³⁵ Szintén a katonaságra vonatkozó kódex megerősíti a csendőrség bűnmegelőzésben betöltött szerepét, mivel a csendőrség tisztviselői és alkalmazottjai egyben a közbiztonság tisztviselőinek, illetve alkalmazottainak minősülnek, melyből fakadóan prevenciós feladatokat látnak el. A megelőzés érdekében regionális szinten a helyi közbiztonsági feladatokat ellátó közigazgatási szervek bevonására is sor kerül.³⁶

A TPC-t mint szervezetet a már említett, 1992. március 5-i miniszteri rendelet szentesítette, mintegy elismerve a létrehozása óta eltelt több mint 20 év magas szintű specializációját. A rendelet a parancsnokság fő feladataként a kulturális örökség védelmét, a történelmi, művészeti és természeti örökség védelméhez szükséges kezdeményezések támogatását, valamint a védelemhez szükséges bűnüldözést és a megelőzést jelölte meg. A D.Lgs. 42/2004 is kiemelt jelentőséggel határozza meg a TPC speciális tevékenységét, miszerint a „védelem” a funkciók gyakorlásában és a közvetlen tevékenységre vonatkozó szabályozásban áll a kulturális örökségét részét képező kulturális javak meghatározásának, védelmének és megőrzésének érdekében (art.3), valamint a védelem egységes gyakorlása érdekében a TPC szorosan együttműködik a MIBACT-tal (art. 4).

Pénzügyőrség (Guardia di Finanza)

A másik rendőri szerv a pénzügyőrség, melynek hatásköre elsősorban a gazdasági bűncselekményekre terjed ki, amellet azonban a kulturális örökség védelme területén is szerepel bír. A szervezet fő tevékenységéből eredően a Gazdasági- és Pénzügyek Minisztériuma felügyelete alá tartozik.

A pénzügyőrség feladat- és hatáskörét szabályozó 2001. évi törvényerejű rendelet alapján³⁷ a törvény által ráruházott általános hatáskörrel jár el gazdasági és pénzügyi területen.³⁸

A törvények és további jogszabályok által meghatározott egyéb feladatai során bírósági rendőrségi, valamint közrend- és közbiztonság-védelmi funkciókat gyakorol. Ezen területen

35 Decreto Legislativo 15 marzo 2010, n.66 Codice dell'ordinamento militare. (GU n.106 del 8 maggio 2010) art.178

36 Ezek a helyi közigazgatási szervek a Questore és a Soprintendente. In: COLASANTI (2017) 207.

37 Decreto Legislativo 19 marzo 2001, n.68 Adeguamento dei compiti del Corpo della Guardia di finanza, a norma dell'articolo 4 della legge 31 marzo 2000, n. 78. (G.U. n.71 del 26 marzo 2001)

38 A pénzügyőrség számos feladatot lát el: ezeket lásd részletesen: ERRONE POLICICCHIO, Maria: *Guardia di Finanza e Archeologia. Tutelare per tramandare*. In: Dal Sepolcro al Museo. Storie di saccheggi e recuperi. La Guardia di Finanza a tutela dell' Archeologia. GangemiEditore, Roma, 2010. 35–36.

végez kulturális örökségvédelmi feladatokat, elsősorban a művészeti piacon folyó illegális kereskedelem gazdasági érdekeire tekintettel.

A 2006. évi belügyminiszteri rendelet³⁹ hozta létre a „biztonságvédelem” rendszerét, amely a rendőrség speciális hatásköreinek deklarálása révén érvényesül. A pénzügyőrségben belül ezen feladatokat országos hatáskörrel a Római Adóügyi Rendőrség Egységének Régészeti Örökségvédelmi Csoportja (*Gruppo Tutela Patrimonio Archeologico del Nucleo di Polizia Tributaria di Roma*) koordinálja és irányítja.⁴⁰

A Régészeti Örökségvédelmi Csoport bűnmegelőzési és bűnüldözési funkcióval egyaránt rendelkezik, amely során:

- nyomozást folytat,
- antikváriumok, galériák, műtárgykereskedők számára előírt adókötelezettségek teljesítésének ellenőrzése során beavatkozik,
- ellenőrzi a művészeti alkotások legális tranzakcióit, ami az esetleges adókikerülések azonosításához szükséges,
- felügyeli az aukciós házak, művészeti galériák és antikváriumok pénzmosás elleni kötelezettségeinek teljesítését.

A 2011. évi belügyminiszteri rendelet⁴¹ a pénzmosás elleni kíván fellépni, amikor pénzmosás gyanúja esetén jelzési kötelezettséget ír elő. A művészeti alkotások piaca a gazdasági élet olyan szektora, amelyben a szervezett bűnözés az illegális tevékenységből eredő jövedelmet tisztára moshatja, az adófizető állampolgárok pedig ezen a „feketepiacon” eszköznek beruházásokat.⁴²

39 Il Decreto del Ministro dell'Interno 28 aprile 2006 (Riasetto dei comparti specialità delle Forze Polizia (G.U.n. 193. del 21 agosto 2006)

40 ROTONDO, Alessandro: *Servizi a tutela del patrimonio artistico es archeologico*. Guardia di Finanza Scuola ispettori a sovrintendenti. 80 Corso „S.Brig. M.O.V.M. Amedeo De Ianni” <https://digilander.libero.it/corso80/spdf/lez09.pdf> 2.

41 Il Decreto del Minitero dell'Interno 17 febbraio 2011 Determinazione degli indicatori di anomalia al fine di agevolare l'individuazione delle operazioni sospette di riciclaggio da parte di talune categorie di operatori non finanziari (G.U. n. 48 del 28 febbraio 2011)

42 QUERQUI, Giampaolo: „L'attività della Guardia di Finanza a tutela del patrimonio culturale, artistico e archeologico” Milano, 21 maggio 2015. <https://docplayer.it/44893623-L-attivita-della-guardia-di-finanza-a-tutela-del-patrimonio-culturale-artistico-e-archeologico-ten-col-giampaolo-querqui.html> 17.

A szervezet tevékenysége során a különös szektorokban megvizsgálja:

- a műalkotások „feketén” vagy aukción kívüli adásvételével kapcsolatos pénzügyi szabálytalanságokat,
- a pénzmosás elleni normák betartását az egyes ágazatokban,
- a művészeti alkotásokkal, antik tárgyakkal, egyéb értékes tárgyakkal való visszaélést vagy szabálytalan kereskedelmi tevékenység gyakorlását,
- hamis művészeti tárgyak illegális kereskedelmét.

A szervezet sajátos része a pénzügyőrség vízi szolgálata (*Comparto Aeronavale della Guardia di Finanza*), amely a személyzet magas fokú képzettsége és a fejlett technikai berendezések révén jelentősen hozzájárul a kulturális értékek védelméhez. Ezen tevékenysége elsősorban a főbb tengeri régészeti lelőhelyek felügyeletét és a tengeralattjárók révén elsüllyedt kulturális értékek felkutatását foglalja magában.

Jogi szabályozás

Olaszország már az 1900-as évek elejétől kezdve jogi mechanizmusokat vezetett be a kulturális értékek védelme érdekében. Ezek elsősorban adminisztratív eljárásokat jelentettek, amelyek jelentősége az értékek elismerésében, használatuk ellenőrzésében és a különböző érdekek közötti egyensúly megteremtésében jelent meg. Ezek az eljárások már abban az időben felkeltették a többi ország figyelmét, sőt hosszú ideig mintaként szolgáltak a saját kulturális értékek védelme területén (pl. Görögország, Spanyolország).

Ez a védelem a 60-as évektől kezdve kiegészült a kulturális örökség fejlesztésének (*valorizzazione*) funkciójával, „*amely azon a tudaton alapul, hogy ezen értékeknek a lehető legszélesebb körben elérhetőek kell lenniük a nyilvánosság számára: a kulturális tárgyak a kultúrának, a tudásnak, a kutatásnak és az oktatásnak az eszközei.*”⁴³

A kulturális javakat támadó olyan cselekményekre vonatkozóan, amelyek büntetőjogi védelmet igényelnek, nincs egységes tipológia.⁴⁴ A büntetőjogi védelem a normák olyan

43 CASINI, Lorenzo: *Challenges and Opportunities of International Regulation*. In: G7 Meeting of Experts. „The protection of cultural heritage: Rules, practices, and education” Florence, March 30, 2017, http://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/G7_atti.pdf 17.

44 DEMURO, Gian Paolo: *Le tutela penale dei beni culturali, anche alla luce del codice dei beni culturali e del paesaggio*, in: *Archivio Giuridico n. 10, 2006.*, http://www.archiviogiuridico.it/Archivio_10/Demuro.pdf 79–80.

együttetésre támaszkodik, amelyek különbözőek származásukat, rendszerbeli elhelyezésüket, tartalmukat, és céljukat tekintve. Így nem csoda, hogy a szabályozás széttöredezett és nem homogén.⁴⁵

A normák a már hivatkozott közigazgatási jogi kódexben,⁴⁶ a büntető anyagi kódex egyes vagyon elleni bűntettei körében, továbbá kifejezetten ezen értékek védelmét célzó kihágásban öltenek testet.

A büntetőjog azonban széles körű védelmet kíván biztosítani, mivel a csekély súlyú bűncselekményektől kezdve a nagy tárgyi súlyú bűncselekményekig, a távoli veszélyeztető cselekményektől kezdve a károkozó cselekményekig kiterjed a skála.

A D.Lgs 42/2004 által biztosított védelem

A kulturális javak elleni cselekmények egyrészt kihágások, amelyeknek általános jellemzője, hogy kevésbé súlyos cselekmények és nem okoznak kárt, de a védett értéket veszélyeztetik (art. 169-172 D.Lgs 42/2004). A bűntettek viszont olyan súlyosabb cselekmények, amelyek a közigazgatási szabályok megsértésén túl a védett értéket is károsítják.⁴⁷

A kihágások:

- a *jogellenes tevékenység* (*Opere illecite* – art. 169 D.Lgs 42/2004),
- a *jogellenes használat* (*Uso illecito* – art. 170 D.Lgs 42/2004),
- a *jogellenes elhelyezés és eltávolítás* (*Collocazione e rimozione illecito* – art. 171 D.Lgs 42/2004),
- a *közvetett védelem szabályainak megsértése* (*Inosservanza delle prescrizioni di tutela indiretta* – art. 172 D.Lgs 42/2004) és
- a *régészeti leletek feltárása szabályainak megsértése* (*Violazioni in materia di ricerche archeologiche* – art. 175 D.Lgs 42/2004).

45 MANACORDA (2015) 6.

46 Lásd: 3-as számú lábjegyzet.

47 MIRRI: i. m. 130–131; GAMBOGI, Gianluca: *Le protezioni penali del patrimonio culturale nell'ordinamento giuridico italiano*. (intervento al V Seminario International de Arte y Derecho – Barcelona 17 maggio 2013, <https://www.bing.com/search?q=http%3A%2F%2Fwww.ordineavvocatifiirenze.eu%2Fwp-content%2Fuploads%2F2013%2F12%2F17.05.2013-La-protezione-penale-del-patrimonio-culturale-Gianluca-Gambogi.docx.&form=EDNTH&mkt=en-16>).

A büntettek:

- az *elidegenítés szabályainak megsértése* (*Violazione in materia di alienazione* – art. 173 D.Lgs 42/2004),
- a *jogellenes kivitel vagy behozatal* (*Uscita o esportazione illecite* – art. 174 D.Lgs 42/2004),
- az *állam tulajdonát képező kulturális javak jogellenes birtoklása* (*Impossessamento illecito di beni culturali appartenenti allo Stato* – art. 176 D.Lgs 42/2004),
- a *jogellenesen kivitt kulturális javak visszaszerzésében való együttműködés* (*Collaborazione per il recupero di beni culturali* – art. 177 D.Lgs 42/2004) és
- a *művészeti alkotások hamisítása* (*Contraffazione di opere d'arte* – art. 178 D.Lgs 42/2004).

A szabadságvesztés és pénzbüntetés szankciók eltérő elnevezéssel és mértékkel használhatók kihágás és büntett esetén. A szabadságvesztés két formája: büntett esetén a *reclusione*, kihágás esetén az *arresto*. A pénzbüntetés lehet *ammenda* (kihágás esetén) és *multa* (büntett esetén.) A *reclusione* 15 naptól akár hat évig terjedő, míg az *arresto* 15 naptól egy évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetettséget jelent.⁴⁸ A *multa* mértéke cselekményenként eltérő: 103 euróról akár 77 368 euróig terjedhet, a kiszabható *ammenda* mértéke 775 euró és 38 734,50 euró között van.

A büntető anyagi kódex által biztosított védelem

A támadó magatartások legsúlyosabb formái a kulturális javak megsemmisítése és eltűnése, amelyek ellen az anyagi kódex a vagyoni elleni bűncselekmények körében – elsősorban a lopás és rongálás tényállások által – nyújt védelmet.⁴⁹

A vagyoni elleni bűncselekmények közül több büntett tartozik ebbe a körbe, amelyek elkövetési tárgya lehet a D.Lgs 42/2004 art. 10-ben meghatározott kulturális javak körébe tartozó dolog:

a) *Magánlakásban és dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntette* (*Furto in abitazione e furto strappo* – art. 624bis c.p.) – A bűncselekmény valójában a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntettét fedi le.⁵⁰ Figyelembe vehetők továbbá a *lopás büntettére vonatkozó*

48 A generális minimumot az anyagi kódex határozza meg (*reclusione* art. 21 c.p., *arresto* art. 25 c.p.)

49 DEMURO (2006) 102.

50 A lopás büntettének alap tényállása: „Aki idegen ingó dolgot anyagi haszonszerzés végett vesz el másától, hat hónaptól három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy 154 eurótól 526 euróig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.” (art. 624 c.p.)

súlyosító és enyhítő körülmények (*Circostanze aggravanti* – art. 625c.p., *Circostanze attenuanti* – 625bis c.p.).

b) *Rongálás büntette* (*Danneggiamento* – art. 635 c.p.) – A bűncselekmény az ingó vagy ingatlan dolgok személy elleni erőszakkal vagy fenyegetéssel részben vagy egészben történő megsemmisítését, tönkretételét, megrongálását vagy használhatatlanná tételét rendeli büntetni.⁵¹ A jogalkotó kiemeli, egyben ugyanolyan büntetéssel fenyegeti, ha az előbbi cselekményeket a nyilvánosság számára nyitva álló épületre, szertartás végzésére szánt épületre, vagy történelmi, illetve művészeti érdeklődésre számot tartó dologra követik el.⁵²

c) *Idegen dolog elcsúfításának és bepiszkításának büntette* (*Deturpamento e imbrattamento de cose altrui* – art. 639 c.p.) – A tényállás az előző pontban említett rongálás (art. 635 c.p.) tényállásában foglalt magatartásokon kívül ingó dolog elcsúfítását vagy bepiszkítását rendeli büntetni, amelynek elkövetési tárgya szintén lehet a D.Lgs 42/2004 art. 10-ben meghatározott kulturális javak körébe tartozó ingó dolog. Súlyosabban minősül, ha a bűncselekményt történelmi vagy művészeti érdeklődésre számot tartó dologra követik el.

d) *Orgazdaság büntette* (*Ricettazione* – art. 648 c.p.).

e) *Pénzmosás büntette* (*Riciclaggio* – art. 648bis c.p.) – A szándékosan elkövetett bűncselekményből származó pénz, javak vagy egyéb előnyök helyettesítését, átruházását vagy egyéb műveletek végzését rendeli büntetni, ha a magatartások megakadályozzák a bűncselekményből származás azonosítását.

f) *Jogellenes eredetű pénz, javak vagy előny felhasználásának büntette* (*Impiego di denaro, beni o utilità di provenienza illecita* – art. 648ter c.p.) – Az előző pontban foglalt pénzmosás büntettének egy speciális eseteként értelmezhető, mivel a gazdasági vagy pénzügyi tevékenység során bűncselekményből származó pénz, javak vagy egyéb előnyök felhasználását rendeli büntetni.

A kihágások közül a *nemzeti régészeti, történelmi vagy művészeti örökség károsítása* (*Danneggiamento al patrimonio archeologico, storico o artistico nazionale* – art. 733. c.p.) az első, kifejezetten kulturális javak védelmét szolgáló büntetőjogi tényállás.⁵³ A gyakorlatban a rendelkezés a kisebb súlyú kulturális javak elleni fellépés területén érvényesül. A kihágás az emlékmű vagy saját dolog megsemmisítését, megrongálását, vagy bármely módon

51 DEMURO (2006) 87.

52 PERINI, Chiara: *Itinerari di riforma per la tutela penale del patrimonio culturale*. In: Legislazione penale febbraio 19. 2018 <http://www.lalegislationepenale.eu/wp-content/uploads/2018/02/C.-Perini-Approfondimenti-Itinerari-di-riforma-per-la-tutela-penale-del-patrimonio-culturale.pdf> 37.

53 GAMBOGI (2013) 5.

történő megkárosítását rendeli büntetni, ha az emlékmű vagy dolog kiemelkedő értéke ismert, és a régészeti, történelmi vagy nemzeti művészeti örökség körébe tartozik.

Záró gondolatok

Olaszország a kulturális javak védelmének sajátos rendszeti eszközrendszerét építette ki, mely a gyakorlatban hatékonyan működik. A szervezetrendszer két alappillérét az irányításért felelős Kulturális Örökségért, Tevékenységért és Turizmusért Felelős Minisztérium, valamint a Csندőrség Kulturális Javak Védelmével Foglalkozó Parancsnoksága jelenti. Az utóbbi a világon egyedülálló rendszeti szerv, amely számos pozitív eredményt mondhat magáénak, így hasznosítható tapasztalatként szolgálhat más országok számára is a kulturális javakat sértő, illetve veszélyeztető cselekmények elleni küzdelem terén. A kérdéskör egyre nagyobb jelentőséggel bír, ezt mutatja, hogy G7-en belül a kultúráért felelős miniszterek 2017. március 30-31-én először ültek össze, hogy elősegítsék a kultúrák közötti párbeszédet és az államok közös felelősségét a kulturális értékek védelmében, mely során elismerték és egyúttal megerősítették Olaszország kulturális vezető szerepét.

Az olasz szabályozás is figyelemre méltó, elsősorban a D.Lgs 42/2004 által biztosított védelem révén. A büntető anyagi kódex nem véd kifejezetten a kulturális értékek elleni támadásokkal szemben (kivéve egy kifejezetten erre irányuló kihágást), amely a rendszer hiányosságaként értékelhető. Az olasz jogalkotó felismerte a jogi szabályozás gyenge pontjait, melyek kiküszöbölése érdekében jelenleg két törvényjavaslat is folyamatban van. A javaslatok törvénnyé válása esetén a jól működő szervezetrendszer komplex és egyben koherens jogi szabályozás révén tud majd még hatékonyabban működni.

KÖNYVISMERTETŐ

KLEIN TAMÁS – SZABÓ ENDRE GYŐZŐ – TÓTH ANDRÁS: TECHNOLÓGIA JOG – ROBOTJOG – CYBERJOG

A Wolters Kluwer kiadásában megjelent a „Technológia jog – Robotjog – Cyberjog” című könyv, melynek szerkesztői Klein Tamás és Tóth András, akik egyben a könyv szerzői is Szabó Endre Győző mellett.

Ahogy a mű címe is jelzi, a szerzők három nagyobb témakört dolgoztak fel, s ennek megfelelően a könyv szerkezetileg három részből áll:

- Technológia jog
- Robotjog
- Cyberjog

Minden rész további fejezetekre, címekre és alfejezetekre oszlik.

Az első rész (mindhárom szerző munkája) kitér a különböző technológiák jogi kérdéseire, az adatvédelemre, a versenyjogra és a platform alapú gazdaság jogi vonatkozásaira.

A második egység, a robotjog a fogalmi meghatározásokon belül foglalkozik a mesterséges intelligenciával, a robottal és az algoritmusokkal is, de kitér az ember teremtettele nyekről szóló emberi gondolkodás eszmetörténeti és társadalomelméleti kiindulópontjára.

Mindezeken túl pedig a jogi szabályozás legfontosabb kérdéseit is felveti. Nem kerülheti ki a robot jogalanyiségének problémáját és cselekvőképessége körüli kérdésfelvetéseket sem, továbbá a robot állampolgárságának közjogi dilemmája is felmerül.

A büntetőjogász számára talán a legérdekesebb probléma a felelősség kérdése. Vajon a robotok által okozott károkért ki vonható felelősségre? A dilemma leginkább a felróhatóságon alapuló felelősség és az objektív helytállási kötelezettség közötti viszonylatban merül fel, mely számos további kérdéskört von maga után. A könyv éppen ezért kitér a klasszikus felelősségi alakzatokra, s ezen belül is arra, hogy milyen nehézségekkel nézhetünk szembe, amikor ezt a felelősségi formát akarjuk bevenni a robotok világába. Ennél a résznél a szerző (Klein Tamás) külön alfejezetben kitér az EP kartájára (Robotikai Charta), mely a robot etikai magatartási kódexének szabályozását veti fel.

A Klein Tamás és Tóth András által írt harmadik rész a cyberjoggal foglalkozik, mely részletesen tartalmazza az online nyilvánosság alkotmányjogi vonatkozásait, a hálózatsemlegességet, valamint a hálózati és információs rendszerek biztonságára vonatkozó európai szabályozás alapjait.

A harmadik rész és egyben a könyv is a Cybercrime c. fejezettel zárul, benne a kiberbűnözés jellemzőivel és az erre vonatkozó nemzetközi dokumentumok ismertetésével, továbbá a jogellenes tartalmak blokkolásával. Utóbbihoz tartozik az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele, melyet a könyv megjelenésekor hatályba lépett új büntetőeljárási kódex is szabályoz.

A Be. értelmében az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tétele az elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett adat feletti rendelkezési jogot büntetőeljárási kényszerintézkedésként korlátozza. A bíróság rendelheti el abban az esetben, ha az eljárás olyan közvádra üldözendő bűncselekmény miatt folyik, amellyel kapcsolatban elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételének van helye, és az a bűncselekmény folytatásának megakadályozásához szükséges.

A kényszerintézkedés két eleme az elektronikus adat ideiglenes eltávolítása, és annak eredménytelensége esetén az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozása. Az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására az érintett elektronikus adatot kezelő, az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló törvényben meghatározott tárhelyszolgáltatást végző szolgáltatót kell kötelezni.

Az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozására abban az esetben kerülhet sor, ha az elektronikus adat ideiglenes eltávolítása nem vezetett eredményre, és a büntetőeljárás kábítószer-kereskedelem, kóros szenvedélykeltés, kábítószer készítésének elősegítése, kábítószer-prekurzorral visszaélés, új pszichoaktív anyaggal visszaélés, gyermekpornográfia, állam elleni bűncselekmény, terrorcselekmény vagy terrorizmus finanszírozása miatt van folyamatban és az adat e bűncselekményekkel van összefüggésben.

Az új Be. egyik újítása, hogy az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozására már akkor is sor kerülhet, ha az eltávolításra kötelezett azonosítása lehetetlen, aránytalan nehézséggel járna, vagy ha az elektronikus adat ideiglenes eltávolítására vonatkozóan a külföldi hatóság jogsegély iránti megkeresésétől eredmény nem várható vagy a megkeresés aránytalan nehézséggel járna. A bíróság a határozatával az elektronikus hírközlési szolgáltatókat kötelezi az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozására.

A kényszerintézkedés végrehajtását a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság szervezi és ellenőrzi.

Amennyiben a büntetőeljárás érdekeit nem sérti, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételének elrendelését megelőzően felhívhatja az elektronikus adat önkéntes eltávolítása érdekében azt a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló törvény szerinti médiatartalom-szolgáltatót, illetve a tárhelyszolgáltatást végző közvetítő szolgáltatót, amelyik képes megakadályozni az elektronikus adathoz való hozzáférést. Hangsúlyozni kell, hogy a felhívás teljesítése nem kötelező. Kizárólag olyan intézkedések megtételének esetleges szükségességére lehet felhívni a nevesített szolgáltatókat, amelyekre a vonatkozó ágazati jogszabályok alapján saját mentesülésük érdekében is lehetőségük van az általuk jogsértőnek tekintett elektronikus adatok esetén.

A Technológia jog – Robotjog – Cyberjog című könyv fülszövege azt ígéri az olvasónak, hogy ez az első olyan magyar nyelven megjelenő szakirodalom, amely átfogó jelleggel mutatja be „digitális korunk jövőbe mutató jogi vonatkozásait”. A könyv szakmai színvonalából persze nem von le semmit, hogy a fülszöveg idézett mondata nem felel meg a valóságnak. Zódi Zsolt *Platformok, robotok és a jog* című könyvére gondolok, mely a most ismertetett könyv előtt nem sokkal jelent meg, és ugyanúgy erről a témáról szól. Hasonló kérdéseket vet fel Zódi is, bár a válaszai nem mindig ugyanazok.

Visszatérve a Technológia jog – Robotjog – Cyberjog című könyvre, továbbá a Zódi Zsolt által is felvetett kérdésre, mely a robotok által okozott kárért való felelősséget járja körbe, meg kell említenem az erre a Kriminálexpó Robot Law szekciójában elhangzott válaszokat. A kérdéskört egyszerűsítve több szinten zajlik a disputa ezzel kapcsolatban. Kell-e egyáltalán a jognak itt beavatkoznia, és ha igen, akkor a büntetőjog szabályozza-e a felelősséget, vagy ezt a jogágot kihagyva más területek kapnak majd főszerepet.

Zódi véleménye, hogy a robotok jelenleg alig vetnek fel szabályozási problémát, mivel az autonóm járműveken kívül nincsen olyan terület, amely azonnali jogalkotói beavatkozásra szorulna. Robotjogról tehát ma még nem beszélhetünk. Az önvezető járművek esetében később sem kell ezt az ún. robotjogot létrehozni, hanem sokkal inkább a járműipar és a közlekedés teljes szabályrendszerét kell majd átalakítani.

A Kriminálexpó másik előadója, Ambrus István (SZE DF ÁJK) szerint az önvezető járművek kapcsán alapvető társadalmi várakozás, hogy kisebb valószínűséggel fognak balesetet előidézni, mint az ember által vezetettek, jóllehet ez nem elkerülhetetlen. A mesterséges

intelligencia egyelőre sem jog-, sem cselekvő-, sem vétőképesseggel nem rendelkezik. Ezért csak az a kérdés merülhet majd fel, hogy a baleset kapcsán kit terheljen – magán- vagy akár büntetőjogi – felelősség.

A polgári jogban a veszélyes üzemmel kapcsolatos, illetve a termékfelelősség kategóriáinak alkalmazhatósága érdemelhet kiemeltebb figyelmet. Büntetőjogi nézőpontból a büntethetőségi akadályok, a gondatlanság fogalmának alkalmazhatósága, a jogi személy felelőssége, valamint az ún. mögöttes felelősség problémaköre lehet vizsgálható.

Természetesen felmerülhet úgy is a kérdés, hogy vajon az önvezető jármű maga lehet-e a büntetőjogi felelősség alanya (tettese). Ambrus szerint a mai viszonyaink között a válasz erre a kérdésre bizonyosan nemleges, tekintettel arra, hogy a büntetőjog csak a bűnös (az elkövetőnek felróható) és emberi magatartást tekintí bűncselekménynek.

Kiss Anna¹

¹ Dr. Kiss Anna PhD tudományos főmunkatárs, OKRI, egyetemi oktató (PPKE)

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL¹

Büntetőjog, büntetőeljárási jog

Belovics Ervin – Vókó György: *Büntetés-végrehajtási jog*.
HVG-ORAC, Budapest, 2018.

Finszter Géza – Korinek László – Végh Zsuzsanna (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Dános Valér tiszteletére*, Belügyminisztérium, Budapest, 2018.

Polt Péter – Miskolczi Barna – Vida József – Karner Zsanett (szerk.): *Kommentár a büntetőeljárási törvényhez: Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez*.
Wolters Kluwer, Budapest (várható megjelenés: 2018. december)

Nemzetközi jog

Kende Tamás – Nagy Boldizsár – Sonnevend Pál – Valki László (szerk.): *Nemzetközi jog*.
Második, átdolgozott kiadás, Wolters Kluwer, Budapest, 2018.

Tobler, Christa – Beglinger, Jacques: *Essential EU law in Charts 4th edition*.
HVG-ORAC, Budapest, 2018

Polgári jog, polgári eljárásjog, munkajog

Benedek Ferenc – Pókecz Kovács Attila: *Római magánjog*. 6. átdolgozott kiadás,
Dialóg Campus, Budapest, 2018.

¹ Összeállította: Jónás Irén könyvtáros, Országos Kriminológiai Intézet.

Gellén Klára (szerk.): *Jog, innováció, versenyképesség.*
Wolters Kluwer, Budapest, 2018.

Jóri András – Soós Andrea Klára: *A GDPR magyarázata.*
HVG ORAC, Budapest, 2018.

Péterfalvi Attila – Révész Balázs – Buzás Péter: *A GDPR magyarázata.*
Wolters Kluwer, Budapest, 2018.

Tercsák Tamás: *A joggal való visszaélés elmélete, bírói gyakorlata és munkajogi jelentősége.*
HVG-ORAC, Budapest, 2018

